

15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1927

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ	ΑΝ ΘΕΛΗΣ ΝΑ ΜΑΘΩ ΓΕΡ-
ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ	ΜΑΝΙΚΑ :: :: :: ::
ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ	Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙ-
ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦ-ΠΑΤ	ΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ :: ::
Α. ΠΡΩΤΑΠΑΤΣΗ :	ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ
Α. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗ :	ΑΔΑΚΗ : ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΑ
Π. ΠΑΪΔΟΥΣΗ :	ΜΕ ΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΑΛΛΟ
	ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟ-
	ΠΟΥΛΟΣ :: :: :: ::
	Η ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ ::
	ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΛΑ ΠΡΑΜΑΤΑ
	ΤΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
	ΕΞΧΝΑΜΕ :: :: :: ::
ALAIN FOURNIER	Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ
K. H. HILAR :	ΠΩΣ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑ ΤΟ
Π. ΧΑΡΗ :	ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΡΑΓΑΣ
	ΕΝΑΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΑΠΟ-
	ΛΟΓΙΣΜΟΣ :: :: :: ::
Μ. ΚΛΩΝΑΡΗ :	Η ΘΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΓΙΕΛΙ ::
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ-ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ-ΕΠΙΣΤΗ-	
ΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΑ ΑΤΕΛΕΙΑ	
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΝΕΑ :: :: :: ::	

1

ΓΡΑΦΕΙΑ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡ. 6

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ } ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ,
ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΤΕΧΝΗ,
ΘΕΑΤΡΟ, ΚΡΙΤΙΚΗ.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡΑΧ. 120
ΣΕΛΙΝΙΑ 10
ΔΟΛΑΡΙΑ 2
ΦΡΑΓΚΑ 70
ΛΙΡΕΤΕΣ 50

ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΣ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

REVUE BIMENSUELLE

DIRECTEURS } ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
BASILE MALATAKIS
PHILOSOPHIE, LITTÉRATURE,
SCIENCES. BEAUX ARTS,
THÉÂTRE, CRITIQUE.

ΤΡΑΠΕΖΑ

ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜ. ΔΡ. 22.500.000.—
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚ. > 830228.10

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΑΡΙΣΣΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ ΤΡΙΚΚΑΛΑ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ταμειυτήριον μέχρι 100.000 δρ. πρὸς 7 1/2
Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικ. ἐργασίας.
Ἀγοραπωλησίαι τίτλων.
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ κλπ.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

Ἀποτελεῖ τὴν πλουσιωτέραν ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην, τὸ μεγαλύτερον ταμεῖον ἀνθρω-
πίνης σοφίας, τὸ ἀριώτερον ἑλληνικὸν σύγγραμμα, τὸ πληρέστερον χρηστικὸν λεξικὸν γλώσ-
σης, τὸ ἐκλεκτότερον εἰκονογραφημένον λεύκωμα.

ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ Η

4 ΤΟΜΟΙ
ΟΙ Α, Β, Γ & Δ
ΚΑΙ 100 ΦΥΛΛΑΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΔΡ. 1000
ΕΙΣ 10 ΜΗΝΙΑΙΑΣ
ΔΟΣΕΙΣ

ΔΡ. 500
ΕΙΣ 5 ΜΗΝΙΑΙΑΣ
ΔΟΣΕΙΣ

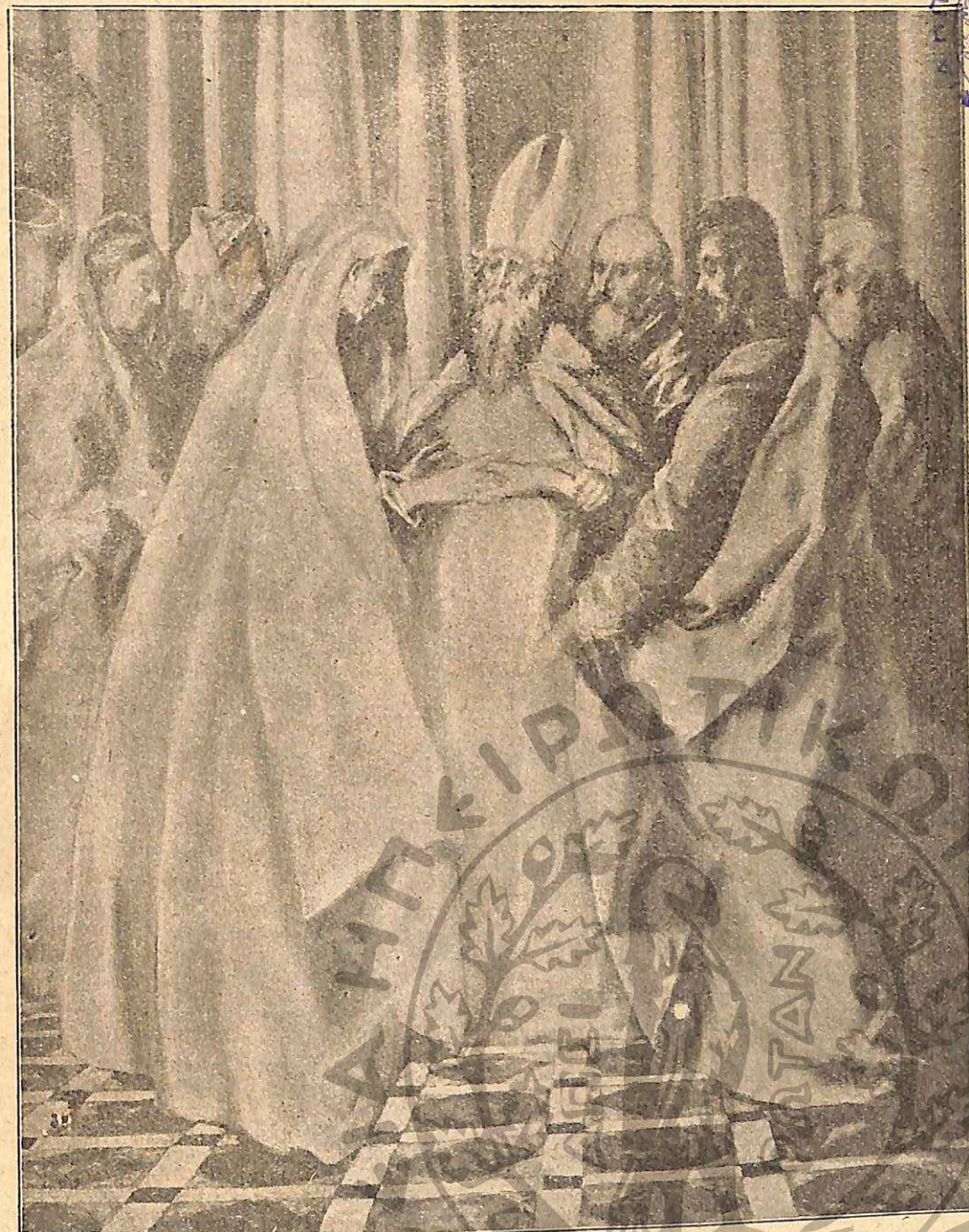
2 ΤΟΜΟΙ
ΟΙ Γ ΚΑΙ Δ
ΚΑΙ 40 ΦΥΛΛΑΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΠΑΝΡΟΦΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & ΣΙΑ
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18 ΑΘΗΝΑΙ

Ἀντιπρόσωποι εἰς ὅλα
τὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα.

Ὁ δεύτερος τόμος ἐκ σελίδων 960 χρυσόδετος θὰ παραδοθῇ μέσα Ἰουνίου

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τῶν ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΧΑΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΔΩΡΕΑ ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΙ
ΗΜΕΡΟΜ. 29-9-1901
ΑΡΙΘ. 23485

Galerie Royale de Roumanie

Σ μὴ φαντασθῇ κανείς πὼς
 τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα»
 εἶναι ὄργανο φιλοδοξίας αὐτό-
 μων ἢ μέσο πρὸς κερδοσκο-
 ποκίαν. Τὰ «Ἑλληνικά Γράμ-
 ματα» εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγ-
 κης πού ἐννοίωσαν τόσο ἐ-
 κεῖνοι πού τὰ ἴδρσαν ὅσο
 καὶ ἐκεῖνοι πού ἀποτελέσανε τὸ ἐπιτελεῖο τους καὶ
 τὰ στηρίζουνε μὲ τὴ φωτισμένη συνεργασία τους.
 Ἔρχονται σὰν ἔντονη διαμαρτυρία, μὲ τὸ σκοπὸ
 νὰ χτυπίσουν τὴν ψευτιά πού ὀργιάζει καὶ πού
 μαστίζει τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας
 ἄλλοτε μὲ τὴ μάσκα τῆς ἐπιστήμης καὶ ἄλλοτε
 μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς τέχνης.

Ὁλόκληρη ἡ Ἑλληνικὴ νεότης ἀκούει ἀπὸ τοὺς κήρυκες τῆς ψευτιᾶς χίλιες ἡχιρὲς λέξεις γιὰ "πρόοδο", γιὰ "συγχρονισμό", γιὰ "ἐλευθερία τῆς σκέψεως", καὶ γιὰ χίλια ἄλλα παρόμοια . . . Εἶναι ὅμως πολὺν εὐκόλο ἕνας ἀπλὸς ἔλεγχος ᾗ ἀποδείξει πὼς οἱ περίφημοι αὐτοὶ κήρυκες οὐτὲ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι εἶναι, οὐτὲ συγχρονισμένοι, οὐτὲ προοδευτικοί.

Δὲν θὰ σταθῇ πολὺν δύσκολο στὸ περιοδικὸ νὰ
δείξῃ σὲ ποία ταπεινὰ πράγματα πιστεύουν ὅλοι
ἐκεῖνοι ποὺ μὲ κάποια κοκοριστικὴ ὑπερηφάνεια
λύνουν τελεσίδικα προβλήματα σὰν τὸ κοσμογο-
νικὸ ἢ τὸ θρησκευτικὸ καὶ μιλάνε σὰν νὰ κρα-
τᾶνε μέσα στὶς τσέπες τοὺς ὅλο τὸ μυστικὸ τῆς
δημιουργίας.

δημιουργίας.
Εἶναι βέβαια εὐκολο σ' αὐτοὺς νὰ ἰσχυρίζονται
πὼς δὲν πιστεύουν σὲ καμιά μεταφυσική. Ὅταν
ὅμως φοραθοῦν—κι αὐτὴ ἔχει συμβεῖ πλεῖστες
φορὲς— πὼς πιστεύουν σὲ πολλὰ ταπεινὰ πράγ-
ματα, πὼς εἶναι ἀλυσσοδεμένοι στὰ πάθη τοὺς
καὶ ὅταν ἀποδειχτὴ ἡ ζωὴ τοὺς κατώτερον, τότε
ὁ καθένας, κι ὁ πιὸ ἀπλὸς ἀκόμη ἄνθρωπος, θὰ
καταλάβῃ πὼς οἱ ἔνοχες αὐτὲς συνειδήσεις δὲν
ἔχουνε καμιά ἀρμοδιότητα νὰ μιλᾶνε γιὰ τὸ θεό.

Θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ σωπάσουν, θὰ πρέπει πρῶ-
τα νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι ψυχικὰ ἐλεύθεροι καὶ ὕστερα
νὰ μιλοῦν στοὺς ἄλλους γιὰ ἐλευθερίαν.

Γιατί οἱ κήρυκες αὐτοὶ στὸν τόπο μας—κοινωνιολόγοι, φιλόσοφοι, λόγιοι—ἐνῶ λένε πῶς εἶναι ἐλευθερωμένοι τάχα ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα καὶ τὸ μεταφυσικά εἶναι σκλάβοι·κι' ἄλυσσοδεμένοι στὰ ἀσήμενα καὶ τὰ ταπεινά.

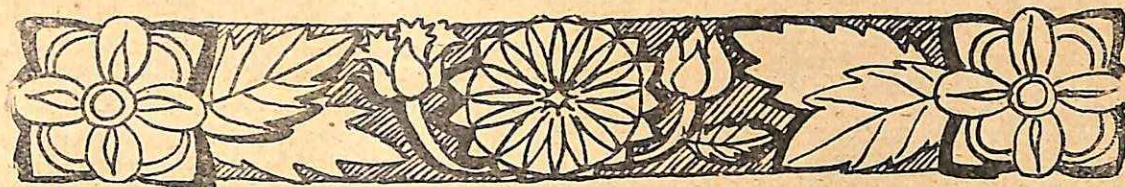
Για να γίνη ὁποῖος δὴποτε πὺν ἀπευθύνεται
στοὺς πολλοὺς πιστευτός, πρέπει νὰ διατηρήσῃ
τὴν ἀγνότητά τοῦ ἀπαντᾷ κανεὶς στὶς παιδικῆς
μορφές.

Μὲ τὸ νὰ λὲς πῶς εἶσαι κοινωνιολόγος καὶ πῶς
«ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ φρεουδαρχικὴ κοινωνία» ὅτι ἔπεται
ἡ ἀστικὴ καὶ θ' ἀκολουθήσῃ ἡ κομμουνιστικὴ.
ἀπὸ τὴν ὁποία—ὅπως ξέρουμε δὰ ὅλοι μας—
«ἀπέδρα πᾶσα ὁδὴν, λύθη καὶ στεναγμός!»
οὔτε πιστευτὸς γίνεσαι, οὔτε λυτρώνεις ψυχικὴν
ἢ ἐλευθερώσεις διανοητικὰ κανέναν. Πρέπει πρῶ-
τα ν' ἀρηθῇς, νὰ πῇς τὸ ὅχι τὸ σκληρότερον
στὸν ἑαυτό σου καὶ στοὺς ἄλλους, νὰ γίνῃς ἄγνους
καὶ τότε θὰ νοιώσῃς· ὅτι εἶσαι ἀληθινὰ ἐλευθε-
ρωμένος. Ὁ δραματισμὸς τῆς ἀγνότητας ὥς ἰθα-
νικοῦ θὰ μᾶς κάμῃ νὰ νοιώσουμε τὸν ἑαυτό-
μας βαθυτέρα ἐλεύθερο καὶ ἂν ἀκόμα μᾶς ἔχουν
τις χειροπέδες στὰ χέρια, ὅπως ἀπαραλάχτα τὴν
θεῖαν πίστη εἶχε χαρίσει τὴν ἐλευθερίαν στὴν ψυ-
χὴ τῶν Χριστιανῶν πὺν ἀντίκρουζαν ἀτάραχοι
τὸ θάνατο καὶ τὸ μαρτύριο καὶ εἶχανε τὴν ψυχικὴν
δύναμιν νὰ προσεσχηθοῦν ἐν μέσῳ σὲ κλυδωνι-
ζόντων.

“Ένας τέτοιος; άνεμος ιερής ἐλευθερίας ζητοῦμ
 νὰ φουσῇ στὸν τόπο μας, γιὰ ἓνα τέτοιο ἱερ
 ἰδανικό ἀγρότητας θ ἀγωνιστοῦμε καὶ πιστεύομ
 πῶς ὅσοι νοιώθουνε τὴν ἀνάγκη παρόμοιας ἐξυ
 γίανσης καὶ δημιουργίας ταυτόχρονα μιᾶς πνευ
 ματικῆς ζωῆς ἀνώτερης στὸν τόπο μας θὰ μᾶ
 βοηθήσουν στὴ δυσκολότερη προσπάθεια πο
 ἀναλάβαμε.

“ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

“ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,,

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

“ΑΝ ΘΕΛΗΣ ΝΑ ΜΑΘΩ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ...,”

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ κ. Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ

Σὲ μιὰ μελέτη μου γράφω : «Εἶναι παρά-
ξουν πὼς κάποτε ὅσο πιὸ ἀπλὴ εἶνε μιὰ
ἀλήθεια, τόσο πιὸ πολὺ ἀργοῦν νὰ τὴ βροῦν.
Ἀμα ρωτῆσης ἀπλοὺς ἀνθρώπους τί ἐπάγ-
γελμα νὰ διαλέξης γιὰ τὸ παιδί σου, δὲν
εἶναι λίγοι ποὺ θ' ἀποκριθοῦν : ἄ-
φησέ το στὴν κλίσση του. — Σὲ τέτοια
ἀπόκριση ἔχομε μιὰ βασικὴ παιδα-
γωγικὴ ἀρχὴ πὼς τὸ παιδί τὸ μορ-
φώνομε πραγματικά, ὅμα στηρι-
χτοῦμε στὴ δική του ψυχολογία,
ποὺ φανερώνεται καθαρὰ στὴν κλίσση
του». Τὴν ἀρχὴ αὐτὴ ἀπὸ καιρὸ
εἶχα ἀρχίσει νὰ τὴ θαμποδίσω,
μοῦ ξεκαθάρισε ὅμως ἐδῶ καὶ λίγα
χρόνια, ὅταν τὴν ἔζησα στὸ μεγάλο
μου παιδί, τὸν Πάνο, ἕνα παιδί ἑντεκα
τότε χρονῶν. Ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἔ-
δειχνε κλίσση στὰ τεχνικά, καὶ ἡ
κλίσση του αὐτὴ χρονομέτρη τὸ χρόνο
ξεχώριζε ὁλοένα καὶ πιὸ καθαρὰ.
Ὅλη τὴν ἡμέρα του τὴν περνοῦσε
ζωγραφίζοντας ἢ φτιάχνοντας μηχανές,
αὐτοκί-
νητα καὶ βαπόρια. Συχνὰ ξέφευγε ἀπὸ τὸ
σπίτι καὶ τὸν βρῖσκαμε στὸ στίβον νὰ στέ-
κεται ὥρες ὁλόκληρες μὲ τὰ μάτια ὁλάνοι-
χτα ἐμπρὸς στὴ μηχανή. Ἦταν παιδί ζωηρό,
καὶ πάρα πολὺ δύσκολο. Ἔμαθε νὰ διαβάξῃ
καὶ νὰ γράφῃ μ' ἕνα δάσκαλο στὸ σπίτι.
Δὲν εἶχε ἀκόμα ἀπομάθει τὴν τέχνην αὐτὴν,
καὶ ὁ δάσκαλός του ἀναγκάστηκε νὰ τὸν
ἀφίην νὰ γράφῃ ὅ,τι ᾔθελε καὶ τὸ μάθημα,
ὁρθογραφία, καλλιγραφία κ.τ.λ. νὰ τὸ κἀν
ἀπάνω στὶς παιδικὲς του ἐκθέσεις. Ἔχω φυ-
λάξει ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του τετράδια. Εἶναι
μικρές, σύντομες ἐκθέσεις μὲ πολλὰ σχέδια.
ὅ,τι δὲν μποροῦσε νὰ τὸ εἰπῇ μὲ λόγια τὸ
ἔκανε σχέδιο. Ὅλες γυρίζουν στὸ ἴδιον θέμα :
«πὼς γίνεται ἡ μηχανή. πὼς κινεῖται, πὼς
σταματᾷ» κ.τ.λ. Ὁ δάσκαλός του ἔδωκε
καὶ δαχτυλογράφον τὸ τετράδιό του καὶ
ἀπάνω ἔγραψε ὁ Πάνο : «Μηχανουργικὴ».

Τὸν ἄλλο χρόνον τὸν στείλαμε στὸ σχο-

Ο Κ. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ
Σχίτσος κ. Πρωτοπάτσος

λειο, κι' ἐκεῖ ἄρχισε ὁ τεράστιος ὁδοστρω-
τῆρας τὴν ἰσοπεδωτικὴν δουλειά του: κοινὸ
ἀλύγιστο πρόγραμμα, τὰ ἴδια θέματα γιὰ
ὅλα τὰ παιδιά, θεωρία καὶ λόγια πολλὰ καὶ
ἔργο κανένα. Ἔτσι γράψιμο καὶ διάβασμα
χειροτερεύουν, τὸ σχολεῖο γίνεται
ἄγχαρελα καὶ σπάζει κάθε συνέ-
χεια μὲ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ.

Στὴν Ἀθῆνα δὲν εἶχα οὔτε σιγὴν ἐλευθέρην γιὰ νὰ παρακολοῦθῶ τὴ μόρφωσίν του ἀπὸ κοντά. Σὲ δυὸ χρόνια φύγαμε γιὰ τὴ Γερμανίαν· ἐκεῖ ἤμουν κάπως πρὸ ἐλευθέρου. Γερμανικὰ δὲν ἤξεραν τὰ παιδιὰ σχεδὸν καθόλου, τοὺς πῆρα μιὰ δασκάλα στὸ σπίτι καὶ τῆς εἶπα πῶς ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ, πρὸ πάντων μὲ τὸν Πάνο. Μὲ ὅλες μου ὁμῶς τὶς δδηγίες, ἀκόμα καὶ στὴν πράξιν, ἡ Γερμανίδα δὲν μποροῦσε νὰ τὰ καταφέρῃ. Ἦταν συνηθισμένη μὲ τὸ σχολεῖό της χρόνια-τώρα κι' ὁ νοῦς

της δὲν ξεκόλλουσε ἀπὸ τὸ ἐπίσημο πρό-
γραμμα. Ἀναγκάστηκα ν' ἀλλάξω δασκάλα,
πάλι ὁμῶς χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τὸ παιδί
δὲν ἤθελε νὰ γράφῃ οὔτε νὰ διαδάσῃ γερ-
μανικά. Ἀκόμα καὶ τὰ παραμῦθια τὰ βα-
ριόταν. «Αὐτὸ τὸ παιδί δὲν ἔχει φαντα-
σία καὶ οὔτε ἔχνος ἀπὸ αἴσθημα» μοῦ εἶπε
κάποτε ἡ δασκάλα του. Ὅλο του τὸν καιρὸ
τὸν περνοῦσε φτιάνοντας μηχανές καὶ βα-
πόρια. Καὶ ἂν κάποτε γιὰ τιμωρία τοῦ
ἐπαίρνε ἡ μητέρα του τὰ ἔθλα, αὐτὸ ἔβρι-
σκε τρόπο ν' ἀρχίσῃ τὴν ἴδια δουλειὰ μὲ
κούντι ἀπὸ τοιγάρα καὶ σπέρτα ἢ ἀπὸ καρ-
τόνι. Ἔτσι γύριζε πάντα σ' ἓνα κύκλο στενὸ,
τρομερὰ περὶωρισμένο. Μιὰ μέρα ποῦ τὰ
εἶχε χαλάσει πάλι μὲ τὴ δασκάλα του καὶ
τὸν μάλωσα, μοῦ εἶπε: «ἂν θέλῃς νὰ μάθω
γερμανικά, πάρε μου ἓνα βιβλίο γιὰ μη-
χανουργικὴ» θὰ θέλω νὰ τὸ διαβάσω γιὰ
τὰ ἰδῶ τί γράφει, νὰ τὸ καταλάβω, κι ἔτσι
θὰ μάθω μοναχός μου». Μὲ τ' ἀπλὴ του

καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς ὁμαδικῆς, τῆς κοινῆς διδασκαλίας, καὶ τὶς ἰδιαίτερες ἀνάγκες ποῦ θὰ παρουσιάζη ἡ κάθε παιδικὴ ἀτομικότητα καὶ μέσα στὰ παιδιὰ τοῦ ἴδιου τύπου; Εἶναι τὰχα παιδιὰ ποῦ δὲ δείχνουν κανένα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον καὶ τί θὰ γίνη μ' αὐτά; κτλ. κτλ. Παντοῦ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ ἡ κοινοτικὴ ἢ ἡ κρατικὴ πρόνοια φτιάχνουν πρότυπα σχολεῖα καὶ πειραματικὰ ἐργαστήρια, ὁ κάθε τόπος ψάχνει γιὰ τὸ δικό του σχολεῖο καὶ ὅλοι δουλεύουν γιὰ τὸ σχολεῖο τοῦ παιδιοῦ, ἐνα

Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΤΟΥ κ. ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

Με τὴν παρουσία ἑκατὸν εἰκοσι ἑξή μελῶν, ἐλύθηκε στὶς 24 Μαρτίου τὸ πρόβλημα ποὺ ἀπασχόλησε δυόμισυ περίπου μῆνες καὶ δέκα ἡ ἑντεκα συνεδριάσεις τῶν ἐτετείνων ἀρχαιρεσιῶν τοῦ «Ἐκπαίδ. Ὁμίλου». Ἡ ὁμάδα τοῦ κ. Γληνοῦ ἐνίκησε, καὶ ἡ ὁμάδα τοῦ κ. Δελμούζου ἐμειοψήφησε μὲ δέκα ψήφους.

Ἀπὸ τὸν «Ἐκπαιδευτικὸν Ὀμιλο» μὲ εἶχε ἀναγκαστικὰ ἀπομακρύνει ἡ ἐπαγγελματικὴ βιοπάλη· μὲ μιὰν αὐτοκαταδικαστικὴν χαιρεκακίαν, κτάναντ' ἀνεῖς νὰ δοθῇ τέλος, ἐκεῖ ὅπου ἡ μοῖρα θέλησε. Γι' αὐτὸ, ἔταν, κλέ-
φτοντας λίγην εὐκαιρίαν, παρουσιάσθηκα ν' ἀνανεώσω τὴ συνδρομὴ μου, κι' εὐρέ-
θηκα ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν κρίση, ὁμολογῶ πῶς δοκίμασα ἀνησυχία καὶ κατάπληξη. Θεέ μου, τί ζωτικότητα! τί ζωηρότητα! Ποτὲ δὲν εἶχεν ἐκδηλωθῇ τόση κίνηση ἐκεῖ μέσα, ὅσο τις ὥρες ἐκείνες ποὺ ὁ Ἐκπαι-
δευτικὸς Ὀμιλὸς ἐπρόκειτο νὰ διασπασθῇ.

Ἀκούσθησαν τόσοι λόγοι, τόσες θεωρίαι, τόσες στιχομυθίες! Ὅλες οἱ ἔννοιαι, πὺ καταλήγουν σὲ -ισμός,—τὸ ἀντιπονητικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς—ἐσταυρωνόταν ἀδιάκοπον. Μόνο τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα δὲν ἀκούστηκε, μόνο ἡ ἐμβάθυνση μέσα στὶς ρίζες τῆς παιδείας, ἡ ἔρευνα κάθε ἐκπαιδευτικῆς ἐφαρμογῆς. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόβλημα παραμερίστηκε, χάθηκε, ἐξαφανίστηκε, κ' ἄντις γιὰ τὰ θεμέλια, τὰ σκληρά, τὰ πέτρινα, τὰ ἰδρωποτισμένα, ἡ συζήτηση στράφηκε στοὺς οὐρανοξυστές, στὶς γενικὲς γραμμὲς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, στὰ ἀψηλὰ ἐπιπέδα τοῦ σχεδίου.

Πόσο εἶχα λυπηθῇ καὶ πόσο ἀποροῦσαν

σχολεῖτο ἀληθινὰ μορφωτικὸν καὶ δυναμογόνο·
Κι' ἐμεῖς ἐδῶ ;

Α. Π. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

Σημείωση «Έλλ. Γραμμάτων». Ἐμεῖς συζητοῦμε ἀν θ' ἀφήσουμε τὰ παῖδι νὰ μιλεῖν τῇ φυσικῇ του γλώσσᾳ ἥ θὰ τὴν ξεριζώσουμε μαζί με τὴν ψυχὴ του. Ἐμεῖς ἂν γίνει κάποια προσπάθεια γιὰ νὰ κινήθοῦν τὰ λιμνασμένα νερά, τὴν πνίγομε στὴν ἀρχὴ τῆς ἀκόμα μέσα στὴ συκοφαντία καὶ τῇ βρωμιά: καὶ συνδότεμε τὰ Βολιώτικα καὶ τὰ Μαρασλειανά. Ἐμεῖς συντηρητικοὶ καὶ ἀντισυντηρητικοί, καλλιτέχνες, δικηγόροι καὶ ἐκπαιδευτικοὶ πολιτικολογοῦμε ἰδεαλιστικὰ ἢ μαρξιστικὰ γιὰ νὰ μὴ ξεχάσουμε τὸ βαθὺ σύμβολό μας: εἶμαι Ἕλληνας, τὸ καυχώμαι...

μὰ ἀπὸ ποῦ τάχα εἶχαν κινήσει κ' εἶχαν ἔρθει ἐκεῖ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὰ μέλη του; οἱ δασκάλοι τάχα εἶχαν κινήσει ἀπὸ τὰ σχολεῖα τους; οἱ παιδαγωγοὶ εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὴς παρθόσεις τους; οἱ γονεῖς ἐπὶ τέλους εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὴ σπῆτι τους ἀπ' τὰ παιδιὰ τους; Καὶ τότε, πῶς δὲ μίλησε κανεὶς γιὰ τὸ παιδί; πῶς δὲν ἀκούστηκαν τὰ αἰτήματα τοῦ κόσμου ποῦ θὰ γίνεαι αὐριο σύγχρονός μας καὶ ποῦ σήμερα δὲν ἔχει συνείδηση τῆς καταστροφῆς του, μήτε φτερά γιὰ τὴ λύτρωσή του;

Ἀκούσαμε μακρυσιμένα τραγούδια, πού, πλῶ ἀπὸ τῇ ζωῇ μας καὶ τῇ γενιά μας, τολίζουν τοὺς σκοποὺς τοὺς· εἶδαμε φῶτα θριαμβικὰ πέρα ἀπ' τὴν ἐποχὴν μας· μὰ σήμερα, αὔριο, ὥς τότε; τί θὰ γίνη ὥς τότε; Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐμπνευσμένους ἀπολογητὲς τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν δὲ φαίνεται νὰ δὴν σημασία στὴν τραγικὴν αὐτὴ ἀπορία, πού μὲ τὴν ἐπείγουσα σημερινὴ μορφὴ τῆς παρουσιάζεται ἀκόμα πλεὺς τραγικῇ.

Ἐγώ, μπαίνοντας, στήν αἴθουσα τοῦ Ἐκ-
 παιδευτικοῦ Ὁμίλου, ἐρχόμουν ἀπὸ τὸ
 δρόμο, —τὸν μεγάλον καὶ πολυπρόσωπον δρόμον
 τῆς πολιτείας, ποῦ οἱ ἑναργεῖς ἐκδηλώσεις
 τῆς ζωῆς προσβάλλουν ὅλες τὶς αἰσθήσεις.
 Κ' εἶχα ἀπαντήσει σ' αὐτὸν τὸν δρόμον παι-
 διὰ, πολλὰ παιδιὰ... Εἶχα ἀπαντήσει τὰ
 ραχητικά, τὰ μυωπικά, τὰ φαλακρά παιδιάκια,
 ἀγόρια καὶ κορίτσια, μὲ τὸ μικροσκοπικὸ
 ἀνάστημα, τὰ ἰσχνότατα μέλη, τὰ ὠχρό-
 τατα πρόσωπα, —ἐκφράσεις ζωντανῆς μιᾶς
 τυραγνισμένης παιδικῆς ἡλικίας, ποῦ ἀπο-
 στράγγισεν ὁ ἀποκλεισμός, ἡ νοθεύσις, ἡ

στέρηση κι' ἡ κακὴ διαίτα. Οἱ σάκκες τους δὲν ἦταν βαρεῖες, καὶ φυλλομέτρησα πολλὰς φορές τὰ βιβλία τους, ποὺ εἶναι τὰ μισὰ κιόλας ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ δικά μας. Οἱ ὥρες ποὺ πηγαίνουν στὸ σχολεῖο εἶναι κι' αὐτὲς οἱ μισές. Κι' ὅμως αὐτὰ εἶναι ἄρρωστα, καχεκτικά, ἀπογοητευμένα. Μὲ τὴν ἐλάττωσιν τῆς σπουδῆς τους, ἐλαττώθηκε, ἔλειψε σχεδὸν ὅλτελα καὶ κάθε ρυθμός, κάθε ὄρεξι, κάθε πίστη.

Εἶχα ἀπατήσει ἀκόμα στὸ δρόμο μου
τοὺς νεαρώτατους ἐφήβους, κ' εἶχα μιλήσει
μαζὶ τοὺς. Τί ἐκφραση, τί φρασεολογία!
Πῶς τὴν βαρβαίνει αὐτὴν τὴν νεότητα, τὸ νὰ
μιλῇ! Πῶς ὁ ἔναρθρος λόγος της ἔχει
καταπέσει ἀξιοθρήνητα! Κανένα ἰδανικὸ δὲν
τὸν θερμαίνει ἀπὸ μέσα! Καμμιὰ ψυχὴ!
Καμμιὰ ἀξιοπρέπεια, οὔτε ἐπὶ τέλους στα-
θερότητα.

Ἀλλὰ καὶ σὴν ἀπλουστερὴ φράση, τί ἐλ-
λειψή συνοχῆς, τί φτώχεια, τί κενότητα
ἀπὸ λέξεως! Πόσο τραγικὴ χαλαρότητα, ποῦ
μαρτυρεῖ χωρὶς ἄλλο ἕνα ὀλοφάνερο ξεκούρ-
δισμα πνευματικόν!

Ἐγνώρισα καὶ τὴν καλαισθησίαν αὐτῆς τῆς νεότητος... Ἐγνώρισα καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῆς, — ἃς μὴν πῶ πιά τὴν προσήλωσίν τῆς. Ἐγνώρισα τὸν τυπικὸν χαρακτήρα τῆς πού, ἃν δὲν εἶναι κυνικὴ ἐπιπολαιότης καὶ καταφρόνησι πρὸς τὰ πάντα, εἶναι μιὰ σιωπηλὴ ὁμολογία ἀδιαφορίας, πού πηγάζει ἀπὸ αὐτοναμίας καὶ ἀπὸ ἀνεπάρκειας.

Προσπέρασα ἀκόμη και πλάϊ στους νεο-
συλλέκτους μας. Τὸ φτωχὸ καὶ ταπεινὸ τους
παράστημα δὲ θ' ἀργήσῃ νὰ τοὺς κάμῃ τό-
πους διακοσμητικούς τῆς ἐσωτερικῆς ἐθιμο-
τυπίας τοῦ κράτους.

“Όλες αυτές τις λαθρόδιες, τις ψεύτικες
υπάρξεις απάντησα στο δρόμο μου, που τις
βαραίνει ο ίδιος ο έαυτός τους, ο μισοτε-
λειωμένος κωμικοτραγικά. Τό μόνο σχε-
δόν σημείο πωτοβουλίας, που είδα απάνω
τους, είναι μια δίψα προς την απόλαυση.
Την απόλαυση των μεγάλων, σε όλες της τις
μορφές, που την ζητούν χωρίς να προαισθα-
νώνται την ταπεινώση απέναντι του έαυτού

τρος καὶ τὴν ἐκμηδένισιν ἀπέναντι τῶν ἄλλων.

Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ ποὺ περ-
νοῦσαν ἀπὸ κάτω, — ἀψηλά, στὸ δεύτερο πλά-
τωμά του συζητοῦσεν ἐπὶ δέκα συνεδριάσεις,
ἀπὸ τῆς ἑξῆς ἕως τῆς ἐννέας τοῦ ὁράθου, ὁ « Ἐκ-
παιδευτικὸς Ὅμιλος », μὲ παράθυρα ζωηρά
φωτισμένα, ποὺ ἐστελταν τάχα ἐλπίδες πρὸς
τὴν ἀνέλευσιν περαστικῶν.

Ποιὸ τὸ ὄφελος; ποιοὶ τὸ κέρδος; Σ' αὐτὴ τῇ μελλομένῃ, τὴν αὐριανὴν λιλιπούτεια ἀνθροπότητα, ποὺ τώρα ἀγνοοῦμε, θὰ ὑποχρεωθοῦμε σὲ λίγο νὰ παραδῶσῃ καὶ τὸν Ἑκπαιδευτικὸν Ὅμιλον, καθὼς καὶ ὅλους τοὺς πολῦτιμους κοπιῶδεις θησαυροὺς τοῦ πολιτισμοῦ μας, τὸ πνεῦμα μας καὶ τὰ γράμματα, τὰ βιβλία καὶ τὲς ἡθικὰς ἀρχάς. Αὐτὸς ὁ κόσμος, ὁ μισερὸς, ὁ σημειωμένος καὶ ἄπιστος, θὰ κληρονομήσῃ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες καὶ τὴν λαμπρὴν παράδοσιν τοῦ πνεύματος. Ὁ κόσμος ποὺ βγαίνει ἀπ' τὰ κλειστά σχολεῖα, τὰ χοροδιδασκαλεῖα, τὰ καφενεῖα, τὰ ἀπόκεντρα συναπαντήματα, ποιεῖ καὶ πλάθεται μέσα στὸν πῦρ ἀταχτο ρυθμὸ τῆς ζωῆς, θαρθεῖ καὶ τὴν μικρὴν ὅλα σύμφωνον μετὰ τὸ ἀνάστημά του. Νομοθεσίαι, παιδεῖαι, πολιτεύματα, συστήματα, ἀρχές, θ' ἀντιγράψουν—δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλο—τῇ μικρότητά τοῦ κόσμου ποὺ θὰ τὰ σκεφθῇ καὶ θὰ τὰ κινήσῃ. Κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἀτενίζουσι στὸ σύστημα, τὴν ἀπολύτρωση, τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεό, τὴν σαλπίδα τῆς σωτηρίας, θ' ἰδοῦν τότε μὲ θλιθερὴν κατάπληξιν πόσῃ ἰσოდύναμη ἀξία ἔχει ἡ *ψυχὴ* καὶ τὸ προσωπικὸ, τὸ ἀτομικὸ φρόνημα καὶ ἡ προσωπικὴ πρωτοβουλία.

Με τὴν εὐκολία ποὺ ἤμπορούσε κάνει: ν
μαντεύει τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή
ἤμπορε νὰ μαντεύσει καὶ τὰ μαθηματικὰ
ἀποτελέσματα τοῦ ἐκφυλισμοῦ ποὺ ἐξ
πλώνεται. Δὲν ὑπάρχει σήμερα καιρὸς
γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ ν' ἀναχαίτισμε τὴν
βιαιότητα καὶ τὴν καθολικότητά του, σπέν
νοντας ἀπλόχερα, ἐνάντια πρὸς αὐτὸ τὸ μέ
κυμα, ἄθροές μᾶζες ἀπὸ παιδιὰ γερὰ, ἀ
τια καὶ ἑνάρετα.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ κ. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

Μ.α κυρία—άνεις δὲν πρέπει νὰ δείξῃ περιέργεια νὰ μάθῃ τὸ νόμῳ τῆς—ἕνα βράδυ, ποὺ τὴν κατείχε δολάκαιον οἰστρος εἰρωνείας πέτοξε μὴ λέξῃ βαρεῖα γιὰ τὸν παλιό της φίλο τὸ Σιγαλό ποὺ εἶχε ἀποτραβηχθῇ, ποὺ εἶχε ἀπαρνηθῇ τὴν παλιά διανοητικὴ συντροφιά καὶ περνοῦσε τὸν πλιότερο καιρὸ τῆς χρονιάς στὸν Ἄθω, γυρίζοντας ἀπὸ μοναστήρι σὲ μοναστήρι. σάμπως ν' ἀναζητοῦσε κάποιον χαμένο θησαυρό.

Ἡ Κυρία εἶπε πρὸς τὰ δεκατέσσερα διανοούμενα κεφάλια τῆς φιλολογικῆς παρέας ποὺ ἀσπράφτανε ἀπὸ ἔσπινάδα.

—Ὁ Σιγαλὸς εἶναι ἀρρωστος... Ἡ θρησκοληψία του κι' ἡ προσήλωσή του ἀκόμα σὲ μὴ τέχνη μυστικὸπαθὴ εἶναι φαινόμενο παθολογικό. Σεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς συντροφιάς μας καὶ περνᾷ στὴ σφαῖρα τῆς παθολογίας.

Ἐνας γιατρός ποὺ ἔγραφε κατὰ προτίμηση δεκαεφτασύλλαβους στίχους κι' ἐτοίμαζε καὶ πραγματεῖα: «Περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς ποιήσεως» ἀνάφερε κάποιον ξενικὸ ὄνομα ποὺ τὸ ἀκουσιά του συγκίνησε φοβερὰ τὰ δεκατέσσερα διανοούμενα κεφάλια τῆς φιλολογικῆς συντροφιάς. Ἦταν κάποιος ξένος σοφὸς ποὺ εἶχε γράψῃ γιὰ μὴ περίπτωση ἀνάλογη με τοῦ Σιγαλοῦ.

Τὸ πρῶμα δὲ θάκανε καμιά ξεχωριστὴ ἐντύπωση ἂν δίπλα στὰ δεκατέσσερα αὐτὰ κεφάλια δὲν βρισκονταν καὶ κάποιος ἄλλος ἄνθρωπος, φίλος τοῦ Σιγαλοῦ, ἕνας ἀδελφός του ἀληθινός, ἕνας ποὺ δὲ σήκωνε καμμιὰ βρυσὶα γιὰ τὸν φίλο του ποὺ ἔλλειπε. Ἐννοίωσε ἀγανάχτηση κι' ἀηδία καὶ στράφηκε πρὸς δυὸ νέα παιδιά ποὺ κοντοζύγωναν τὴ φιλολογικὴ συντροφιά με κρυφὸ πόθος, με φιλόδοξες ἐλπίδες καὶ με κάποιον κρυφὸ καμάρι. Τὰ δύο παιδιά ἄθωα ἐπαρχιότοπουλα πίστευαν πὼς κοντὰ ὅτους ἀνθρώπους τῆς συντροφιάς πέρανε κι' αὐτὰ κατὰ τὸ φιλολογικὸ μπόι τῶν ἀνθρώπων τῆς ἡ κατὰ τὴ διανοητικὴ λαμπράδα τους.

Μὰ ἦτανε παιδιά καὶ μέσα στὰ μάτια τους ἔφεγγε ἀκόμα τρεμάμενη ἡ φλόγα τῆς ἀθωότητος. Δὲν εἶχε προφτάσει νὰ σβύσει αὐτὴ ἡ φλόγα κι' ἔτσι μύρεσαν κι' εἶδαν στὰ μάτια τοῦ φίλου τους τὴν ἀγανάχτηση, τὸ θυμὸ κι' ἀκόμα ἐννοίωσαν τὴ φθορὴν τῆς κυριότητας ποὺ κερβε ἡ κουβέντα τῆς κυρίας.

Κάτι μιλοῦσε στὴ ψυχὴ τῶν παιδιῶν, κάτι βαθεῖο τὰσπαρχνε νάποτραβηχτοῦνε, νὰ παρὰσβύσει καὶ τὸν ἀγαναχισμένο φίλο τοῦ Σιγαλοῦ καὶ οἱ τρεῖς ὁλομόναχοι σὲ μὴ γωνιά νὰ μπορέσουνε ἀνετα νὰ μιλήσουν γι' αὐτόν.

Ἔστω κι' ἀπὸ μακριὰ καὶ νοερά θέλανε νὰ τὸν γνωρίσουν νὰ τὸν ζυγίσουνε στὶς ἀτάτητες σφαῖρες τῆς μοναξιάς του.

Ἡ φήμη ποὺ κυκλοφοροῦσε γιὰ τὸ Σιγαλό ἦταν

πὼς ἀφοῦ ἔπαιξε ἕναν σοβαρὸ καὶ πρωτινὸ ρόλο στὴ διανοητικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας, ξαφνικὰ ἔνα τοξίδι του στὸν Ἄθω μὴ λιγοήμερη διαμονή του στ' Ἀγιορήτικα μοναστήρια τὸν ἔκανε ὁλότελα ν' ἀλλάξει.

Ὁ κόσμος, κι' οἱ γνώριμοί του λέγανε πὼς ἐκεῖ μὴ νύχτα τοῦτοξε ἕνα τρομερὸ περιστάσιον, καὶ σὰν δυνατὴ τρομάρα καὶ διὰ ἀπὸ κείνη τὴ νύχτα ὁ Σιγαλὸς εἶχε πέσει σὲ βαθεῖα συλλογὴ Κοιντολότης, ἀπὸ λίγο ὡς πολὺ, με λόγια μασημένα θέλανε νὰ ποῦνε πὼς τοῦ Σιγαλοῦ τοῦξε σαλέψει τὸ λογικόν.

Μὰ ὅλα τούτα εἶχανε λόγια τοῦ κόσμου καὶ κανένας δὲν μποροῦσε νὰ δώσει τὴν ἀληθινὴν, τὴν πραγματικὴ ὁψὲ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποτραβηγμένου διανοητῆ, ἔξω ἀπὸ τὸ φίλο του, τὸν ἀδελφὸ του, ἐκεῖνον ποὺ τὸν εἶχε διὰ στίς πὺλ τραγικῆς ὥρας τῆς συλλογῆς του καὶ τὸν εἶχε ἀντικρύσει ὁλότελα ξεγυμνωμένον καὶ ξαλαφρωμένον ἀπὸ τοὺς πρώτους φιλόδοξους πόθους του.

Αὐτόν τὸ φίλο—ἰδιονόμῳ του δὲν ἐνδιαφέρει κανέναν—ἀκολούθησαν τὰ δυὸ παιδιά καὶ σὲ μὴ ἡσυχῇ γωνιά καθήσανε οἱ τρεῖς τους κι' ὁ φίλος τοῦ Σιγαλοῦ ἀφηγήθηκε τὴν παράδοξή ἱστορία στὰ παιδιά ποὺ τόσο διψοῦσαν νὰ τὴ μάθουνε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΜΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙ ΔΙΧΩΣ ΟΝΟΜΑ

Τί ἦταν ὁ Σιγαλός!

Ἦταν ἕνας, ὅπως οἱ πολλοὶ ποὺ τριγυροῦνε στοῦ, δρόμους τῆς Ἀθήνας. Ταξίδευε με ἀφάνταστη ἡδυπάθεια ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς δόξας σὶόν παράδεισο τῆς γυναικας καὶ τῆς ἡδονῆς.

Τὸ τοξίδι αὐτό, ἦταν γι' αὐτόν ἕνα ἰδανικὸ «πῆγαινε-ἔλα». Ἄλλοτε κατόρθωνε με χίλιους τρόπους νὰ φτάσῃ σὲ ἕνα ἢ σὲ ἄλλο λιμάνι καὶ ν' ἀγγυροβολήσῃ γιὰ λίγο, ἄλλοτε πάλι ἄμα δὲν τὰ καταφερνε πραγματικά ἔκανε νοερά αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Ἡ δόξα τὸν θάμπωνε κι' ἡ γυναῖκα τὸν τραβοῦσε ἀλυσσοδεμένον ξοπίσω της.

Βέβαια στ' ἀδιάκοπα αὐτὰ ταξίδια του λαχαῖναν χίλιων λογίων σταθμοί. Μὰ τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχουνε ὅλα αὐτὰ διὰ ἐξέφραζε, με τὰ πὺλ πειστικὰ μέσα, ποιοὶ ἦτανε οἱ δυὸ μαγνήτες ποὺ τὸν τραβοῦσαν διαδοχικά.

Βέβαια σὲ βασικὸ αὐτὸ κοίταγμα δὲν ἔφτασε ποτέ της ἡ φιλολογικὴ παρέα. Αὐτὴ ἤξερε ὅλα τὰ ἐνδιάμεσα κι' ἤθελε ν' ἀγνοῇ τὶς ἀφετηρίες.

ἤξερε πὼς ὁ Σιγαλὸς εἶχε σπουδάσει με τὴν προῖκα κάποιον κοριτσιὸν στὴ Γερμανία, ἤξερε πὼς μετὰ τὶς σπουδὰς του ἀνακάλυψε ὁλότελα ξαφνικὰ πὼς ὁ χαρακτήρας ὁ δικός του καὶ τῆς

γυναίκας του δὲν μποροῦσαν νὰ συγκάνουνε καὶ γι' αὐτὸ χώρισε, ἤξερε πὼς εἶχε βαθεῖα κοινωνιολογικὴ μόρφωση, ἀμέτρητη ἐτυμολογία καὶ πὼς εἶχε διάθεση ν' ἀναμορφώσῃ τὴν Ἑλλάδα κι' ἀκόμα πὼς πρόσεχε τοὺς νέους κι' εἶχε μοναδικὸ ὁργανωτικὸ πνεῦμα ἄλλοτε γιὰ νὰ φτιάχνει κι' ἄλλοτε γιὰ νὰ χαλάει συλλόγους.

Μὲ λίγα λόγια ἤξερε πὼς ἦταν διανοούμενος, συγχρονισμένος ποὺ μαζὺ με τὶς τόσες ἄλλες του περνομήνες εἶχε καὶ τὴ φήμη τοῦ ἐξυπνοῦ καὶ τοῦ σαρκαστοῦ.

Ἰδιαίτατα ἄμα μιλοῦσε γιὰ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα κι' ἀνακάτευε στὴ συζήτηση καὶ τὸν ὄγκο ἢ τὸ προκοιλὶ κανενὸς δεσπότη τότες τὰ κατάφερνε με πολλὴ ἐπιδεξιότητα νὰ κἀνῃ τὸ ἀκροατήριον νὰ ξεραίνεται στὰ γέλια.

Μὰ ἡ μεγάλη του ἐπιτυχία ἦτανε διὰ παρόμοια συζήτηση τὴν ἀνοίγε μὲροστὰ σὲ θεοσεβοῦμενες κυρίες ἢ σὲ κορίτσια ποὺ ἤθελε νὰ τὰ καταπλήξῃ με τὴ τόλμη του καὶ τὴν ἀφοβία του.

Κάποτε μάλιστα διὰ καὶ με πολὺ σοβαρότερος ἀνοίξε συζήτηση, δῆλωσε σχεδὸν ἐπίσημα πὼς αὐτὸς δὲν πίστευε σὲ τίποτα κι' οὔτε ἐσωτερικά ἐννοίωθε τὴν ἀνάγκη νὰ πιστέψῃ.

Ὁ φίλος του ὅμως ποὺ τὸν γνώριζε σὰν ἰάτανε αὐτὸς ὁ ἴδιος ἤξερε πολὺ καλὰ πὼς ὁ Σιγαλὸς ὄχι μονάχα πίστευε μὲ πίστευε καὶ σὲ πολὺ πὺλ ταπεινὰ πράγματα. Πίστευε σὲ προλήψεις καὶ μὴ ἀδιάφορος ἦτανε σὲ τὸ ζήτημα τὸ θρησκευτικόν.

Ἄθεος δὲν στάθηκε οὔτε δευτερόλεπτον στὴ ζωὴ του. Ὑστερα δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ μὴ κι' ἦτανε δειλὸς καὶ φοβότανε. Ὁ θάνατος τὸν τρομάζεε ὅσο τίποτα!

Ὅταν μιλοῦσε στὰ κορίτσια ἔφερνε καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ στὴ συζήτηση. Καὶ δὲν τοφερνε ἔτσι ἀπλά μὰ τὸ τὸλγιε καὶ με ἕνα ἐξωτικὸ ροῦχο πλοῦσια κεντημένο. Ἀγνάντευε τάχατες τὴ μέρα τοῦ θανάτου του κι' ἔβλεπε πὼς ἡ μέρα κείνη θάταν ἡ μὴ ροδαλένια οὐγούλα ἢ ἕνα μενεξεδένιο δειλινὸ κι' αὐτὸς μέσα σὲ τέτοια χρώματα κι' ἀρώματα, θάγερνε νὰ μαρὰθῇ σὰν τὸ ρόδο τοῦ Ἀπρίλη!

Καὶ τὰ κορίτσια βγάζαν τὰ μαντιλάκια τους νὰ σκουπίζουνε ἕνα δάκρυ ἢ τὸ συχνότερον τὸν ἀκούλουθουνε πίσω ἀπὸ τὴ πυκνὴ φυλλωσιά μιᾶς περιπλοκάδας καὶ παραδινόντουσαν στὴν ἀγγαλιά τοῦ ἀνδρός ποὺ δραματίζονταν ἕνα τόσο ποιητικὸ τέλος.

Τὰ πράγματα ὅμως ἀλλάζανε, ἄμα λάχαινε καὶ ὁ εὐαίσθητος καὶ λεπτὸς πεσμιότης ἀπαντοῦσε σὲ δρόμο του καμιά κηδεῖα! Τότε σκυθρωπίαζε ἄλλαζε δρόμο καὶ ἀπόφευγε ἐπίμονα νὰ ἀντικρύσῃ κατὰφρασα τὸν πεθομένο.

Ὑστερα πίστευε πὼς τὸ πρωῒνὸ συναπάντημα μιᾶς κηδεῖας τοφερνε χροῦσουζιά καὶ πίστευε χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ τὸ φανερώσῃ, πὼς ἕνα τέτοιο

συναπάντημα θάχε πολὺ κακὲς συνέπειες γιὰ τὶς δουλειές ποὺ θάκανε ἐκείνη τὴ μέρα.

Πολλὲς φορὲς μάλιστα ἄρχιζε νὰ υποψιάζεται πὼς δὲν ἦτανε στὰ λογικά του, πὼς αὐτὸς ὁ φρόπος του γιὰ τὸ θάνατο ἦτανε ἕνα ἀρχικὸ σημάδι μιᾶς μανίας ἢ κάποιου παθολογικοῦ πιά φόβου.

Παρηγοριῶνταν ὅμως γρήγορα χαρακτηρίζοντας ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτὸ του τὸ πρῶμα ὡς φιλοσοφία τῆς ἀνθρώπινης ματαιότητος. Γιατί εἶχε καὶ τέτοιες στιγμὲς ὁ Σιγαλός! Διαισθανόντανε τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Στὴ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμόνα ὅταν τοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς εἶχε ἐξοχόμενος τοὺς ἀδένες καὶ πὼς βρισκονεῖται ἐξοχόμενος τὴν ἀτάσθαση. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ ταν σὲ προφηματικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε κολλήσῃ ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγερο διά-ἰδέα τοῦξε ἀδυναμία κι' ἀτέλεια ἀλλὰ μονάχα μὴ θαμπὴ ἰδέα εἶχε γιὰ τὴν ἀτέλεια αὐτὴ ἡ καλότερα προτιμοῦσε νὰ μὴν σκέφτεται παρόμοια πράγματα.

Ἡ ζωὴ του τὰ συλλογίστηκε μονάχα μὴ φορὰ κάπως ἐπιμό

ἐπρεπε κι' αὐτὸς εἰρωνικά νὰ πλησιάσει λιγάκι τὰ θρησκευτικά θέματα. Καί μιά κι' ἦτανε στήν Ἑλλάδα ἀποφάσιζε νὰ κάμει ἕνα ταξίδι στοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Θάγραφε ἕνα βιβλίο πού θάφινε ἐποχή. Ἐνα ἀληθινὸ ἄνθος ἀπιστίας, ἕνα χιουμοριστικὸ ἔργο πού θά τορπιλίζει ὀριστικά τὸ ἱερὸ βουνό! Καί πρὶν ἀκόμη πατήσῃ τὸ πόδι του στὸν Ἄθω ὅταν στὸ βαπόρι γνωριστικὴ μὲ χορίτσια δένδισταζε νὰ λείει κάπως ἐλεύθερα.

— Ἡ ζωὴ τῶν καλογέρων τοῦ Ἄθω θά σταθῇ μοναδικὸ περιεχόμενο γιὰ ἕνα χιουμοριστικὸ μου ἔργο.

Μὰ γιὰ νὰ μαστε ἀληθινοὶ πρέπει νὰ πούμε πῶς δὲν τὸν εἶχε σπρώξει μονάχα ἡ μελέτη τοῦ Φράνς στοῦ κοίταγμα τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων. Καί κάποια ἄλλη ἀφορμὴ πὺδ βαθεῖα τὸν ὥθοῦσε ἀσύνειδα πρὸς τὰ κεῖ.

Ἀπὸ πλὺ μικρὸς κι' ἀπ' τῇ φαμίλια του εἶχε κληρονομήσει μιὰ διάθεση θρησκευτικὴ. Δὲν ἦτανε ἀνησυχία, ἦτανε πιότερο γοητεία πού ἀσκοῦσε πάνω του τὸ τελετουργικὸ μεγαλεῖο τῆς ἐκκλησίας μὰ πλάι σ' αὐτὸ πού μικρὸς εἶδειε καί μιὰ ἀγάπη στὴ ταπεινὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν ὅταν τὴν γνώρισε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τῆς γρηῃς νόνας του.

Τόνε γίτευε πάντα ἡ θύμηση τοῦ γέροντος ἀσκητῆ κι' ἐρημίτη πού πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸν Γκιώνη, τὸ πούλι, πῶς τὸ βουνὸ τοῦ Κίκου θά γίνῃ μοναστήρι.

Ἐβλεπε μπροστά του, σὰν σὲ εἰκόνα, τὸ γέρο ἀσκητὴ νὰ βγαίνει στὸ χάραμα τοῦ ἡλίου νὰ δροσίζεται στὸ θεῖο νερὸ πού ὀδηγοῦσε ἡ θεῖα πρόνοια κι' ἀνάβλυζε μπροστὰ στὴν καλύβη του, νὰ τρώῃ τὰ ἀγρία χόρτα του ξαφνικά νάκοῦν τὴν λαλιά τοῦ ξωτικοῦ πουλιοῦ πού καθισμένο στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ φώναζε

«Κίκου Κίκου τὸ βουνὸ
μοναστήρι θά γενῇ»

Κι' ἔγινε μοναστήρι κι' ἀπ' αὐτὸ μέρους κείνου βρῆκαν τὴ Παναγιά τοῦ Κίκου.

Ἀκόμα μιὰ ἀφήγηση γιὰ ἕναν πειρατὴ πού θέλησε σὲ πάλιους καιροὺς νὰ ληστεύῃ μὲ τοὺς συντρόφους του τ' ἀγιορήτικα μοναστήρια καί μόλις πάτησε στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας εἶδε παρὰ ἐνν φλόγα νὰ ξεπετιέται ἀπὸ τὸ ἅγιο βῆμα καί μετανόησε κι' ἔγινε ἀσκητὴς κι' ἐρημίτης καί στὸ τέλος ὑψώθηκε ὡς τὴν ἀγιοσύνη δὲν σβῆναν ποτὲς ἀπὸ τὴ φαντασία του ὅσο κι' ἂν τις ἀφήγησε αὐτὲς τις εἶχε ἀκούσει παιδί ἀκόμη. Ἰσως αὐτὸ νῆταν κι' ὁ λόγος πού τις κράτησε τόσο ζωηρὰ στὸ μνημονικὸ του κι' ἡ ἀφορμὴ πού χαράχτικαν τόσο βαθεῖα στὴν ψυχὴ του.

Κι' ὅσο κι' ἂν δείχνονταν διαφορετικὸς, κι' ὅσο δειχνόντανε σὰν θεατρίνος ἄλλο παρ' ὅτι ἦτανε εἶχε καί σαιγμὲς πού ἔταγε τὸ ὅλο του δίχως νὰ τὸ καταλαβαίνει καί γινόντανε αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπλὸς κι' ἀληθινὸς μὲ τὸν ἑαυτὸ του

Τὸ ταξίδι του γιὰ τὸ Ἅγιο ὄρος τὸ διατυμπά-

νισε μὲ ἀληθινὰ ξεφωνητὰ σὰν κατόρθωμα ἀπίστευτο, σὰν ἐπιτυχία μιᾶς σατυρικῆς διάθεσης πού θάβρισκε ἀφθονοὺ ὕλικο.

Στὸ βάθος ὅμως πιεζόνταν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἐνοχλῆς γιὰ τὸ ψέμα πούλεγε, γιὰτὶ καθε ἀλλο παρὰ βαθεῖα εἰρωνικὴ διάθεση εἶχε. Νὰ χοροῖ δέψῃ τὴ μοναχικὴ ζωὴ ἢ νὰ σατυρήσῃ τὸν ἀσκητισμὸ καί τὴν ἀγιοσύνη! Μηδὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ κἀνῃ κάτι τέτοιο; Μόνο φόβο εἶχε, μὴ οὐ δεσμὰ ἐννοιωθε στὴν ψυχὴ του καί τὸ κατόρθωμά του ἦτανε πῶς χοροῖδενε τὸν ἑαυτὸ του καί τοὺς ἄλλους

Παράστανε πῶς ἦτανε ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε πρόληψη θρησκευτικὴ πῶς δὲν τὸν δέσμευε καμιά πίστη κι' ὅμως πόσο ἄλλαζε μόλις θυμώντανε τὸ θάνατο, μόλις ἀντίκρυζε τὰ κυπαρίσσια τοῦ νεκροταφείου καί πόσο ἐννοιωθε τὸ εἶναι τοῦ ἀλυσσοδεμένου μπροστὰ στὸν αἰῶνιο θεριστὴ τῆς ζωῆς. Ποτὲς μὲ θάρρος, ὅσοις λιγιστὲς φορὲς θέλησε νὰ μιλήσῃ στὸν ἑαυτὸ του, δὲν τοῦτε καθαρά.

— Σιγαλὲ δὲν πιστεύεις. Αὐτοῦ δὲν ἔχει.

Ἡ βαθύτερη σκέψη του πολλές φορὲς τοῦ ἔκανε τὸν πύδ δριμύ ἐλεγχὸ γιὰ τὰ ὅσα ἔλεγε στὸν κόσμον καί τὰ ὅσα ἀράδιωζε στὶς γυναῖκες. Μὰ βαθύτερη σκέψη δὲν φανέρωνε συχνὰ κι' ἔτσι ὁ ὁλός του τοῦχε σιγὰ σιγὰ γίνῃ δεύτερη φύση. Τὸν ἔπαιζε τόσο φυσικά σὰν νὰ ἦτανε ζωὴ ἀληθινὴ μὲ ῥίζες βαθεῖες πού β'θιείε.

Αὐτὰ ὅλα δὲν σημαίνουνε πῶς ὁ Σιγαλὲ δὲ θάγραφε ἕνα ἄρθρο ἢ ἕνα βιβλίο κοροϊδευτικὸ γιὰ τ' Ἅγιο ὄρος. Κι' αὐτὸ μπόρῃσε νὰ γίνῃ ἂν ὑπῆρχε πιθανότητα τὸ βιβλίο αὐτὸ νὰ καμῇ θόρυβο, νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εὐκολα πρὸς τὸ λιμάνι τῆς προσχαιρῆς δόξας, νὰ τοῦ προσφῇ τὸ λιβάνι τῆς ἀγοῆς ἢ νὰ φέρῃ δίπλα του μερικὲς γυναῖκες γιὰ νὰ σβύσουνε τοὺς ἀχαλίνωτους πόθους του.

Μὰ καί τὸ βιβλίο ἂν ἔγραφε αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ λογισθῇ γιὰ ἀπόδειξη πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος πίστευε στὰ γραφόμενα του, οὔτε πῶς ἔγραφε βιβλίο γιὰ ν' ἀποκαλύψῃ τί ἐπίστευε καί τί δὲν ἐπίστευε. Ἐβγαζε ἕνα βιβλίο γιὰτὶ μὲ τὸ μέσο αὐτὸ θάχε κάποιο ἀπόκτημα πού τοῦ χρειάζονταν. Τί ἔμπαινε ἡ πίστη μὲς στὴν ὑπόθεσιν αὐτῇ. Ὁ φόβος του κάποτε τὸν κυρίευε μὰ κι' οἱ φόβοι του γιὰ τὸ θάνατο ξεχνιοῦνταν καί παραμέριζαν ὅταν ὁ πόθος του γιὰ τὴ γυναῖκα τὸν πλημμυροῦσε, ὅταν ἀκράτητο, προχωροῦσε στὴν ἡδονὴ καί στὴν ἀπόλαυσιν τῆς σαρκικῆς.

Κάποτες ὅμως, σὲ σαιγμὴ ἀσυνείθιστης εἰλικρίνειας, τὸτε ὁ ἴδιος καθαρά καί ξάστερα στὸν ἑαυτὸ του.

— Σιγαλὲ εἰς πύδ χυδαῖος μέσα στοὺς ἀνθρώπους.

Ὑστερα ὅμως γέλασε γιὰ τὸ θάρρος του καί καμάρωσε τὸν ἑαυτὸ του στὸν καθρεφτὴ πούχε ἢ ντουλάπα τῆς κάμαράς του.

(Ἀκολουθεῖ)

ΤΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΑΛΛΟ

Ἡ φιλοσοφία τῆς Νεώτερης Ἱστορίας
κατὰ τὸ ΝΙΚΟΛΑ ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦΦ

Ὁ ρασιοναλιστικὸς κριτικισμὸς εἶναι ἕνα φιλολογικὸ εἶδος πού ἀκμάζει σὲ περιόδους δημιουργικῆς παρακμῆς. Σήμερα ἔχομε τὴ δικτατορία αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὅχι μονάχα στὴ φιλολογία καί στὴν τέχνη ἀλλὰ καί σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία καί τὴν ἱστορία.

Τὸ εἶδος αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀναλυτικὸ, ἀποσυνθετικὸ. Δὲν ξέρω ἂν ἡ ἀποσύνθεσις τῶν πραγμάτων τὸ ἀποπνέει ἢ ἂν αὐτό, σὰν ἕνα φύραμα, προκαλεῖ τὴν ἀποσύνθεσιν. Τὸ βέβαιο εἶναι πῶς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος καθὼς καί στὴ φύσιν ἡ ἀποσύνθεσις εἶναι κανονικὸ καί ἀναγκαῖο φαινόμενο, εἶναι ἀπαραίτητος ὁρος τῆς ἀναδημιουργίας. Ἡ ἀποσύνθεσις, ἐξ ἄλλου, δὲν προχωρεῖ πέρα ἀπὸ ἕνα ὄριο, τόσο στὸ φυσικὸ κόσμον ὅσο καί στὸν πνευματικόν, δὲν καταστρέφει τὰ στοιχεῖα καί τις θεμελιώδεις ἀρχές οἱ ὁποῖες συνθέτουνε τις ἀπειρες μορφές τῆς φυσικῆς καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Διαλύει καί ἐξαφανίζει διάφορες ὀργανωμένες μορφές καί συστήματα ἰδεῶν, ὅταν οἱ μορφές καί τὰ συστήματα αὐτὰ παύσουνε νὰ εἶνε δημιουργικά, νὰ ἀφομοιώνουν, νὰ ἀναπτύσσονται, νὰ συνθέτουνε καί νὰ ἐνεργοῦν, ὅταν ἡ ἀρρώστεια καί ἡ ψευτιά ὑποσκάψουν τὴν ὀργανικὴ καί λειτουργικὴ τους ἐνότητα καί ἁρμονία.

Γι' αὐτὸ πλάι στὸν τέτοιο κριτικισμὸ ἔχομε τὴ δημιουργικὴ κριτικὴ, ἐκείνην πού ξεσκεπάζει τὴ ψευτιά καί δείχνει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἄλλοτε στάθηκε μοναδικὸ ἀντίσμα μεγάλης ἐποχῆς, ἄλλοτε προδρομικὸ στοιχεῖο μεταγενέστερης ἀληθινῆς δημιουργίας.

Στὴν ἐποχὴ μας ἡ ἀποσύνθεσις τῶν πνευματικῶν συστημάτων καί τῶν ἱστορικῶν ἀξιών ἔχει προχωρήσει πολὺ καί βρίσκεται σχεδὸν στὸ τέλος τῆς, δηλαδή στὸν ἀποχωρισμὸ τῶν στοιχείων ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατασκευάζεται κάθε ἱστορικὴ ἀξία καί κάθε πνευματικὸ ἔργο. Οἱ παλιές μορφές σαπίζουν καί θά ἀπομείνῃ ἄμορφη οὐσία ἐτοιμὴ νὰ περιβληθῇ νέες μορφές. Ἡ ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία ξετυλίγεται αὐτὸ τὸ δράμα τῆς ἀποσύνθεσης μιᾶς ἱστορικῆς ἐποχῆς τῆς ἀνθρω-

πότητας ἔχει καταντήσῃ φοβερὰ ἀποπνικτικὴ. Ὁ κόσμος ἀγωνιᾷ μέσα σὲ τέτοιαν ἀτμόσφαιρα. Ἐνας σοφὸς ὅπως ὁ Νικόλας Μπερντιάεφφ, πού ἀνέκει σ' ἐκείνους πού προσπαθοῦν νὰ γνωρίσουν τὴν πορεία τοῦ φαινομένου τῶν ἱστορικῶν ἀπασυνθέσεων, νὰ γνωρίσουν τὴν πνευματικὴ οὐσία, πού ἐπιχειροῦν νὰ προβλέψουν τὰ ἐπικείμενα γεγονότα, ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ πῶς καί γιὰτὶ γίνεται ἡ ἀποσύνθεσις τῆς νεώτερης μας ἱστορίας, πότε καί πῶς θά τελειώσῃ. Τὸ τελευταῖο ἔργο του «*Ενας Νέος Μεσαίωνας*» εἶνε κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ αὐστηρὴ κριτικὴ τῆς σύγχρονης ἱστορίας, ἀπὸ μιὰ περιγραφή τῶν αἰτίων τῆς ἀποσύνθεσης τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιόδου. Σ' αὐτὸ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ μᾶς δοθοῦν καί τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα θά ἀποτελέσουν τὴ σύνθεσιν τῆς νέας ἱστορικῆς περιόδου.

Ἡ νεώτερη ἱστορία εἶχε ἀρχίσῃ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης. Τώρα βλέπομε τὸ τέλος τῆς Ἀναγέννησης καί τὴν ἀρχὴ μιᾶς νέας ἱστορικῆς περιόδου. Ὅλες οἱ συνθῆκες ἀλλάξαν, ἀλλάξε ὁ «τόνος» τῆς ἱστορίας. Τὸ τέλος τῆς Ἀναγέννησης εἶνε τὸ τέλος τοῦ οὐμανισμοῦ πού ὑπῆρξε ἡ πνευματικὴ τῆς βάσις. Ὁ οὐμανισμὸς δὲν ἦτανε μονάχα ἕνα ξαναζωοτάνεμα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, μιὰ νέα ἡθικὴ καί μιὰ νέα καλλιτεχνικὴ καί ἐπιστημονικὴ κίνησις ἦτανε ἀκόμα ἕνα ὀλωσδιόλου νέο αἰσθημα τῆς ζωῆς, μιὰ νέα σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν κόσμον.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Ἀναγέννησις δημιούργησε ὑπέροχα ἔργα. Ἀλλὰ τότε ὁ ἀνθρώπος ἦτανε ἀκόμα κοντὰ στὶς πνευματικὲς πηγές τῆς ζωῆς του. Ὁ οὐμανισμὸς ἀντλοῦσε ἀπὸ δύο πηγές: τὴν ἀρχαιοσύνη καί τὸ χριστιανισμό.

Ἡ Ἀναγέννησις ἐξ ἄλλου εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα καί τὰ πρῶτα τῆς κίνησῃς ἦτανε καθαρά Χριστιανικά. Ἡ μεσαιωνικὴ ψυχὴ ἐννοίωσε τὴ θέλησιν τῆς δημιουργίας, καί στοὺς δημιουργικοὺς τῆς τρόπους βλέπομε τὴ σχέση τῆς μετὰ τὴ Φύσιν, μετὰ τὴν ἀνθρώπινον σκέψιν, μετὰ τὴ τέχνη, μετὰ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ. Στὸ 12ο καί στὸ 13ο αἰῶνα ἐκδηλώνεται ἡ δημιουργικὴ θέ-

ληση στην άνθηση της άγιωσύνης που είνε το ψηλότερο σημάδι όπου μπορεί να φτάξη το δημιουργικό πνεύμα του ανθρώπου, στην ανάπτυξη του μυστικισμού και της σχολαστικής φιλοσοφίας. Η μεσαιωνική αναγέννηση έμπνέει τη γοτθική τέχνη και την τέχνη των **αρχαϊκών** (Primitifs). Ο Δάντε και ο άγιος Φραγκίσκος, ο Ίωακείμ ντε Φλόρε και ο άγιος Θωμάς ο Ακινάτης, ο Τζιόττος, και ο άγιος Δομένικος, να ή άλληθινή αναγέννηση του ανθρώπινου πνεύματος, της ανθρωπίνης δημιουργικότητας. Ο 13ος αιώνας είνε κατά τον Μπερντιέρεφ ή πιο μεγάλη εποχή της ευρωπαϊκής ιστορίας, ο κολοφώνας της.

Από τον 14ο αιώνα αρχίζει ο διχασμός και ή σύγκρουση των χριστιανικών και των ειδωλολατρικών άρχων. Άλλά άπ' αυτή τη σύγκρουση βγαίνουν μεγάλα έργα, τα κλασσικά έργα του 15ου αιώνα. Όλα όμως τα έργα αυτά είνε σημαδεμένα από το χριστιανισμό, είνε φαινομενικά κλασσικά, γιατί τίποτα το πραγματικά κλασσικό, το τέλει δεν είνε δυνατό να δημιουργηθή μέσα στο χριστιανικό κόσμο που έχει τη συνείδηση της ατέλειας του ανθρώπου. Η τέχνη του 16ου αιώνα καταντά πια ακαδημαϊσμός χωρίς ζωή. Ο διχασμός έφερε την κατάρρευση, την αποσύνθεση της Χριστιανικής ψυχής.

Η Αναγέννηση άν και δημιούργησε μια νέα **κουλτούρα**, μια νέα ιστορία με βάση της δημιουργίας αυτής την **ανθρώπινη έλευθερία** έκλινε μέσα της ότι χρειαζότανε για να τιναχτή στον αέρα. Έλευθέρωσε τις δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου και πραγματοποιήσε τη πιο ύψηλή εκδήλωση της τέχνης του. Σ' αυτό είχε δική. Άλλά ή ίδια έφερε τη διαίρεση του ανθρώπου με τις πνευματικές πηγές της ζωής άρνήθηκε τον πνευματικόν άνθρωπο που είνε δημιουργικός για να βάλλη στη θέση του το φυσικό άνθρωπο, σκλάβο της ανάγκης και στεϊρο. Ο θρίαμβος του φυσικού ανθρώπου στη νεώτερη ιστορία κατέληξε στη δημιουργική στεριότητα, δηλαδή στη συντέλεια της Αναγέννησης, στην αυτοκαταστροφή του ούμανισμού.

Κατά βόθος ή νεώτερη ιστορία ήτανε μια διαλεκτική **αυτοαποκάλυψη** που κατάντησε στην άρνηση των ΐδιων άρχων που τη δημιούργησαν. Ο ούμανισμός ήτανε ή πίστη του ανθρώπου στον έαυτό του, στην αυτονομία των δημιουργικών του δυνάμεων. Η πίστη αυτή κλονίστηκε βαθειά και σβύστηκε. Ο ούμανισμός αντί να τονώσει έξασθένησε τον άνθρωπο—αυτή είνε ή παράδοξη λύση της

νεώτερης ιστορίας. Μέσα στην αυτοβεβαίωση ο άνθρωπος έχασε αντί να βρή τον έαυτό του. Άν ο άνθρωπος μπήκε στη νεώτερη ιστορία γεμάτος έμπιστοσύνη στις ατομικές του δυνάμεις και νόμισε στην αρχή πως το πέν εξατμάται στον κόσμο άπ' αυτόν και από την τέχνη του που δέ γνωρίζει όρια, σήμερα βγαίνει για να βαδίση σε μια νέα άγνωστη εποχή αποκαρδιωμένος χωρίς αυτοπεποίθηση, κινδυνεύοντας να χάση τελειωτικά τη προσωπικότητά του.

Οι φάσεις που έλαβε ο ούμανισμός στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αντιστοιχούν με τη τελειωτική εξαφάνιση της Αναγέννησης. Ο άνθρωπος έπειδή δεν μπορεί να υποφέρει την απομόνωση στην οποία τον έριξε ή ούμανιστική εποχή έπιννοσε παραποιήσεις της πνευματικής κοινωνίας και των πνευματικών δεσμών, δημιουργεί ψεύτικες εκκλησίες και κατασκευάζει ψεύτικους θεούς.

Οι φάσεις αυτές είνε ο άκρος ατομικισμός και ο κοινωνιολογισμός. Και στον έναν και στον άλλον ή ατομικότητα του ανθρώπου κινδυνεύει, ο άνθρωπος φεύγει από το συγκεκριμένο και χάνεται μέσα στο άφρημένο.

Δυο μεγάλες φυσιογνωμίες έκπροσώπησαν τις δυο αυτές φάσεις: τον άκρο ατομικισμό ο Νίτσε, τον ομαδισμό ο Μάρξ. Και οι δυο κορυφαίοι αντιουμανιστές, αντιανθρωπιστές.

Ο Νίτσε δημιουργεί έναν άπάνθρωπο τύπο υπερανθρώπου για να πάρη τη θέση του χαμένου Θεού. Ο Μάρξ αρνιέται τον άνθρωπο ως πρόσωπο με έσωτερική ζωή, τον βλέπει σαν μονάδα ενός συνόλου που έχει αντικαταστήσει το χαμένο Θεό. Έτσι ο ούμανισμός κατάντησε αντιανθρωπισμός.

Η Αναγέννηση φιλοδόχησε να έλευθερώση τον άνθρωπο από τα οργανικά δεσμά του αλλά έπειδή δεν μπόρεσε να τον λύση τον κατακομμάτιασε και με τα κομμάτια αυτά ξανάφτιασε έναν ψεύτικον, έναν μηχανικόν άνθρωπο. Ο άνθρωπος που μάς κληρονόμησε ή Αναγέννηση έχει χάση την οργανική μορφή του ανθρώπου. Η τέχνη τον μετέβαλε σε κύβους, ή επιστήμη σε μηχανή, ή φιλοσοφία του αποχώρησε τη ψυχή σε δυνάμεις και τη γνώση σε κατηγορίες. Η ένότητα του ανθρώπου καταστράφηκε.

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα για τις Μαρξιστικές της τάσεις. Έχουνε έπηρεάσει όχι μονάχα την πολιτική και την οικονομική ζωή, αλλά όλην τη σύγχρονη κουλτούρα, όλη τη σύγχρονη ήθική. Αντιπροσω-

πεύουνε ένα ώρισμένο αίσθημα της ζωής. Ο Μαρξισμός δεν είνε παρά ή άλλη όψη του ατομικισμού, ατοτέλεσμα της αποσύνθεσης του. Μαρξισμός και ατομικισμός είνε έξ' έσου έξ' θρικοί στην οργανική έννοια του κόσμου. Ο σοσιαλισμός είνε ένα από τα πιο σπουδαία συμπτώματα του τέλους της Αναγέννησης.

Η δημιουργική αυτοβουλία αντικαταστάθηκε από την υποχρεωτική και οργανωμένη ομαδική εργασία, ο άνθρωπος υποτάχτηκε στις μάζες. Η μορφή του ανθρώπου έπαθε έκλειψη από το φάντασμα ενός άπρόσωπου ομαδισμού. Όταν τις ανθρώπινες κοινωνίες πιάνει ή δίψα της ισότητας τότε πέρνει τέλος κάθε είδος Αναγέννησης, κάθε δημιουργία. Το πάθος της ισότητας κλείνει μέσα του το φθόνο. Στην αδυναμία του να αισθανθή ο άνθρωπος την ένότητα της ύπαρξης του, προσπαθεί να άρνηθή την ύπαρξη του άλλου με το πρόσχημα της ισότητας.

* *

Πρέπει να όμολογήσωμε πως ή εποχή μας είνε το τέλος των νεώτερων χρόνων και ή αρχή ενός νέου μεσαίωνα. Η εποχή μας αποτελεί μετάβαση από τον ορθολογισμό των νεωτέρων χρόνων σε έναν μεσαιωνικό **υπερορθολογισμό**. Μπαίνουμε σε μια νύχτα ή νύχτα άνηκει περισσότερο στη μεταφυσική, στην όντολογία παρά ή μέρα. Όλη ή έννοια της εποχής μας πούνε τόσο οδυνηρή για τη πρακτική ζωή των ατόμων συνίσταται στην άποκάλυψη της άβυσσου του όντος, στην αντιμετώπιση της πρώτης αρχής της ζωής.

Πρέπει να νοιώσωμε βαθειά πως είνε αδύνατο να ξαναγυρίσωμε στο προπολεμικό καθεστώς γιατί οι συνθήκες άλλαξανε ολότελα. Όλοι οι τρόποι της σκέψης και της ζωής και των πιο **προοδευτικών** και **επαναστατικών** ανθρώπων του 19ου και του 20ου αιώνα έχουνε άπελπιστικά παλιώσει έχουνε χάση τη σημασία τους για το παρόν και πολύ περισσότερο για το μέλλον. Όλοι οι όροι, όλες οι λέξεις, όλες οι έννοιες πρέπει να άνανεωθύνε, να πάρουνε μια πιο βαθειά, πιο όντολογική σημασία. Σε λίγο θάνε αδύνατο να καταφεύγη κανένας σε μερικές λέξεις και έννοιες, άποδίδωντάς τους τη παλιά τους σημασία. Όροι όπως ή «πρόοδος» και ή «άντιδραση» θά αποκτήσουν τώρα την άλληθινή, την όντολογική τους σημασία. Ηρθε ο καιρός για όλους να μάθουνε άν ή «πρόοδος» ήτανε μια πραγματική πρόοδος ή άν ήτανε, αντίθετα, μια «άντιδραση» στην έννοια του σύμπαντος, στις άθθεντι-

κές βάσεις της ζωής. Ο νομικός τυπικισμός, ή ορθολογιστική και έμπειρική φιλοσοφία, όλοι αυτοί οι καρποί του ατομικιστικού πνεύματος, της ούμανιστικής αυτοβεβαίωσης χάσανε την αρχική τους σημασία. Αυτό είνε δηλωτικό του τέλους της ήμέρας που λέγεται νεώτερη ιστορία. Την ώρα του ήλιογέρματος, την ώρα της δύσης όλες οι μορφές χάνουνε την ακρίβεια των γραμμών των' ο άνθρωπος βρίσκεται αντιμέτωπος με το Θεό, μπαίνει σε μια οικουμενική άτμόσφαιρα.

Ο άνθρωπος δεν θά πιστεύει πια πως είνε **αυτάρκης** έπειδή άπόκτησε την ορθολογιστική σκέψη, τη λαϊκή ήθική, το δίκαιο, τις φιλελεύθερες αρχές, τη δημοκρατία και το κοινοβούλιο. Όλα αυτά δεν κάνουνε αντίθετα, παρά να φανερώνουνε τη σοβαρή διένεξη που συνταράζει την ανθρωπότητα, την έκλειψη **ένιαίου πνεύματος**. Δεν είνε παρά τρόποι νομιμοποίησης της άσυμφωνίας και υποθέσεις περί άνυπαρξίας ή άγνώσιας ή σχετικότητας της αλήθειας. Τι άλλο είνε ή σύγχρονη ούμανιστική δημοκρατία παρά ή άναγνώριση στον άνθρωπο του δικαίωματος να πλανιέται, και ή **έγκατάλειψη** της αλήθειας στην τύχη της πλειοψηφίας;

* *

Δεν θέλωμε να πούμε πως σ' αυτή την εποχή δεν έγινε τίποτα για την αωνιότητα, πως ή ύπαρξή της ήταν παράλογη. Αυτό δεν μπορούμε να το πούμε για καμμία εποχή της ιστορίας. Δεν είνε αποτέλεσμα τύχης ή ύπαρξη της νεώτερης ιστορίας. Ήτανε ένα μεγάλο πείραμα έλευθερίας. Δεν πρέπει να παρανοήσωμε ένα Ντά Βίντσι και ένα Μιχαήλ Άγγελο, ένα Σαϊνσπέρρο και ένα Γκαίτε, ούτε τους άλλους κήρυκες της ανθρώπινης έλευθερίας. Η ούμανιστική αυτοβεβαίωση πλούτισε τον άνθρωπο. Ο νέος Μεσαίωνας θά λάβη ύπ' όψει του την πείρα αυτή της έλευθερίας που μάς έδωσε ή νεώτερη ιστορία με όλα τα πραγματικά άποκτήματα που της όφειλομε στο κόσμο της συνείδησης, καθώς και τη μεγάλη ψυχική έκλέπτυνση. Η πείρα των νεωτέρων χρόνων δεν μάς **επιτρέπει να ξαναγυρίσωμε στον παλιό Μεσαίωνα** μόνο ένας νέος Μεσαίωνας είνε δυνατός να έρθη. Όπως **δύοτερα** από τη μεσαιωνική πείρα δεν μπορούσε να γίνη μια επάνοδος στη κατάσταση του αρχαίου κόσμου αλλά έγινε ή **αναγέννηση** εκείνη που άντιπροσώπευε μια πολυσύνθετη συνένωση **είδωλλο-λατρικών** και **χριστιανικών** στοιχείων, έτσι **δύοτερα** από τη νεώτερη ιστορική

πείρα ο νέος Μεσαίωνας δεν μπορεί να μη περιλάβει και αφομοίωση μερικά στοιχεία της αναγέννησης.

Η εποχή στην οποία ζούμε είναι εποχή ξεσηπάσματος: δείχνει τα πράγματα γυμνά. Κυττάξετε τον ούμανισμό απογυμνωμένο που φανερώνει ότι η ούδετερότητα στα ζητήματα που έχουνε βαθύτερη θρησκευτική και μεταφυσική ουσία δεν μπορεί να υπάρξει. Ένα τέτοιο πρόβλημα δεν είναι ζήτημα ιδιωτικό αλλά δημόσιο. Μια απόδειξη αυτού είναι ο κομμουνισμός. Έχει καταργήσει την ανεξαρτησία και την λαϊκή ελευθερία των νεωτέρων χρόνων και απαιτεί την υποταγή όλης της κοινωνίας σε μια θρησκεία. Αυτή είναι η τεραστία σημασία του κομμουνισμού. Από αυτό φαίνεται πως ξεπερνά τα όρια της νεώτερης ιστορίας πως ανταποκρίνεται σ' ένα σύστημα όλωσθιού άλλο που είναι ανάγκη να το ονομάσουμε μεσαιωνικό.

Στην εποχή που μπαίνουμε, η ζωή, σ' όλες της τις εκδηλώσεις θα υπαχθεί σ' έναν αγώνα. που στο βάθος του, θα είναι αγώνας αντιθέτων θρησκευτικών ροπών. Ο ρωσικός κομμουνισμός με το θρησκευτικό δράμα που κάνει ανήκει πια στο νέο Μεσαίωνα και όχι στη παλιή νεώτερη ιστορία.

Η Ρωσία άλλωστε — και σ' αυτό συνίσταται η μοναδικότητα του ριζικού της — δεν έλαβε ποτέ ολόκληρη την ούμανιστική κουλτούρα των νεωτέρων χρόνων, τις όρθολογικές θεωρίες, την τυπική λογική και το τυπικό δίκαιο. Η Ρωσία ποτέ δε βγήκε ολότελα από το Μεσαίωνα, και μπορούμε να πούμε πως χωρίς μεταβατική περίοδο πέρασε από τον παλιό στο νέο Μεσαίωνα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο στη μετάβαση από τη σύγχρονη ιστορία στο νέο Μεσαίωνα η Ρωσία έχει ένα όλως διόλου ιδιαίτερο ρόλο: θα συγκροτήσει ίσως το αντιχριστιανικό μέτωπο αλλά ποτέ δε θα δημιουργήσει μίαν ούμανιστική δημοκρατία και μια λαϊκή και ούδετερη κουλτούρα.

* *

Όλο το οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού προέρχεται από τη καταστρεπτική και την αχαλίνωτη πλεονεξία του κόσμου, από την εξασθένηση της πνευματικής ζωής από την απώλεια της πίστης. Μια τέτοια πλεονεξία δεν μπορούσε να αναπτυχθεί παρά μέσα σε μια κοινωνία που είχε απαρνηθεί την ασκητική σχεδόν λιτότητα για να παραδοθεί ολότελα στις απολαύσεις. Είναι φανερό πως ο καπιταλισμός δεν μπορεί να θεωρηθεί

σαν ιερή και απαράβιαστη οικονομία. Είναι αποτέλεσμα της κοσμικοποίησης της οικονομικής ζωής. Αυτό το σύστημα έχει παραβιάσει την ιεραρχία της υπαγωγής του υλικού στο πνευματικό.

Ο Μαρξισμός είναι η φυσική συνέπεια του βιομηχανο-καπιταλιστικού συστήματος. Οι κομμουνιστές κληρονομήσανε από τη καπιταλιστική κοινωνία τον υλισμό της, τον αθεϊσμό της, τα επιπόλαια «φώτά της», την έχθρητητά της, προς ό,τι πνευματικό, τον πόθο της καλοζωίας, της απόλαυσης, την επιδίωξη των εγωϊστικών συμφερόντων, την ανικανότητα για την έσωτερική συγκέντρωση. Ο κομμουνισμός είναι ο καρπός του καπιταλιστικού δέντρου.

Ένα γεγονός αδιαφιλονίκητο είναι πως στη νεώτερη ιστορία που είναι περίφημη για τις προόδους της το κέντρο της βαρύτητας της υπαρέξης μετατέθηκε από την πνευματική σφαίρα στην υλική από την έσωτερική ζωή στην εξωτερική. Οι μάζες δεν έννοούνε πια τον αγώνα και το θάνατο σαν ένα ιερό σύμβολο.

Το τέλος όμως αυτής της εποχής έφτασε. Πολλά σημάδια το εξαγγέλλουν. Ο παγκόσμιος πόλεμος ήτανε έργο του βιομηχανο-καπιταλισμού και σήμερα η μεγάλη πλειοψηφία του πολιτισμένου κόσμου δε τρέφει καμιά συμπάθεια στο σύστημα που γέννησε τους διάφορους ιμπεριαλισμούς. Η καπιταλιστική Εξέγερση καταστράφηκε από το μιλιταρισμό της. Ως χθές, οι εργαζόμενες τάξεις ζούσαν μέσα στο λήθαργο του βιομηχανικού συστήματος. Ύστερα από τις καταστροφές του πολέμου έφυγε ο λήθαργος. Θάνε δύσκολο στο εξής να εξαναγκάσει κανένας τους λαούς να εργάζονται κατά το σύστημα που βασίλευε στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Η ιερότητα της εργασίας έχει καταπατηθεί και διαφθαρεί από το καπιταλισμό και ο κομμουνισμός είναι ανίκανος να την αποκαταστήσει. Για να μπορέσουν να ζήσουν οι χρεωκοπημένοι λαοί θα αναγκαστούνε ίσως να αλλάξουνε δρόμο, να περιορίσουνε τις επιθυμίες τους και τις ανάγκες τους, να κάνουν τη ζωή τους λιτή, να ακολουθήσουνε δηλαδή ένα νέο ασκητισμό. Αυτό δε σημαίνει πως πρέπει να περιφρονήσουνε τα τεχνικά και τα έφευρετικά τάλαντα του ανθρώπου αλλά πως πρέπει να τα εκτιμήσουνε στην αξία τους και να τα διαθέσουνε υπέρ της πνευματικής ζωής.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

(LE GRECO)

Η Πινακοθήκη μας απέκτησε τελευταία δυο έργα του Θεοτοκοπούλου του μεγάλου Greco.

Είναι ένα γεγονός που αξίζει να πανηγυριστή.

Η τύχη του ζωγράφου αυτού δεν είναι βέβαια πρωτοφανής.

Πόσοι καλλιτέχνες δεν είχαν την ώρα της επιτυχίας και της φήμης εν όσω ζούσαν κ' έπειτα για χρόνια πολλά, αιώνες ολοκλήρους, σβύνει και το όνομά τους ακόμη από τη μνήμη των ανθρώπων ως που νάρθη ημέρα της αποκατάστασης, της τελικής δικαιοσύνης.

Η ξαφνική μ' όλα, ταύτα ανατολή και

το μεσουράνημα της δόξας του Greco, γεγονότα πρόσφατα, σημερινά, πέρνουν εξαιρετική σπουδαιότητα και σημασία όταν συνταιριασθούν με τη ριζική ζωγραφική επανάσταση των τελευταίων αιώνων. Δεν μπορεί να θεωρηθεί μόδα ή όμορφονία με την οποία σχεδόν οι νέοι ζωγράφοι αυτόν αναγνωρίζουν κ' επικαλούνται, γιατί κανένας από τους μεγάλους δασκάλους, από την αναγέννηση κ' έδω δε φαίνεται νάχη δονηθεί όσο ο Greco από ανησυχίες τόσο όμοιες με τις που μās βασανίζουν και μās εμπνέουν.

Θά ήταν τολμηρό να συμπεράνουμε ότι ο Δομένικος Θεοτοκόπουλος προαισθάνθηκε την εποχή μας.

Ο ατομικός, ιδιόρρυθμος αυτός ο ζωγράφος θά ήταν βέβαια κάπως ξένος προς το σύγχρονό του περιβάλλον. Όμως οι μεγαλοφυΐες του τύπου αυτού είναι πάντα σε κάποια απόσταση από τον πολύ κόσμο. Αφού και σήμερα ακόμη η θετικιστική κριτική για να εξηγήσει όρισμένες αλλοκοτίες, εξωτερικές άλλως τε, του ζωγραφικού του τρόπου, τα στενόμακρα σώματα και τα έλαιοφειδή κεφάλια, ισχυρίζεται ότι ο Greco έπασχε. Μόνο που δε συμφωνούν στο είδος της άρρώστιας κ' άλλοι τον θέλουν διανοητικά άρρωστο κ' άλλοι μονάχα στα μάτια. «Υπερμετωπικός αστιγματισμός» λέγει η διάγνωσή των.

Μια ματιά στη ζωή του θά μās βοηθήσει να καταλάβουμε καλύτερα ποιός είναι ακριβώς ο δεσμός του με την εποχή του, ποιά καλλιτεχνικά στοιχεία εδανίστηκε απ' αυτήν και πόση είναι ο προσωπική του προσφορά, ή ατομική δημιουργία της μεγαλοφυΐας του.

Είχαμε πει ότι δεν είναι πολλά χρόνια που και τ' όνομά του ακόμα ήταν λησμονημένο. Είναι άνωστο αν ποτέ, οι σύγχρονοί του στην Ιταλία και στην Ισπανία κατόρθωσαν να μάθουν αυτό το αλλόκοτο και δυσκολοπρόσφορο για κείνους όνομα που επέμενε να γράφει ελληνικά πάντα με

του ανθρώπου. Ίσως να αναγκαστούμε να ξαναγνωρίσουμε στη φύση, στην αγροτική οικονομία και στις τέχνες.

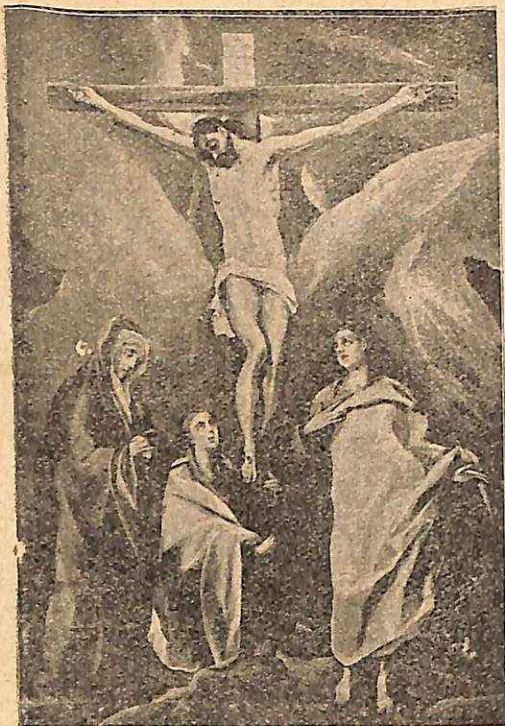
Η πόλη πρέπει να προσεγγίσει στους αγρούς, οι άνθρωποι πρέπει να ένωθούνε σε οικονομικά σωματεία. Η συνεργασία πρέπει να αντικαταστήσει το συναγωνισμό. Η αρχή της ατομικής ιδιοκτησίας θα διατηρηθεί στην ασάλευτη βάση της, αλλά πρέπει να περιοριστεί. Δεν πρέπει να υπάρχουν πια ή τεραστίες ατομικές περιουσίες των νεωτέρων χρόνων. Δεν πρέπει να υπάρχει ή ισότητα αλλά δεν πρέπει να υπάρχουν και οι πεινασμένοι και οι δυστυχισμένοι πρέπει να αποχτύπουμε με κουλτούρα πιο άπλη και πιο στοιχειώδη υλικά, και πιο πολυύψητη πνευματικά.

Το τέλος του καπιταλισμού είναι το τέλος της νεώτερης ιστορίας και η αρχή ενός νέου Μεσαίωνα. Η μεγαλειώδης επιχείρηση των νεωτέρων χρόνων είναι χαμένη υπόθεση. Αλλά πριν εκλείψει ο τεχνικός πολιτισμός θα ωθήσει το πείραμά του ως τα άκρα, ως τη μαύρη μαγεία, όπως κάνει ο κομμουνισμός...

Στ' επόμενο θα δούμε πως ο Μπερντιέφφ βλέπει το νέο Μεσαίωνα και τι ρόλο παίζει η Ρωσία στην τεραστία μεταμόρφωση της εποχής μας.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

πολύπλοκα συνπλέγματα της βυζαντινής γραφής, που θάτανε γοῖφος γιὰ τοὺς ἀλλογλώσσους. Μὰ μήπως καὶ στὴν στάση του αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ διακρίνουμε ὅχι μονάχα ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια ἀλλὰ καὶ κάποια

Ὁ «ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ», εἶναι τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Θεοτοκοῦ πούλου πὸν ἀνέκτησε ἡ Ἑθνικὴ Πινακοθήκη.

Ἡ διεύθυνση τῆς Πινακοθήκης ἀφ' οὗ ἐξακριβώσε τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου ἀπὸ ἰάφορες πραγματογνωμοσύνες τῶν σπουδαιότερων ἐκδικῶν, εἰση ἤθηκε εἰς τὴν ἐπιτομήν τοῦ τότε καὶ Ὑπουργοῦ, τῶν Ἑσπεριῶν κ. Μιχαλακόπουλο τὴν ἀγορὰ τοῦ πίνακα. Ἡ ἀπαιτούμενη πίστωση πὸν ὑπερέβαινε τὸ ἑκατομύριο ψηφίστηκε κ' εἶται τὸ ἔργο ἀγορεύθηκε ἀπὸ τὸν Κασσίεο, τὸ γνωστὸ γερμανο φιλόεχνο καὶ ἔμπορο καλλιτεχνιῶν.

Στὸ ἔργο αὐτὸ τῆς προχωρημένης τεχντροπίας τοῦ Greco, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λιγνὸ καὶ τυραννισμὸν σώμα τοῦ Χριστοῦ, ἀξίζει νὰ προσέξουμε τὴν στάση καὶ τὸ φῶμα τοῦ Ἰωάννη, τόσο χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸ τολμηρὸ ὕψος τοῦ ζωγράφου. Πίσω ἀπὸ τὸ Σταυρὸ κατὰ σύννεφα ἀλλόκοτα, τέτοια πὸν μόνο τοῦ Θεοτοκοῦ πούλου ἡ φαντασία μποροῦσε νὰ συλλάβῃ, σκίζονται σὰν κουρτίνες πὸν ἀνοίγονται πρὸς τὸ ἄπειρο.

ἀκαταδεξιά, κάποια, αὐτάρεσκη συναίσθησις τῆς ἀπόστασης πού τονε χώριζε ἀπὸ τοὺς γύρω του; Ὡς τόσο γιὰ τοὺς Τολεδάνους ἦτανε μονάχα ὁ Domenico Greco καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς. Ὁ πρῶτος πὸν διάβασε σωστὰ στὰ χρόνια μας τὴν ὑπογραφή του φαίνεται πὼς εἶναι ὁ Δημ. Βικέλας.

Τὸ ἐνδιαφέρον πὸν καθημερινὰ ἐπλήθυνε γύρω στὸ μεγάλον τοῦ ἔργο, ἐστράφηκε

γρήγορα καὶ πρὸς τὴ φυσιογνωμία τοῦ καλλιτέχνη κ' ἔκαμε νάβγουν, στὸ φῶς διάφορες μικροπληροφορίες, κάποια νύξη ἀπ' ἐδῶ, κάποια χρονολογία ἀπ' ἐκεῖ, μερικὲς συσχετίσεις κ' εἶτσι λίγο ξαναὑφάθηκε μίαν βιογραφία, λειψὴ βέβαια, μὲ κενὰ, ἀλλὰ ἀρκετὴ ὅπως δὴποτε γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τοὺς μεγάλους σταθμοὺς τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐξέλιξης.

Ἡ γέννησί του τοποθετεῖται στὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα. Νέος σπουδάζει ζωγραφικὴν στὴν ἀμάζουσα τότε σχολὴ βυζαντινῆς ἀγιογραφίας τοῦ Ἡρακλείου παρὰ τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴς.

Ἡ μεγάλη ἐπίδοσις τὸν σπρώχνει πρὸς τὴν Ἰταλία ὅπου ἡ ἀναγέννησις βρίσκεται στὸ μέγαλον τῆς ἀνθοβολήμα. Βρίσκουμε τὰ ἴχνη του σὲ διάφορα μεγάλα καλλιτεχνικὰ κέντρα τῆς τότε Ἰταλίας, ἀλλὰ φαίνεται

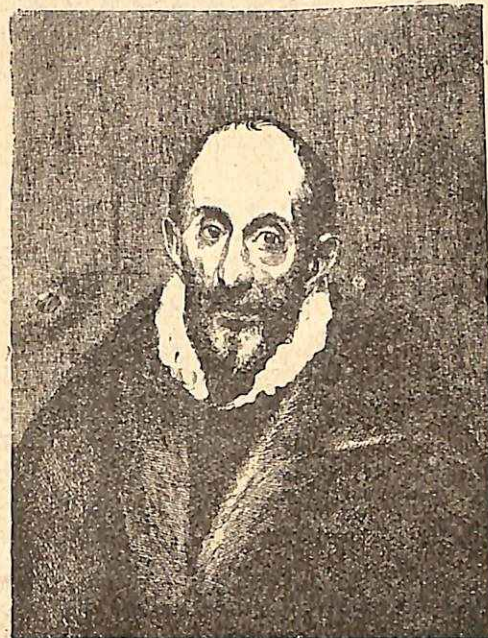

Ὁ «ΧΡΙΣΤΟΣ ΜΕ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟ», εἶναι ἓνα ἔργο μικροῦ μεγέθους, ἐξαιρετικὰ καλὰ διατηρημένο. Εἶναι κειμήλιον γνωστῆς οικογενείας Ἰσπανῶν ζωγράφων.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Πινακοθήκης μας πέτυχε ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ ἔργου, νὰ σταλῇ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ γνησιότητά του. Μετὰ τὴ διατύπωση αὐτῆς τῆς ἀγορεύθηκε ἀπὸ τὸ κράτος γιὰ 2500 ἀγγλ. πρὸς λίρες ἀντὶ 3000 πρὸς ζητούσε ὁ ἰδιοκτήτης ἀρχικῶς. Αὐτὸς εἶναι γερμανὸς ζωγράφος, τοῦ ὁποῦ ἡ γυναῖκα ἀνήκει στὴν Ἰσπανικὴν οἰκογένειαν πὸν ἀνεφέραμε καὶ ἡ ὁποία δὲν δέχονταν νὰ πουλήσῃ τὸ ἔργο αὐτὸ παρὰ μόνο σὲ μουσεῖον.

ὅτι εἶναι πρὸ πάντων μαθητῆς, καὶ μαθητῆς ἐξαιρετικὰ προικισμένο; τῆς Φλωρεντινῆς σχολῆς, τοῦ Τιτσιανοῦ καὶ τοῦ Πιτορέτ-

του. Ὅσα ἔργα του σώζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μαρτυροῦν ἤδη τὸ λαμπρὸ δεξιότητι. Ὁ Θεοτοκόπουλος ἔχει ἐνστερνιστεῖ ἀνεπιφύλακτα τὴν ἰταλικὴ ἀναγέν-

ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

νησι καὶ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ὑποψιαστοῦμε τὸ βυζαντινὸ ἀγιόγραφο τῆς Κρήτης.

Ἀλλὰ ἡ Ἰταλία, ὅπως σήμερον τὸ Παρίσι, ἦταν πλημμυρισμένη ἀπὸ ζωγράφους καὶ γύρω στὰ 1575 ὄριμος πιά, ἀλλὰ ἀκόμη νέος ὁ Θεοτοκόπουλος περνᾷ στὴν Ἰσπανία, στὸ Τολέδο. Ἦταν ἡ πόλις πὸν τῆς ἐμελλε νὰ δοξάσῃ καὶ νὰ δοξαστεῖ μαζί του.

Νὰ ἔφυγε ἄραγε θληματικὰ τὴν ἄμεση ἐπίδρασις τῶν δασκάλων τῆς ἀναγέννησης; Ἡ μήπως ἡ ἀνέσχυ ψυχὴ τοῦ ζητούσε ἀόριστα κατὰ νέον; Ἐνὰ εἶναι βέβαιον ὅτι ἐκεῖ στὸ Τολέδο, τὴν ἀρχόντικὴν αὐστηρὴν πολιτείαν, ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Θεοτοκοῦ πούλου θὰ ἐκδηλωθεῖ ἰδιότυπα ὁρμητικὰ ὑπερήφανα. Μὰ τὸν πρῶτον πίνακα πὸν ἐκτελεῖ ἐκεῖ, ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸ «Μοῖρασμα τοῦ χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ» κάποια πνοὴ φλογεροῦ ἰδεαλισμοῦ μᾶς ἀποκαλύπτεται γιὰ πρῶτη φορὰ. Κ' ὁ ἰδεαλισμὸς αὐτός, αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἀνάτασις θὰ τονίζεται ὁλοένα καὶ περισσότερο συχνὰ θὰ ἀγγίζει τὰ ὅρια τοῦ πόνου, τῆς ἀγωνίας. Δὲν εἶναι ἡ καρτε-

ρικὴ καὶ ταπεινὴ μυστικοπάθεια τοῦ μεσαιωνικοῦ χριστιανισμοῦ, τέτοια πὸν τὴν ἔσωζε ἀκόμη τότε ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία, οὔτε βέβαια ἡ ὕλικὴ ἱκανοποίηση, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς πὸν πλημμυρίζει τὴν Ἰταλικὴν ἀναγέννησις μέσα στὰ πλούτη τῶν ὁραίων σχημάτων καὶ τῶν ὁραίων χρωμάτων.

Ὁ Θεοτοκόπουλος, διατηρεῖ μέσα τὸν τὸν βυζαντινὸ ἀγιόγραφο. Ξερεῖ τὴ βαθεῖαν ποίησι τῶν ἀσκητικῶν μορφῶν, τῶν λιγνῶν σωμάτων, ξέρεῖ τὰ βιεῖα φορέματα πὸν κρίβουν τὸ σαρκίον. Ἀλλὰ ἡ ἀναγέννησις τὸν ἔχει ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸν ξηρὸ κανόν, τοῦ ἔχει μάθει τὴ μαγείαν τῆς κινήσεως τῆς προοπτικῆς. Κ' ὅταν μακρυνὰ κ' ἀπὸ τὴν μιά πηγὴ κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη θ' ἀελλήσῃ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἐνδομυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν δίψαν τοῦ ἰδανικοῦ πὸν κλείνουν μερικὲς προνομιοῦχες ψυχές, σαν τὴ δική του, θαῦρον μὲ τὴν ἀπρόοπτη ἔνωση τῶν δύο αὐτῶν ἀνόμοιων στοιχείων ἓνα τρόπο ἔκφρασις ἀληθινὰ νέον. Ἐλάχιστα εἶναι τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπων πὸν ἔχουν ὅσο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοτοκοῦ πούλου τὸν ἀποκαλυπτικὸν αὐτὸν χαρακτήρα τοῦ νέου ἐκείνου πὸν αἰσθανόμαστε ἀόριστα ἀλλὰ δὲν ἐλπίζαμε νὰ δοῦμε εἰς ἔντονα πραγματοποιημένο ὅσο τὸν βλέπουμε στὰ ἔργα του καὶ ἰδιαίτατα «στοὺς Χριστοὺς» πὸν ἀπόκτησε ἡ πινακοθήκη καὶ τῶν ὁποίων εἰκόνες δημοσιεύουμε καὶ στὰ «Ἀρραβωνιάσματα τῆς Παρθένου» ἔργο πὸν

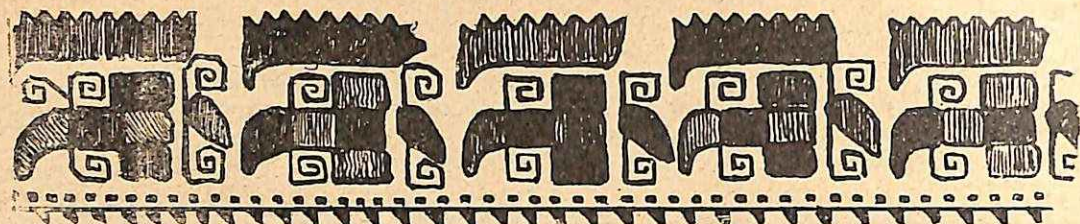

Τὸ σπίτι τοῦ Θεοτοκοῦ πούλου στὸ Τολέδο.

βρίσκεται στὸ Βασιλικὸ Μουσεῖον τῆς Ρουμανίας.

Μήπως σ' αὐτὴ τὴ δημιουργικὴ ἔνωση τῶν ξένων μὲ τὰ δικά μας στοιχεῖα δὲν κρύβεται ἄραγε ὁ ἀληθινὸς δρόμος τῆς ζωγραφικῆς μας.

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΗΣ

Η ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

ΤΗΣ Κ. Α. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Στις ευρωπαϊκές χώρες το ενδιαφέρον για τη λαϊκή τέχνη, δηλαδή για τις εφαρμοσμένες λαϊκές τέχνες φανερώνεται αρκετά αργά, στις αρχές του 19ου αιώνα, εποχήν που η λαϊκή τέχνη άρχισε να χάνεται πλέον.

Μόνο τότε άρχισαν να ασχολούνται με κάθετι που ενδιέφερε τα χωριάτικα σπίτια, τις φορεσιές και όλα τα άλλα κατασκευάσματα της οικιακής και εργαστηριακής λαϊκής χειροτεχνίας. Την εποχή αυτή

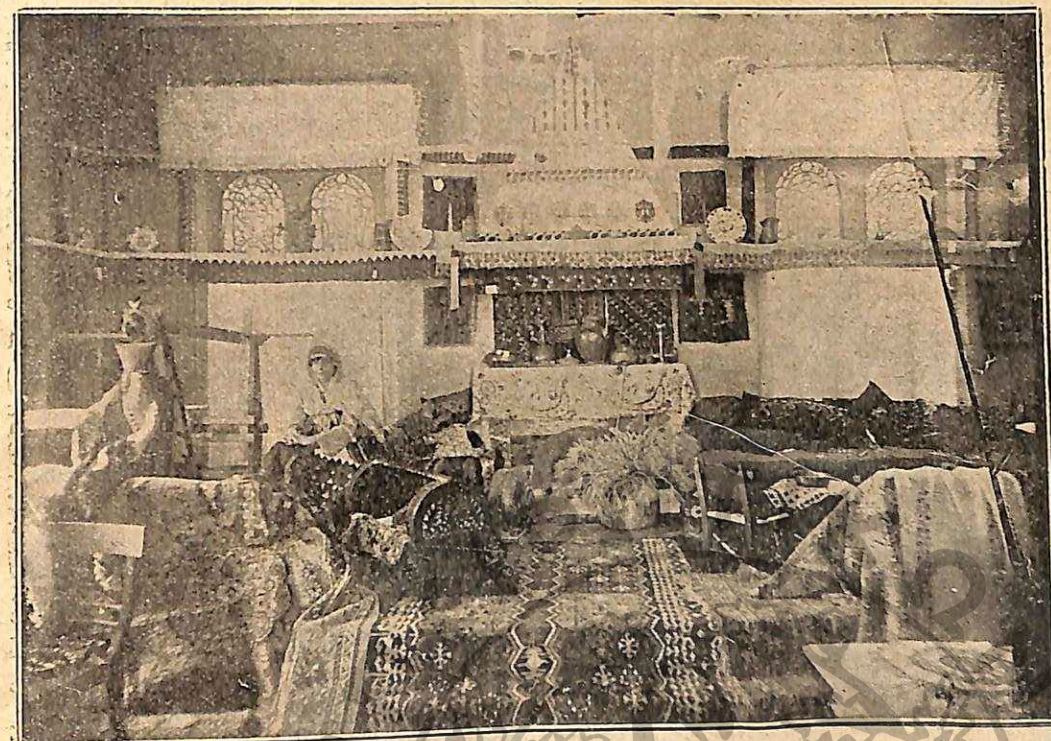
Ο Δρόμος της Εκθέσεως στους Δελφούς.

το έκαναν όχι τόσο για τη μελέτη της ιστορίας της τέχνης, αλλά από εθνολογικούς λόγους και μόνο. Στα μέσα του 19ου αιώνα ανακαλύφθηκαν τα θείλητρα της περιφρονημένης λαϊκής τέχνης και αναγνωρίσθηκε η αξία της για την έρευνα της ιστορίας της τέχνης. Τότε έγιναν μουσεία, μεγάλες διεθνείς εκθέσεις μικρότερες τοπικές, άλλες διαρκείς τοπικιστικές που ενέκριναν το ενδιαφέρον σ' ευρύτερους κύκλους τόσο που και το εμπόριον αυτό άρχισε να άγκαλιάζει το καινούριο αυτό γούστο. Ίδρύθηκαν καταστήματα για προϊόντα οικιακής βιοτεχνίας και μεγάλα σπίτια έκαναν ιδιαίτερα τμήματα χωριάτικης τέχνης. Τα προϊόντα όμως που έδειχναν και πουλούσαν στο κοινό δεν ήταν παρά μια πολύ μικρή ανταύγεια από κείνα που παρήγαγε άλλοτε η λαϊκή τέχνη. Γιατί τα αντικείμενα αυτά δεν ήταν προϊόντα οικιακής εργασίας με το παλιό πνεύμα αλλά πιο πολύ εργασίες από σπιτικούς εργάτες και βιοτέχνες οι οποίοι είχαν χάσει την παράδοση, την έννοια, και το πνεύμα για το παλιό υλικό και που ρύθμιζαν την παραγωγή τους σύμφωνα με τις απαιτήσεις και το γούστο της εποχής. Μολαταύτα υπήρχε σε όλα αυτά τα προϊόντα μεγάλη δόση από το ανεξάντλητα θέματα και την ποικιλία των διακοσμητικών σχημάτων της λαϊκής τέχνης.

Η σοβαρή επασχόληση με τη λαϊκή τέχνη στην Ευρώπη δυσκολεύει σήμερα υπερβολικά τον μελετητή γιατί το υλικό για την επισκόπηση δεν είναι συγκεντρωμένο συστηματικά στα

λαογραφικά τους μουσεία στα περισσότερα των οποίων παραμέλησαν να προσθέσουν στις ευρωπαϊκές συλλογές τους και διαμέρισμα λαϊκής τέχνης. Η υπερηφάνεια του Ευρωπαίου τον έκανε να συλλογιστή πολύ αργά πως η ευρωπαϊκή λαϊκή τέχνη είναι ένα μέρος της ευρωπαϊκής λαογραφίας, να παραμελήσει τις μελέτες τις οποίες σήμερα θαυμάζει και να σκεφθί πως όσο ψηλά και αν στέκη στον πολιτισμό από τους πρωτόγονους λαούς, μολαταύτα στην πρωτόγονη τέχνη βασίζεται κάθε τέχνη με ιδιόρρυθμο χαρακτήρα.

Άλλ' αν η λαϊκή τέχνη στην Ευρώπη κινδυνεύει σχεδόν να χαθεί, όμως σήμερα κάνουν έντονότερες προσπάθειες αποδίδοντας ειλικρινή αναγνώριση προς τις αξίες της, με την ίδρυση σωματείων, οργανώσεων κτλ. όπως και με τη δημοσίευση πολυτελών εκδόσεων που υποβοηθούν τη διαμόρφωση του πολιτισμού των στη σύγχρονη καλλιτεχνική παραγωγή. Και οι

Εσωτερικό από Έκθεση του Λυκείου των Ελληνίδων.

διανοούμενοι τους αρχίζουν να ξεκαθαρίζουν το υλικό που έμεινε από τη λαϊκή τέχνη και για να το τονώσουν και να το ξεδιαλύνουν συλλογίσθηκαν να καλέσουν διεθνές συνέδριο λαϊκής τέχνης και εθνολογίας. Και ανέλαβαν η διεθνής επιτροπή της πνευματικής συνεργασίας υπό την επίβλεψη της Κοινωνίας των Εθνών να το καλέσει με το σκοπό να ιδρύσει μουσεία και να λύσει πολλά ζητήματα που χωρίς τη συνεργασία της διεθνούς επιστήμης θα μένουν άλυτα.

Στον τύπο μας δεν δόθηκεν ακόμη δυστυχώς προσοχή για τη μελέτη και την εκμετάλλευση της λαϊκής μας τέχνης. Αν και είμαστε πιο τυχεροί απ' όλους τους άλλους ευρωπαίους λαούς γιατί σε μας η λαϊκή τέχνη είναι πιο ζωντανή και πιο πλούσια, μολαταύτα αν δεν εντείνουμε τις προσπάθειές μας για να την τονώσουμε και να την μελετήσουμε πρέπει να αντικρύζουμε από σήμερα χωρίς ρομαντική προκατάληψη το σύντομο μαρasmus της.

Θεωρώ έθνικὸ ἀτύχημα ποὺ δὲν στράφηκεν ἔως τώρα ἡ προσοχή μας στὰ δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης γιὰτὶ αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνα ποὺ καταστρέφονται καὶ παραμορφώνονται ἀφοῦ εἶναι συνυφασμένα μὲ τὴν καθημερινὴν ζωὴ. Ἀφίνω τὴ φοβερὴ ἀπώλεια ποὺ ἔγινε καὶ γίνεται ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὸ διασκορπισμὸ τους σὲ κάθε μεριά ἑλληνικὴ ἢ ξένη. Ἀνεκτίμητοι θησαυροὶ σκορπίσθηκαν σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, στολίζοντας ξένα μουσεῖα καὶ συλλογές, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ μπορῇ πιά κανεὶς νὰ ξέρῃ ἀπὸ ποῖον εἶχαν γίνῃ τὰ κομμάτια αὐτά, σὲ ποῖα περίπτωσι καὶ ποῖα ἱστορία μαρτυροῦν. Ξεσχίζεται γιὰ πάντα μ' αὐτὸν τρόπο ἡ παράδοσι καὶ ἐπισφραγίζεται ἡ τέλει ἐξαφάνησι τῆς λαϊκῆς τέχνης. Οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ χωρικὲς ἀνταλάσσουν καὶ πουλοῦν πρόθυμα, τὶς κασέλες, τὶς καρέκλες, τὰ ρικιακά τους σκεύη, τὶς φορεσιές, τὰ στολίδια καὶ τὰ ὑφάσματά τους, ποὺ στὴν παιδική τους ἡλικία εἶχαν φάνει καὶ κεντίζει μόνες σὰν νὰ εὐχαριστοῦνται καὶ νὰ ξελαφρώνονται ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ντρέπονται σχεδὸν καὶ ποὺ θεωροῦν εὐτύχημα πὺς μποροῦν ν' ἀνταλλάξουν μὲ τόσα ἄλλα εὐτελῆ ἀντικείμενα τοῦ καταστρεπτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἔτσι χάνονται θησαυροὶ ποὺ θάταν πολύτιμοι καὶ γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ζωῆς τοῦ Ἑθνους καὶ γιὰ τὴν ἱστορικὴ του παράδοσι καὶ ἀκόμη γιὰ τὴ σημερινή μας ζωὴ γιὰ τὴν ὁποία θ' ἀνοίγονταν ἕνας Νεοελληνικὸς πολιτισμὸς βγαλμένος ἀπὸ τὶς πραγματικὲς δυνάμεις τοῦ Ἑθνους καὶ στηριγμένος στὸ ἀληθινὸ του περιβάλλον ἀπ' ὅπου θάπαιρνε

καὶ δύναμι καὶ ἀξία καὶ σκοπὸ.

Ὑφαντὰ Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης, Κύπρου, Πελοποννήσου καὶ Μυτιλήνης.

πὺς ἡ ἀξία ποὺ κατέχει ἡ λαϊκὴ τέχνη στὸν πολιτισμὸ ἑνὸς λαοῦ. Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι μεμονωμένες καὶ ἀσυστηματοποιήτες προσπάθειες ποὺ τότε μόνο θὰ δώσουν θετικὰ ἀποτελέσματα ὅταν συστηματοποιηθοῦν σὲ μιὰ ἐνιαία κατεύθυνσι.

Πρέπει νὰ ξυπνήῃ ἡ ὑπερῃφάνεια καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συναισθησι τοῦ χωρικοῦ, πρέπει αὐτὸς νὰ φωτισθῇ ἀπὸ τοὺς πρωτεοευσιάνους πὺς ὀφείλει νὰ ἐκτιμᾷ καὶ ν' ἀγαπᾷ μὲ

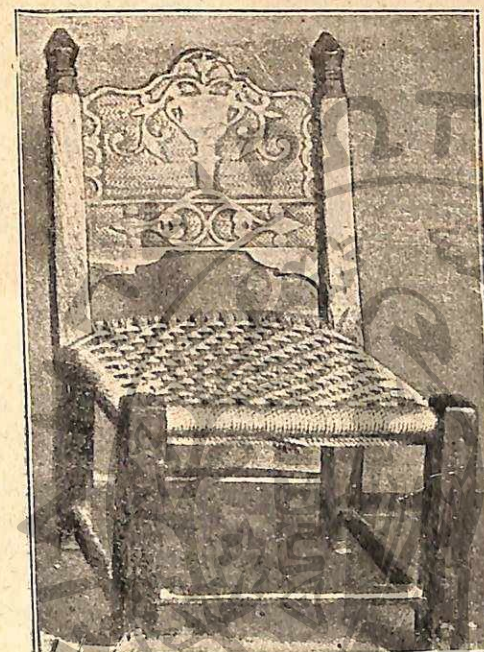
Γιὰ νὰ εἰμεθα δίκαιοι τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια ἔχει γίνῃ καὶ σὲ μᾶς κάποια προσπάθεια καὶ ἔχει δειχθεῖ ἀρχετὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λαϊκὴ μας τέχνη. Τὰ διάφορα σωματεῖα, ἐργαστήρια, οἱ ἰδιωτικὲς συλλογές, ἡ ἱδρυσις τοῦ Μουσείου τῶν Κοσμητικῶν, τεχνῶν συνετέλεσαν πολὺ σὲ αὐτό. Οἱ βιοτεχνικὲς ἐκθέσεις ποὺ διοργανώθηκαν ἀπὸ τὸ Λύκειο τῶν Ἑλληνίδων καὶ ἡ τελευταία τῶν Δελφῶν ἔκαμαν νὰ κινηθῇ περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ καὶ νὰ κατανοηθῇ κά-

φανατισμὸ τὸ χωρικτόσπιτο μὲ τὴν ἐγκατάστασή του, τὰ σκεύη του, τὶς φορεσιές του, τὰ κεντήματά του, γιὰτὶ αὐτὰ δίνουν τὴν εἰκόνα τῆς οἰκογένειας μὲ καύχημα γιὰ τὴν παράδοσι τῆς. Ἡ ἐλευτερία ἐκθέσι τῶν Δελφῶν ἀπέβλεπε κυρίως σ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ζητοῦσε νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ Ἑλλήνα χωρικοῦ νὰ τοῦ δώσῃ νὰ καταλάβῃ τὴ σημασία ποὺ πρέπει νὰ δίνῃ στὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης του καὶ πὺς τὰ πῶς ἀσήμαντα ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς του ζωῆς ποὺ δουλεύει μὲ ὅλη του τὴ ψυχὴ δὲν εἶνε παραριχμένα γιὰτὶ αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα μαζὶ μὲ τὴ γλῶσσα, τὶς συνήθειες, τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χοροὺς ποὺ θυμίζουν τὴν ἑλληνικὴν του καταγωγὴν.

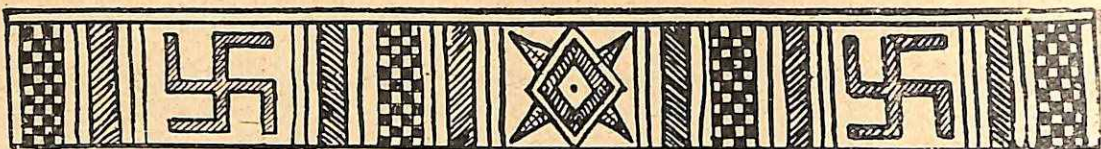
Μαζὶ μ' αὐτὰ ἡ κυριώτερη δουλειὰ πρέπει νὰ γίνῃ στὸ σχολεῖο, πρέπει νὰ γίνουν ἀνάλογα φροντιστήρια γιὰ τοὺς δασκάλους καὶ τὶς δασκάλες γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ ν' ἀγαπήσουν κάθε ἑλληνικὸ, νὰ σπουδάζουν κατὰ τόπους τὰ διάφορα ἀντικείμενα γιὰ νὰ μορφώσουν καὶ στηρίξουν ἀπάνω σ' αὐτὰ τὴ χειροτεχνία τοῦ σχολεῖο ἀποφεύγοντας μετὰ φανατισμὸν κάθε ξένη μίμησι.

Νὰ ἱδρυθοῦν κατὰ τόπους μουεῖα καὶ τὸ ὑπουργεῖο ὅπως παίρνει φροντίδα γιὰ τὴν ἐκδόσιν τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἔτι μὲ τὴν ἴδια σοβαρότητα πρέπει νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἐκδόσιν διαφόρων ὑποδειγματικῶν πινάκων ἑλληνικῆς χειροτεχνίας μὲ τὶς σχετικὲς ὁδηγίες. Γενικώτερον θὰ συντελοῦσιν στὴν ἐπιτυχία ἡ ἱδρυσις συλλόγων ποὺ θὰ ὑποστηρίζονταν ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ἡ ἐκδόσι περιοδικῶ ἀποκλειστικὰ γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Σκαμνάκι.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΛΑ ΠΡΑΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΝΑΜΕ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ κ. ΠΑΪΔΟΥΣΗΣ

Ο ΑΝΕΔΑΦΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΜΑΣ ΖΩΗ

Όταν έδω και εκατό χρόνια οι πρώτοι του Έθνους, είδαν το έργο τους, της πολιτικής απελευθέρωσης, έστω και μερικά, τελειωμένο, σκέφτηκαν μαζί με την ολοκληρωτική απελευθέρωση και για τη συστηματική πιά δημιουργία ενός μεγάλου πολιτισμού αντίστοιχου με τον αρχαίο άφθαστο ελληνικό πολιτισμό.

Ευθύς από την αρχή πήραν πολύ ανηφορικό δρόμο και δεν καταδέχτηκαν να προσέξουν μπρός στα μάτια τους μια αληθινή πραγματικότητα. Περιφρόνησαν το είναι τους, που σ' αυτό ακριβώς χρεωστούσαν προσπάθεια μεγαλουργήματα. Τους φάνηκε αυτό το είναι, μαζί με τη γλώσσα τους, πολύ τιποτένιο και χυδαίο.

Όπως οι ξένοι έτσι και οι δικοί μας πίστεψαν σε μια δεύτερη μεγάλη αναγέννηση, πιο λαμπρή και πιο σοβαρή από την Ιταλική, μια νέα ακμή στις επιστήμες και τέχνες. Το δέντρο, που μια φορά τόσο ευδοκίμησε στο ελληνικό

χώμα και κάτω από τον ελληνικό ουρανό και περιώθησε στη Δύση, μεταφυτευόμενο πάλι στη γενέτειρά του, με τους αυτούς βρούς, δεν μπορούσε παρά να παρουσιάσει νέα άφθαστη ακμή. Μοῦ φαίνεται πως οι δυο αυτές έννοιες, έτσι παρεξηγημένες, έβλαψαν, όσο τίποτα άλλο, τη ζωή και πρόοδο του Έθνους μας.

Τώρα, που έχουμε πίσω μας τα εκατό χρόνια, μπορούμε εύκολα να δούμε και να συλλογιστούμε σε ποιά πλάνη πέσαμε. Έχουμε τώρα μπροστά μας μια εκατόχρονη μια συνειδητή προσπάθεια από κακό συλλογισμό με αποτελέσματα ολέθρια και πολύ ζήνυχτικά. Έκαστο χρόνο τώρα, παραδερνόμαστε και εκτός από ένα μετρίαν άξιαν, μέτριο τεχνικό πολιτισμό, ένα βοτάνι, που δεν ξέρει πατρίδα και ευδοκίμει σ' όλα τα χώματα και κλίματα, μαζί με την νόθευση της

αληθινής μας γλώσσας, τίποτε άλλο θετικό αποτέλεσμα δεν έχουμε να παρουσιάσουμε. Και ενώ τίποτα μέξα δεν δημιουργήσαμε χάσαμε πολλά πολύτιμα, χάσαμε πολύτιμες δυναμικότητες, χάσαμε το έδαφος, της αληθινής πραγματικότητας, που αν στηρίζόμαστε σ' αυτό, μπορούσαμε πολλά να επιτύχουμε. Δημιουργήσαμε μανάχα νόθες καταστάσεις, που πρέπει πρώτα να τις ξεριζώσουμε, να τις γκρεμίσουμε, για ν' αρχίσουμε πάλι από το άλφα. Ο κόπος που πρέπει να καταβάλουμε

τώρα είναι πολύ πιο μεγάλος παρά έδω κι' εκατό χρόνια. Έδημιουργήσαμε ψεύτικες καταστάσεις, προλήψεις και νοθεύτες, που είναι τόσο βαθειά ύψωμένες, που πρέπει πρώτα αυτές να καταπολμήσουμε. Πήραμε το στραβά δρόμο, παραστρατήσαμε πολύ, και πρέπει για τοῦτο, αν θέμε να προχωρήσουμε, ν' αρχίσουμε απ' εκεί, που έπρεπε έδω κι' εκατό χρόνια να ξεκινήσουμε.

Έκείνο δηλ. που λέμε ανώτερη ζωή, οίεπιστήμες

κι' οι τέχνες έχουν σε μας ψεύτικες βάσεις, ή καλύτερα δεν έχουν βάσεις, κρέμονται στο αέρα. Είναι ψεύτικες, γιατί δεν βασίστηκε ο πολιτισμός, που πιστέψαμε πως δημιουργήσαμε, σε πραγματικές, αληθινές δικές μας ανάγκες, και είναι ανούπαρκτες γιατί δεν προηγήθηκε σε κάθε προσπάθεια, σε κάθε δημιουργία αληθινή ψυχική ανησυχία, που ή λύση της να φέρνει τη προσπάθεια και δημιουργία. Είναι με λίγα λόγια άπλη και έξωτερική απομίμηση ξαναγεννήματος άφύσικου, τεχνικού και ψεύτικου παιδιού, ή απλό ξαναφύεμα ενός δέντρου χωρίς ρίζες, που το φέραμε, ή καλύτερα άκατάπαυτα το φέρνομε από τη Δύση. το φυτεύουμε μα πάντα είναι ξερό. Έτσι και τα δυο έχουν όλα τα έξωτερικά γνωρίσματα του νέου ανθρώπου ή του θαλερού δέντρου και μονάχα ή ζωή, ή αλήθεια τους λείπει. Τέ

Ο κ. Π. ΠΑΪΔΟΥΣΗΣ

παιδί με όλους τους κόπους και τις περιποιήσεις δεν τρέφεται και πολύ περισσότερο δεν κυοφορεί, αφού του λείπει ή προϋπόθεση για ένα τέτοιο πράμα, ή ζωή. Έδω ζωή είναι ή αλήθεια. Τα ίδια και με το ξερό δέντρο, ούτε λουλουδίσει, ούτε καρπούς πιάνει' άκατάπαυτα του κουβαλάμε νέους, φρέσκους καρπούς και τοῦ τις κρεμάμε, έτσι για να ζούμε τουλάχιστο, με τη ψευδαίσθηση, πως και το δικό μας δέντρο όπως στη Δύση δεν είναι στεῖρο.

Πάντα θα λέμε, για ν'αφήσωμε τους μεταφορικούς τρόπους, αυτά λέει ο Wundt, αυτά λέει ο Freund, αυτά λέει Spranger κ.λ. ή αυτά λέει ο 'Ηράκλειτος αυτά λέει ο Πλάτων κ.λ. Δύσκολα θακούσωμε, όταν θέλουμε να φανούμε έπιστήμονες, αυτά λέγω έγώ, όχι γιατί τα διαβάσαμε, αλλά γιατί είδαμε πράματα, αίστανθήκαμε, ανησυχήσαμε και σκεφτήκαμε γι' αυτά. Αί όλα κι' όλα, τη παρατήρηση και τη σκέψη την αφήνομε σε άλλους. Αυτοί έζησαν στην αρχαιότητα ή ζούν στη Δύση. Έμεις, δόξα νάχη ο Θεός, μάθαμε να διαβάζουμε και μπορούμε να ακούμε. Η σκέψη είναι βαρετό πράμα. Όσο αυτοί οί μεγάλοι και τρανοί έχουν εκτίμηση στους ξένους, έχουν και σε μας. Αν δέ μάθουμε πως ή εκτίμηση έπαυσε και χιλιάδες χρόνια αν περνούσαν' έμεις δεν θα χάναμε την όρθοδοξία μας. Ένας άνεδαφισμός, μια φοβερή σκλαβιά στη ξένη σκέψη έχει κατακυριέψει την ανώτερη όπως λέμε ζωή μας. Αλήθεια είναι το όνομα και το κύρος. Ο γνώμονας κάθε έγκρισης δεν είναι ο λόγος αλλά το «έλαθτον και έσαι και άπανταχού ισχύον κύρος της αρχαιότητας και Έσπερίας».

Έτσι ο θεολόγος μπορεί να μιλήσει και να γράψει για προβλήματα, που μπορούσαν να έχουν γεννηθῆ στο μυαλό τών ανθρώπων του τετάρτου μ. Χ. αιώνα με τον ίδιο τρόπο και τα ίδια επιχειρήματα, ίσως και στην ίδια γλώσσα με το Χρυσόστομο. Αν ο σημερινός άνθρωπος σκέπτεται άλλα πράματα, αν ο σημερινός άνθρωπος έχει άλλες ανάγκες, αυτά αν τα σκεφτότανε, τότε δεν θα σκεφτότανε έπιστημονικά. Αν γινότανε τέτοιο πράμα τότε θα έπαρνε ή έπιστήμη του μια βάση και ένα αληθινό σκοπό. Μα τότε δεν θα ήταν γι' αυτόν, έπιστήμη. Γιατί τότε πως θα φανέρωνε τις γνώσεις του. Εκτός απ' αυτό θα ήταν υποχρεωμένος γνώσεις του. Έκτός απ' αυτό θα σκεφτή Μα αυτό στη δική και να παρατήρηση και να σκεφτή. Έτσι, αν σκεφτότανε μας έπιστήμη απαγορεύεται. Έτσι, αν σκεφτότανε θα ήταν υποχρεωμένος να μάς πῇ αλήθειες, μα αυτός δεν επιδιώκει τέτοιο πράμα, αυτός θέλει να μάς δείξει γνώσεις. Έτσι τον έμαθαν να κρεμάει στο δέντρο του καρπούς τών περασμένων χρόνων και της Δύσης και να το καμαρώνει. Το ίδιο κάνει και ο φιλόλογός μας, και ξεχωριστά αν είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου. Το ίδιο κι' ο φιλόσοφος. Θα μάς άραδιάσει μονάχα έτσι δογματικά τι έβλεπαν άλλοι κάπου στη Δύση, για στην αρχαιότητα. Μα το ίδιο κάνει και ο λεγόμενος συγχρονισμένος και προοδευτικός κοινω-

νιολόγος μας. Σας μιλά και άκατάπαυτα κοπανίζει προβλήματα και καταστάσεις, που άπασχόλησαν τους Γερμανούς, τους Γάλλους, τους Άγγλους, ποτέ όμως τους Έλληνες. Καμμία φορά προσπαθεί το πολύ να δημιουργήσει καταστάσεις τεχνικές για να έπιβεβαιώνονται οί θεωρίες, που σε κάποιους κάπου στη Δύση από την πραγματικότητα γεννήθηκαν. Το ίδιο ο νομικός πως άποδίνεται το δικαιο στη Γερμανία, ο παιδαγωγός για το κοινοτικό σύστημα του Wyneken κ.λ.

Φαίνεται πως στην εκτίμηση όλων αυτών τών αξιών δεν υπάρχει κανένας αντικειμενικός και έσωτερικός γνώμονας, εκτός από το κύρος που γεννά στη ψυχή μας ή Δύση και ή τελειότητα της αρχαιότητας. Κανένας δεν ανησύχησε και δεν παρατήρησε για να σκεφτή τη δική μας πραγματικότητα. Αλήθεια τότε δεν θα νομιζότανε και έπιστήμονας, δεν θα ήξευρε πράματα άκατανόητα. Έτσι ο καθένας μας άρπάζει τα προβλήματα και τις λύσεις, όπως τα άκούση και όπου τα βρή, είτε στη Δύση είτε στην Αρχαιότητα. Και επειδή είναι πολύ πιο δύσκολο κι' άφύσικο να ενδιαφερόμαστε με περασμένα χρόνια και με ξένους λαούς παρά με την εποχή μας και το δικό μας λαό, συμπεραίνω απ' αυτό πως στο βάθος σ' όλα αυτά δεν υπάρχει κανένα αντικειμενικό, άμεσο ενδιαφέρον, πως στίς διάφορες έπιστημονικές μας πραγματείες δεν προηγήθηκε καμμία ανησυχία από ψυχική ανάγκη, που την γεννά ή πραγματικότητα, δηλ. πως είναι όλα αυτά άνεδαφικά, κι' έμεις άσχημα σκλαβωμένοι και έτεροκίνητοι.

Είμε αδύνατο να ενδιαφερόμαστε και να ανησυχώμε αληθινά για τα περασμένα και για σημερινές ξένες καταστάσεις, αν δεν διαφερόμαστε πρώτα για μας, από τυφλή μίμηση ξένων ανησυχιών, άπαράλαχτα όπως δεν μπορούμε να πονέσωμε τους γείτονές μας αν δεν πονέσωμε πρώτα τους σπιτικούς μας. Μα εκτός αυτού το γνήσιο ενδιαφέρον για τα περασμένα προϋποθέτει όχι μόνο τέλεια γνώση του παρόντος, μα απ' αυτό και μόρφωση και γενικά πολιτισμό βαθύ και έαπλωμένο. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για το ενδιαφέρον και προθυμία να πραγματευόμαστε συνθήκες ξένων λαών πολύ πιο άπλούστερο και φυσικότερο είναι να ξέρωμε τις δικές μας συνθήκες παρά τις ξένες.

Ίσως να μάς πούν πως περασμένα και ξένα μάς άνοίγουν τα μάτια για τα δικά μας, δίνουν και άκοπώτερα έτοιμες και δοκιμασμένες λύσεις τών προβλημάτων. Έδω όμως είναι ο χειρότερος κόμπος και ή πιο μεγάλη πλάνη, που μας έχει κυριολεκτικώς τσακίσει πνευματικά. Μπορούν μερικά ανθρώπινα πράματα να επαναλαβαίνονται, αφού και ο ά άνθρωπος με όλες τις μεταβολές και την εξέλιξη, μένει πάντα ά άνθρωπος, πάντα όμως διαφορετικός άνθρωπος, ποτέ ο ίδιος. Τα προβλήματά του μπορεί να έχουν πολλές όμοιότητες, ποτέ όμως δεν είναι τα ίδια αυτά.

Είμε τόσο άστείο θέλοντας να μάθωμε τη δική μας

πραγματικότητα με τὰ προβλήματα τῆς νὰ καταφεύ-
γωμε σὲ ξένους λαοὺς καὶ περασμένες ἐποχές, ὅπου ἂν
θελόντας νὰ ἐρευνήσωμε καὶ νὰ μάθωμε γιὰ τὸ πρό-
βητο, καταφεύγαμε στὴν κατσίκα, ἣ θελόντας νὰ μά-
θωμε γιὰ τὴν ἀναιμοσύνη τοῦ ἀνθρώπου καταφεύγαμε
στὸν πίθηκο, χωρὶς καμμιὰ ἄλλη δικαιολογία ἐκτὸς
ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα, ποὺ πραγματικὰ ἔχουν. 1) Αὐτὸ
μποροῦσε νὰ γίνη, ἂν πρῶτα ἐξεταζότανε καλὰ τὸ
πρόβητο καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ μεγάλη ὠφέλεια καὶ ὄχι
ἔτσι στὸν ἀέρα. "Ἐτσι ἡ ἐξέταση τῆς κατσίκας θὰ βά-
θαινε τὴν πρώτη γνώση μας καὶ τὴ δεύτερη ἐξέταση
τοῦ προβάτου. Τὸ πρῶτο εἶνε προϋπόθεση τοῦ δευτέ-
ρου καὶ τὸ δεύτερο τοῦ τρίτου. Χωρὶς νὰ ξέρωμε τὸ
παρὸν δὲν μποροῦμε νὰ μάθωμε τὸ παρελθόν, γιὰτὶ
ἔτσι δὲν θὰ ἔχουμε καὶ μιὰ βάση. νὰ στηριχτοῦμε κά-
που. "Ἄν προηγηθῇ ἡ γνώση τοῦ παρόντος, τότε μα-
θαίνοντας τὸ παρελθὸν μαθαίνομε καὶ τὸ παρὸν πρὸ
βαθείᾳ, ὠφελοῦμαστε, εἰδολογικὰ δηλ. μᾶς ἀνοίγονται
τὰ μάτια γιὰ τὸ παρὸν, ἣ ἐδῶ, καὶ τὸ μέλλον.

Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς ξένους ὅπως καὶ μὲ τὸ παρελθόν. Ἄν δὲν γνωρίζουμε τὸ δικό μας λαὸ καὶ μὲ τίς συνθήκες καὶ τοὺς τρόπους του, μὲ τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικά του εἶνε ἀστείον πρᾶμα νὰ ζητοῦμε νὰ μάθουμε τοὺς ξένους. Ἄν γνωρίζουμε πρῶτα τὸ λαὸ μας τότε καὶ γνώση τῶν ξένων καὶ δυνατὴ θὰ μᾶς ἦταν καὶ ὠφέλιμη γιὰ νὰ γνωρίσωμε βαθυτέρα τὸ λαὸ μας. Ἔτσι ὁμως, ὅπως γίνεται σὲ μᾶς, καταντᾷ νὰ ποῦμε πῶς πολὺ πιὸ κερδισμένοι θὰ εἴμαστε, ἂν αὐτοὶ οἱ κοινωνιολόγοι, οἱ παιδαγωγοί, οἱ ἱστορικοὶ δὲν πατοῦσαν διόλου τὸ πόδι τους στὴν «Ἑσπερία», ἣ δὲν μεταφραζότανε κανένα ξένο βιβλίον στὴν ἑλληνική, γιατί στερούμαστε τὴ βάση καὶ τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ πατήσωμε καὶ στηριχτοῦμε ἐπὶ τέλους κάπου. Τίναχτήκαμε πάνω στὰ σύνεφα καὶ ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του.

Εἶνε ἀρκετὸ «νὰ μεταβῇ τις εἰς Ἑσπερίαν ἢ νὰ ἐπι-
κοινωνήσῃ τις μετ' αὐτῆς πνευματικῶς» γιὰ νὰ ἀκού-
σωμε ὅλους τοὺς βυζαντινισμοὺς καὶ τὶς ἀερολογίαις,
ποὺ αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ δὲν θὰ φανταστήκαν.

«Ὅριστε μερικά ἐμπορεύματα, κι' αὐτὰ ψεύτικα, πού
μας κουβαλοῦν «οἱ ἐξ Ἑσπερίας ἀφικόμενοι».

«Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἐκκλησία, ἔπαυσε νὰ εἶνε παράγων κοινωνικὸς μὲ κάποια ὠρελιμότητα. Ἡ ἐκκλησία ἐκεῖ εἶνε, ἓνας οργανισμὸς ἀντεθνικὸς, ἀντιδραστικὸς καὶ στηρίζεται μονάχα στοὺς ἀπολοικοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ἀντιδραστικοὺς σὲ κάθε πρόοδο ἀριστοκράτες». Συμπέρασμα πού βγάζουν οἱ προοδευ-

1) Κάποιος τελειόφοιτος Γυμνασίου μου ὡμολόγησε πὼς ἔταν ὁ καθηγητὴς τους τοῦ μιλοῦσε πάνω στὴν Ἀκρόπολι γιὰ τὴν ὠμορφιὰ τοῦ Παρθενῶνα αὐτὸς σκεφτότανε τὸ ποσό τῶν μαρμάρων. Νομίζω πὼς ἦταν μιὰ ὠμορφη σημερινὴ ἐκκλησιὰ αὐτὸ δὲν θὰ γινότανε. Κάποιος ἄλλοςπραχτικὸς ἄνθρωπος σκεφτότανε καμὲν καὶ ἀσβέστες.

τικοί μας κοινωνιολόγοι. «Στην Ελλάδα η εκκλησία έπαυσε να είναι παράγων κοινωνικός. Η Θρησκεία έπαυσε πια να ζή, είναι κάτι που αν κάπου βρίσκεται πρέπει να εξαφανιστεί, για να φτάσουμε κι' εμείς στη πρόοδο τους Γάλλους. Είναι ένας αναχρονισμός, ένας οργανισμός αντεθνικός και αντιδραστικός και στηρίζεται μονάχα στους άπολους χωρικούς και τους αντιδραστικούς άριστοκράτες».

«Στὴ Γαλλία ἡ ἡθικὴ δὲν στηρίζεται στὴ Θρησκεία». Συμπέρασμα «Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἡθικὴ δὲν στηρίζεται στὴ Θρησκεία, κ' ἂν στηρίζεται, δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται γιὰ νὰ γίνῃ καὶ οὐ μᾶς ὅτι ἔγινε στὴ Γαλλία καὶ ἔτσι νὰ προοδεύσῃ».

Τελευταῖα ἀρχίσαμε νὰ φέρνομε τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴ Ρωσσία καὶ τελευταῖα τελευταῖα ἀπὸ τὴν Κίνα. Ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χεῖρι του, μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸν ἀνεδαφισμό!

Τὸ ἴδιον καὶ στὰ ἐθνικὰ ζητήματα.

«Στὴ Δύση οἱ ταξικὲς διαφορὲς εἶνε μεγαλύτερες καὶ ζωντανώτερες ἀπὸ τὲς ἐθνικεῖς· ὁ Γερμανὸς κεφαλαιοκράτης εἶνε πρὸ συγγενικοῦ ψυχικὰ μὲ τὸ Γάλλο κεφαλαιοκράτη παρὰ μὲ τὸ Γερμανὸ προλετάριο, καὶ πονεῖ πρῶτο γιὰ δαῦτον παρὰ γιὰ τὸν πατριώτη του ἐργάτη». Συμπέρασμα. «Ὁ Ρωμῆος ἀσπὸς συμπονεῖ πρῶτο τὸν Τοῦρκον ἀσπὸ ἀπὸ τὸ Ρωμῆν ἐργάτη. Κατάλαβε κ' αὐτὸς πᾶν τὴν ἀξίαν τῆς ταξικῆς ἀλληλεγγύης. Ὁ Ρωμῆος ἐφοπλιτὴς συμπονεῖ πρῶτο τὸν Τοῦρκον πᾶσαν ἀπὸ τὸ πατριώτη του ναυήτη πρὸς καὶ ὁ Κοῦρδος χαμᾶλης τῆς Πόλης πρῶτο τὸν Ρωμῆν λιμενοεκφορτωτὴ ἀπὸ τὸν πατριώτη του ἀγᾶ»

Τὸ γεγονός τῆς προσφυγῆς τὸ βλέπουν μὲ ἄλλο μάτι, ἓνα μάτι ποὺ τοὺς τὸ δάναισε ὁ Μάρξ. Ἄν τολμήσετε νὰ τὸ ἀναφέρετε, θὰ Σᾶς κυτταξοῦν μὲ περιφρόνηση καὶ ὄχτο. Ἐνα χαμόγελο περιφρονητικὸ θὰ συναντήσετε ἀφοῦ τολμήσατε νὰ ἀναφέρετε πράγματα καὶ πραγματικότητα, χωρὶς νὰ βάλετε τὰ γυαλιὰ τῶν θεωριῶν, ποὺ πουλιούνται στὶς Εὐρώπες. Δὲν ἔχετε φαίνεται διαβάσει, ἢ ἂν διαβάσατε δὲν καταλάβετε, τὸ «Κεφάλαιον» τοῦ πατικώτερου ὄλων τῶν παπῶν, τοῦ νέου Μεσσία τῆς σκέψεως, ποὺ τὸ ἔλυσε ὅλα καὶ γιὰ πάντα. Ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ σᾶς μάθει μπροστὰ στὸ ἄσπρο νὰ βλέπετε μαῦρο. Πολὺ εὐκόλο πρᾶμα. Ἄν τὰ γεγονότα καὶ ἡ πραγματικότητα δὲν ἐπιβεβαιώνουν τὶς θεωρίες του, ἀπλύστατα τὰ πράγματα πρέπει νὰ ἀλλάξουν. Αὐτὸ ἀλλωστε θὰ πεῖ ἐξέλιξη. Ἄν ὁ ἄνθρωπος σὺν ἄνθρωπος ἐξανίσταται; Τότε ὑπάρχει ὁ ἐκβιασμός τῆς σκέψης καὶ ἡ βία τῶν μαζῶν. Ἡ κινητήρια δύναμη καὶ τὸ θαυματουργὸ ραβδὶ τὸ προμνηθεύει πολὺ εὐκόλο τὸ στομάχι καὶ ὁ κρυφὸς πόθος εὐκόλης ἀνάδειξης. Τί χρειάζονται μπροστὰ σ' αὐτὰ παρατήρηση καὶ σκέψη ἢ ὁ ἄνθρωπος αὐτὰ εἶνε ζοστεῖα πράματα.

Ἔτσι καλλιιεργήσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τὴ χειρότερη δουλεία στὴν

πατρίδα μας. Βυζαντινισμός και χυδαία ἐπιπολαιότητα συνορίζονται ποῖος νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἄλλο. Ὑποδουλώσαμε τὴν σκέψιν καὶ ἀσθημὴν μας. Χάσαμε τὸν ἀνθρώπου. Γιὰτὶ δὲν τὸν εἶδαμε μπροστά μας καὶ μέσα μας καὶ τὸν ζήτησαμε ἀπ' ἄλλου.

Ἔτσι μὲ τὸ ἓνα χέρι κρατοῦμε τὸ κλωνι τῆς προ-
γονοπαθείας καὶ ἀρχαιοειδωλολατρείας, μὲ τὸ ἄλλο
τῆς ξενομανίας καὶ ξενολατρείας, ἀναπνέομε τὸ ἀεριτῶν
θεωριῶν καὶ ξαναθεωριῶν, τὰ ποδια μας κρέμονται
στόν ἀέρα, ὅπως στὰ νευρόσπαστα, γιατί δὲν καταδε-
χόμαστε νὰ πατήσωμε τὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότη-
τας, ἐνῷ τὰ μάτια μας ἔχουν σκοτιστῇ ἀπὸ τὸ ὕψος
ποῦ βρισκόμαστε. Μ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ζητοῦμε
νὰ προχωρήσωμε. νὰ προοδύσωμε. Καμμιὰ φορὰ ξε-
τιναζόμαστε στὰ ὕψη μὲ τὴ δύναμη τῶν χειρῶν μας
ἢ ἀπὸ μερικά σπαγγάνια ποῦ ἄλλοι τὰ κρατοῦν, μὰ
πολὺ γρήγορα πέφτομε, ἐρχόμαστε πάλι στὴν ἴδια
κατάσταση. Κολακευόμαστε ὅμως, δὲν εἴμαστε φιλά-
τιναγμένοι γιὰ μερικὲς στιγμὲς, ποῦ ἔτσι ἔστω καὶ οὐ-
λίγες στιγμὲς βρισκόμαστε πρὸ ψηλά ἀπ' ἄλλους.
Αὐτὸ λέγεται γνήσιος ἐθνικὸς ἀνεδαφισμός.

Η ΔΟΥΛΕΙΑ

Μιὰ φορά οἱ ἄνθρωποι ἦταν χωρισμένοι αὐστηρά σὲ τάξεις. Τὸ ἀνακάρτωμα τῶν τάξεων ἀπαγορευότανε. Ὁ καθένας μὲ τὴ γέννησή του, ἤξευρε ποὺ ἀνήκει. Οἱ προσπάθειές του δὲν μπορούσαν νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς τάξης, ποὺ ἀνῆκε. Οἱ φιλοδοξίες του ἦταν φιλοδοξίες τάξικές, πολὺ πολὺ δύσκολα μποροῦσε κανένας νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν τάξη του. Τώρα ἀλλάξιν τὰ πράγματα. ὅταν οἱ δυναμικοτήτες του καὶ τὰ οικονομικὰ πάντα ἐπιτρέπουν, ὅλα μέσα στὴν κοινωνία εἶνε προσιτὰ στὸ ἄτομο. Καὶ κατὰ φυσικὸ λόγο ὁ καθένας προσπαθεῖ, ἄλλος πιο λίγο ἄλλος πιο πολὺ, ἄλλος μὲ πραγματικὴ ἐργασία καὶ ἀπὸ πραγματικὴ ἀξία, ἄλλος μὲ τὴν ἐπιτηδεϊότητά του, ἄλλοι μὲ οικονομικὴ ἄνεση καὶ ἄλλοι μὲ λίγους ἀγῶνες καὶ στερήσεις, νὰ σηκώσῃ τὴ κοινωνικὴ του θέση. Εἶνε ἀλήθεια πὼς αὐτὴ ἡ ἐλευθερία μαζί μὲ τὰ πολὺ μεγάλα της καλὰ, γιὰτὶ εἶνε πολὺ σπουδαία πρόδοος τῆς ἀνθρωπότητος. καλλιέργησε καὶ πολλὰς κακίες. Τέλος πάντων αὐτὰ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν τώρα.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, πού ἔλα ἦταν αὐστηρὰ χωρι-
σμένα, ἦταν μαζί μ' ἔλα διαφορετικοὺς καὶ ὁ τρόπος
τοῦ ντυσίματος. Δὲν μπορούσε ἓνας νὰ ντυθῇ ὅπως
ντυνότανε ἓνας ἄλλος, πού ἀνῆκε σ' ἄλλη τάξη.
Σήμερα μπορεῖ ὁ καθένας μας νὰ ντυθῇ ὅπως θέλει,
ἀρκεῖ νάχη τὰ χρηματικά μέσα γιὰ ἓνα τέτοιο σκοπό.
Ἔτσι ὁ ἓνας δὲν ξέρει τί εἶνε ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ πρώτη
ὄψη, σὲ ποιά τάξη δηλ. ἀνήκει. ἂν ἀνήκει στοὺς πλου-
τοκράτες ἢ στοὺς ἀστούς, στοὺς ἐπιστήμονες γιὰ στοὺς
ἐργάτες. Καὶ μοলাταῦτα ὁ καθένας μας θέλει καὶ
ἐξωτερικά, μὲ τὴ πρώτη ματιὰ, νὰ λήη, πού ἀνήκει,
τί εἶνε. Οἱ παπάδες μας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ μας δὲν

στενωχωριούνται γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ὅτι κι' ἂν φο-
ρέσει ὁ συνταγματάρχης εἶνε πάντα συνταγματάρχης
μὲ τις δυὸ λυφίδες καὶ τὰ τρία ἀστέρια. Στους ἄλ-
λους αὐτὴ ἡ δουλειὰ εἶνε πολὺ δύσκολη, θέλουν νὰ
ποῦν τί εἶνε μὲ τὴν ἐξωτερικὴ των ἐμφάνισιν.

Μὰ ἂν τύχῃ ἡ τάξη τοὺς νὰ εἶνε ζηλειμένη ἀπὸ ἄλλες τάξεις, τότε γρήγορα τοὺς μιμοῦνται ἄλλοι. Δυστυχῶς, γι' αὐτόν, σήμερα ὁ πλούσιος δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβάλῃ μὲ νόμον στοὺς ἀπόρους νὰ μὴ ντύνωνται ὅπως θέλουν. Ἡ προσπάθειά του νὰ φανερώνη καὶ ἐξοικονομὰ τὴν οἰκονομικήν του ἀκμὴν σήμερα τοὺ φέρνει ἀποτυχῶς καὶ πρὸ βαζέας σὲ ἐξοδα.

Ἐν ὧ πρώτῃ ἡ προσπάθεια γιὰ ἀντίδεξη περιορι-
ζόταν μέσα στὴν τάξη, ἡ τάξη αὐτόματα τὸν ἔβαζε
σὲ ἓνα ὥρισμένο ἐπιπεδο, σὲ ἓνα minimum ὕψους,
τώρα τὸ κάθε ἄτομο προσπαθεῖ νὰ ὀρίσῃ τὴν τάξη
του. Προσπαθεῖ τὸ κάθε ἄτομο νὰ ἀποδείξῃ ἐξωτερι-
κα σὲ ποια τοῦ ἀνήκει, ἂν αὐτὴ ἡ τάξη ἐκτιμῆται
πιοτερο στοὺς πολλοὺς, καὶ νὰ κρύψῃ τὴ τάξη του
ἂν ἡ τάξη αὐτὴ δὲν ἐκτιμῆται. Ἔτσι ὁ καθένας θέλει
νὰ φαίνεται κατὰ παραπάνω, ἀπὸ ὅ,τι εἶνε ἐξωτερικά.
Ἡ φτηνεία τῆς βιομηχανικῆς κατασκευῆς καὶ ἡ εὐ-
κολὴ ἀπομίμησι τοῦ πρὶν πολυδάπανου στολιδιοῦ γέ-
νησε τὴ μόδα.

Οἱ παλαιοὶ εἶχαν τὰ κοσμήματα, πού τᾶβρῃσκαν τὰ
 δυσέγγονα τους. Σήμερα κι' αὐτὰ ὑπόκυψαν στή μόδα.
 Ἡ βίαση τῆς μόδας, καὶ ὡς ἀρχὴ καὶ ὡς σκοπός, εἶνε
 ψευτιά καὶ ἡ προσπάθειά της νὰ παραπλάνησῃ. Εἶνε
 τὸ κατ' ἐξοχὴν ψεῦδος Ἀχάριστο ἀλήθεια ψεῦδος, σὰν
 ψεῦδος, πού δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Καὶ μοι-
 ταῦτα σπουδαῖστα κοινωνικὰ φαινόμενα, ξεχωριστὰ
 στὶς λεβαντινέες ἀνατολίτικες πολιτεῖες. Ὁ λόγος τῆς
 μόδας εἶνε τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἡ σκληρὴ
 δουλεῖα, ἡ ἀρνήση κάθε ἐλευτερίας. Ἐξωτερικὴ πέρα
 πέρα καὶ κατ' ἐξοχὴν καταστρεπτικὴ κάθε ἐσωτερικό-
 τητας. Ὁ ἀσπονδότερος παράγων κατὰ τῆς ἀληθείας
 τῆς ἐξωτερικῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς. Εὐτυχισμένοι οἱ
 ἀγγλοσάξονικοὶ καὶ τευτονικοὶ λαοὶ πού δὲν τοὺς ἐπη-
 σείζῃ πολὺ τοιαῦτα ὁμοῦς οἱ ἀνατολίτες.

Ὁ πλουτοκράτης ἀπὸ στενοχώρια γιὰ τὸ ἀνακά-
τωμα στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνησι, δταν μάλιστα εἶνε τὸ
μοναδικὸ σημάδι, τῆς διαφορᾶς τοῦ ἀπὸ τοὺς ἀπόρους
διψᾷ γιὰ διάκριση καὶ ντυνέται ὅσο μπορεῖ πρὸ ἐξω-
φρενικά. Μὰ τῇ στιγμῇ, ποὺ βλέπει πῶς καὶ ὁ τελευ-
ταῖος τοῦ ὑπαλλήλικος τὸν μιμνήθηκε τρέχει νὰ ἀλ-
λάξῃ ρούχο, πετᾷ τὸ καινούργιο ἀκόμα κοστούμι γιὰ
νὰ φορέσῃ ἄλλου εἶδους ρούχα. Καὶ δταν εἰς λίγο δῇ
νέα ἐξωτερικὴ ἰσοπέδωση, νέα στενοχώρια τὸν πιάνει
οἱ κατάλογοι τῶν φιγουρινῶν εἶνε πάλι στὰ χέρια του.
Ὁ κίνδυνος εἶνε μεγάλος, διατρέχει τὸν κίνδυνο νὰ
τὸν πάρουν γιὰ ντεμοντέ, γιὰ ἀναχρονισμένο καὶ ὀπι-
σθοδρομικὸ. Ἐπὶ τέλους ὁ ἄντρας κάπου σταματᾷ μὲ
τὴν ἡλικία καὶ τὸ μυάλωμα, ἡσυχάζει λίγο, οἱ μεγά-
λες φοῦρες εἶνε στοὺς νέους. Στὸ τέλος δηλ. ἀπελπί-
ζεσαι καὶ βάξῃ λίγο νερὸ στὸ κρασί του. Οἱ γυναῖκες

ἀσπρόρουχα. Ἐμενε ἔτσι κλεισμένη, ἀπὸ φόβο μὴ τυχὸν καμμιὰ κυρία ἀπ' τὴς φιλενάδες τῆς, φτωχεῖα μὰ καὶ περήφανη καὶ κείνη, ἐρχόταν καὶ τὴν ἐπιανε ἀξαφνὰ ἐπάνω στὸ μπάλλωμα. Κ' ἐγὼ, ὕστερα ἀπ' τὴν ἀπόλυση τοῦ ἐσπερινοῦ, περιμένα, διαβάζοντας μέσα στὴν κρύα τραπεζαρία, νὰ ἀνοίξει τὴν πόρτα γιὰ νὰ μοῦ δείξει πῶς τῆς πῆγαινε τὸ φόρεμα.

Ἐκείνη τὴν Κυριακὴ, κάποια κίνηση ἐμπρὸς στὴν ἐκκλησιά, μ' ἐκράτησε, μετὰ τὸν ἐσπερινό, ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι. Βιφτίσια, κατω ἀπὸ τὸν νάρθηκα, — κ' εἶχαν μαζεθεῖ πλῆθος τὰ παιδιά. Ἀρκετοὶ χωρικοὶ φορώντας τὴς πυροσβεστικῆς μπλουζῆς τοὺς ἀφοῦ εἶχαν δέσει τὰ στάχυα τοὺς, μουνσκεμμένοι στὸν ἰδρώτα καὶ χτυπώντας τὰ τακούνια, ἀκούγαν τὸν Μπουζαρντόν, τὸν ἐνωματάρχη, νὰ μιλᾷται μέσα στὴν ὑψηλὴ θεωρία...

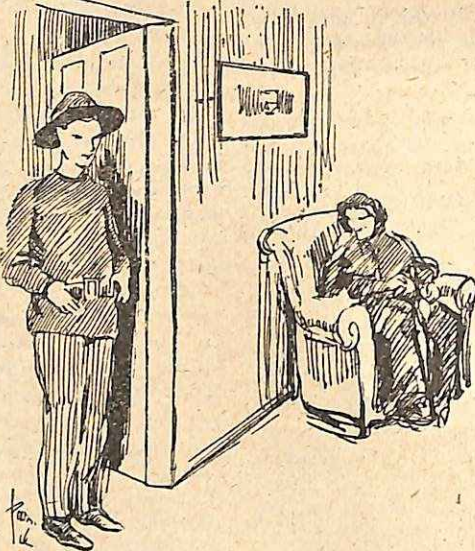
Ἡ κωδωνοκρουσία τῆς βάπτισης κόπηκε ἀπότομα, σάν γιορτάσιμο σήμαντρο ποὺ γελιάστηκε στὸν τόπο καὶ στὴ μέρα· ὁ Μπουζαρντόν καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ, μὲ τὰ ὄπλα ἐπ' ὤμων, ἐσήκωσαν τὴν κολμμήθρα καὶ τὴν πῆραν τροχάζοντας· καὶ τοὺς εἶδα νὰ γάνωνται στὴν πρώτη καμπή, ἀκολουθοῦμενοι ἀπὸ σιωπηλά παιδιά, τσακίζοντας μὲ τὰ χοντρά τακούνια τοὺς τὰ ξυλαράκια τοῦ ὀμιχλεροῦ δρόμου ποὺ δὲν τολμοῦσα κ' ἐγὼ ν' ἀκολουθῶ.

Τίποτα ζωντανό δὲν ἦταν στὸ χωριό, ἐκείνη τὴν ὥρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καφενεῖο τοῦ Δανιήλ, ποὺ ἀκούγα ὑπόκοφα πότε νὰ ζωηρεύουν καὶ πότε νὰ ἡσυχάζουν οἱ συνομιλίες τῶν πελατῶν. Καί, — ἀκρη-ἀκρη στὸν χαμηλὸ τοῖχο τῆς αὐλῆς ποὺ χώριζε τὴν κατοικία μας ἀπ' τ' ἄλλο τὸ χωριό, — ἔφτασα, λίγο ἀνήσυχος ποὺ εἶχα ἀργοπορήσει, ἐμπρὸς στὴ καγγελοφραχτὴ θύρα.

Ἦταν μισοανοιχτή, κ' ἐκατάλαβα εὐθὺς πῶς κατὶ ἀσυνήθιστο ἔτρεχε.

Πραγματικῶς, στὴν πόρτα τῆς τραπεζαρίας, μιὰ γυναῖκα μὲ ψαρά μαλλιά, γερμένη, προσπαθοῦσε νὰ ἰδεῖ ἀνάμεσα ἀπ' τὴς κουρτίνες. Ἦταν κοντὴ· φοροῦσε στὰ μαλλιά μιὰ μαύρη κονκούλα βελούδινη τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὸ προσωπὸ τῆς λεπτὸ κ' ἀδύνατο, ἀλλοιωμένο ἀπ' τὴν ἀδημονία· δὲν ἔξερω ποῖος δισταγμὸς μ' ἐσταμάτησε, καθὼς τὴν εἶδα, στὸ πρῶτο σλαλοπάτι, ἐμπρὸς στὰ κάγκελλα.

— Ποῦ νὰ πῆγε, Θέ μου! ἔλεγε μὲ κοιμένη φωνή. Τώρα-δὴ ἦταν μαζί μου. Πῆρε κιόλας τὸ γύρο τοῦ σπιτιοῦ! Ἡ θὰ μοῦ τόσκασε...

«Πάμε στὴν αὐλή;» μοῦ εἶπε

Καὶ σὲ κάθε φορά, χτυποῦσε στὸ τζάμι τρία χτυπήματα, ποὺ μόλις ἀκούονταν.

Κανεὶς δὲν τῆς ἀνοίγε τῆς ἄγνωστης ἐπισκέπτριας. Π Μ λ λ ι, δίχως ἄλλο, θὰ εἶχε λάβει τὸ καπέλλο τῆς ἀπ' τὸ Σταθμό, καὶ δίχως τίποτα ν' ἀκούει, μὲς στὴν κόκκινη κάμαρα, μπόδς στὸ κρεβάτι. σπαρμένο παλιοκοροδέλλες καὶ μαδημένα φτερά, βελόνιαζε, ξήλωνε, ξαναφτιανε τὸ ταπεινὸ κοπέλλο τῆς... Πραγματικῶς, μόλις πέρασα στὴν τραπεζαρία, — κ' ἡ ἐπισκέπτριά μου, — πῶς, — κ' ἡ μητέρα μου πρόβαε, βασιτώντας μὲ τὰ δυὸ χέρια ἐπάνω στὸ κεφάλι τῆς ἑνα σωρὸ σύματα, φτερά καὶ λουρίδες, ποὺ ἀκόμα δὲν εἶχαν εὑρεῖ τὴν ἰσορροπία τοὺς... Μοῦ χαμογέλασε, μὲ τὰ γαλανά τῆς μάτια, κουρασμένα γιὰ τὴν εἶχαν δουλέψει ὥς ποῦ ἔλειψε τὸ φῶς, καὶ ἐφώλιασε:

— Μπα! Ἐγὼ σ' ἐπερίμενα νὰ σοῦ δείξω...

Βλέποντας τὴν ξένην γυναῖκα, καθησμένην στὴ μεγάλη πολυθρόνα, στὸ βάθος τῆς σάλας, σταμάτησε, ξαφνιασμένη. Γρήγορα γρήγορα ἔβγαλε τὸ καπέλλο τῆς, κ' ὅσο ἡ παρακάτω σκηνὴ ραστοῦσε, τὸ κράτησε στὸ στήθος τῆς, ἀναποδογυρισμένο, σάν φωλιά μέσα στὸ δεξιὸς τῆς διπλωμένο χέρι.

Ἡ γυναῖκα μὲ τὴν κονκούλα, ποὺ εἶχε βαλεῖ ἀνάμεσα στὰ γόνατά τῆς, ἀλαφρά σαλευνόντας τὸ κε-

φάλι καὶ χτυπώντας τὴ γλώσσα τῆς, σάν ἐπισκέπτρια, εἶχε πάρει ὅλη τῆς τὴν ἰσορροπία. Παραξευτετήκαμε μὲ τὸν τόνο, τὸ μυστηριακὸ καὶ ὑψηλὸ, ποὺ μιλοῦσε γιὰ τὸν γυιό τῆς.

Δέκα τέσσαρα χιλιόμετρα εἶχαν κάνει μὲ τ' ἀμάξι καὶ οἱ δυὸ, ἀπὸ τὸ Λιφερτέ ντ' Ἀνζιλί, ὡς τὴν Ἀγία Ἀγάθη. Ἦταν χήρα καὶ πλούσια, ὅπως μᾶς ἄφηκε νὰ καταλάβωμε. Εἶχε χάσει τὸν δευτερο γυιό τῆς, τὸν Ἀντώνη· πέθανε, γιὰτὶ κάπνιζε, γυρίζοντας ἀπ' τὸ σχολεῖο, κολύμπησε σ' ἑναν φαρμακερὸ βάλτο. Τὸν πρωτότοκο ἀπεφάσισε νὰ τὸν βάλε σ' ἐμᾶς οἰκότροφο, γιὰ ν' ἀκολουθῇ τ' ἀνώτερα μαθήματα.

Κ' εὐθὺς τοῦ ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιο. Αὐτὴ ἡ γυναῖκα, ποὺ μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχα ἰδῇ σκυμμένην στὴν πόρτα μας, μὲ τὸ ἱκετευτικὸ καὶ ἔξαλλο ὕψος, σαν τῆς κλώσας ποὺ ἔχασε τὸ πουλὶ τῆς, ἔγινε τότε εὐθὺς ἀγνωρίστη.

Πραγματικῶς, ἦταν ἐκπληκτικὸ ὅ,τι διηγόταν γι' αὐτὸ τὸ παιδί: πῶς τοῖς ἄρεσε νὰ τὴν εὐχαριστοῖ! Συχνὰ ἐπιαινε τὸ μᾶκρος τοῦ ποταμοῦ, ὑπόκλητος, χιλιόμετρα ἰλόκληρα, γιὰ νὰ τῆς βρεῖ αὐγὰ ἀπὸ νεροπούλια, ἢ ἀγριόπαππες, ἀφαντα μὲς

στὰ σχοῖνα. Ἔσθηνε δίχτυα γιὰ πουλιά. Χθὲς βράδυ, εἶχε βρῇ στὸ δάσος μιὰ φασιανή: τὴν εἶχε πιᾶσει ἀπ' τὸ λαιμό.

Ἐγὼ ποὺ δὲν κοιτοῦσα νὰ μπᾶ στὸ σπίτι, ἂν εἶχα μιὰ μάκρια στὴ μπλουζά μου, παρατηροῦσα τὴ Μίλλι μὲ ἀπορία.

Μὰ ἡ μητέρα μου εἶχε ἄλλοῦ τὸ νοῦ τῆς· ἔκαμε κιόλας νοῦμα στὴν κυρία νὰ σωπάσει· κ' ἀκουμπώντας μὲ προφύλαξη τὴ «φωλιά» τῆς στὸ τραπέζι, σηκώθηκε σιωπηλά, σάν νὰ πῆγαινε νὰ τσακώσῃ κάποιον...

Πραγματικῶς, ἀπάνωθὲ μας, μέσα σὲ μιὰν ἀποθήκη ποὺ ἐσωρευόταν κομμάτια ἀπὸ περσιγενήματα, μαυρισμένα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἐορτὴ τὴν τελευταία, ἀγνωρίστη περπατησιά, σταθερὴ, πηγαινορχόταν, σαλεύοντας τὴν ὀροφὴ, περνοῦσε τὴς ἐρεβικῆς σιταποθήκης τοῦ ἀπάνω πατώματος, κ' ἐπὶ τῆς χανόνας μέσα στα δωμάτια τοῦ βοηθοῦ ὅπου ὅπου τὸ τίλλιο ξηραίνονταν κ' ὠριμαζαν τὰ μῆλα.

Καὶ πολλὴ ὥρα ἀκούγα αὐτὸν τὸν θόρυβο στὰ κάτω δωμάτια, εἶχε ἡ Μίλλι χαμηλόφωνα, μὰ θαρροῦσα πῶς ἤσουν ἐσύ, Φραγκίσκο, ποὺ μιπικες...

Κανεὶς δὲ μίλησε. Κ' οἱ τρεῖς στίκαμε ὀρθοὶ μὲ καρδιοχτύπι· κ' ἄξαφνα, ἡ πόρτα τῆς σιταποθήκης ποὺ ἔβλεπε στὴν κουζίνα, μονομιάς ἀνοίξε!

— Ἐοῦ εἶσαι, Αὔγουστιν; εἶπε ἡ κυρία.

Ἦταν ἑνα μεγάλο παιδί, σχεδὸν δεκαεπτὰ χρόνων. Στὴν ἀρχή, καθὼς βράδυναζε, δὲν εἶδα ἄλλο ἀπ' τὸ καπέλλο του, χωριάτικο καπέλλο καστόρινο, σιγμένο πίσω, καὶ τὴ μαύρη μπλουζά του, σφιγμένη μὲ ζώνη, ὅπως ἔχουν οἱ μαθητευόμενοι. Διέκρινα μάλιστα πῶς χαμογελοῦσε.

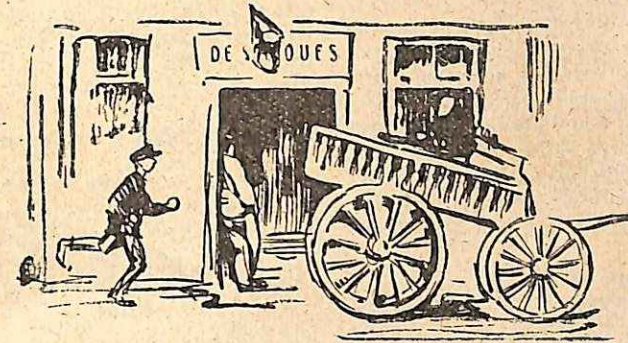
Μὲ νύτταξε καλὰ καί, πρὶν προφτάσει κανεὶς νὰ τοῦ ζητήσῃ δικαιολογίες, — «πάμε στὴν αὐλή;» μοῦ εἶπε.

Δίστασα. Μὰ ἡ Μίλλι δὲν μὲ κράτησε. Πῆρα τὸ κασκέτο μου κ' ἐπῆγα. Βγήκαμε ἀπ' τὴ θύρα τῆς κουζίνας καὶ πῆγαμε στὸ ὑπόστεγο, πεσμένο κιόλας σὶδ σκότος. Στὸ φέγγος τοῦ λυκόφωτος, παρατηροῦσα τὴν τριγωνικὴ ὄψη του μὲ τὴν ἴσια μύτη, μὲ τὸ χνουδωτὸ πάνω-χεῖλος.

— Νά, εἶπε· αὐτὸ τὸ βοῦκα στὴν ἀποθήκη σας. Δὲν τῶχες δὴ ποτὲ σου!

Κρατοῦσε στὸ χέρι μιὰ ξύλινη ρόδα, καπνισμένη· ἑνα κορδόνι ἀπὸ κομματιασμένες ρουκέτες δονόταν ὀλόγυρά τῆς: θὰ ἦταν ὁ ἥλιος ἢ τὸ φεγγάρι. Φωτερὴ ρουκέττα τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς.

Εἶπε δυὸ ἀκόμη ποὺ δὲν ἔσκασαν· νὰ τὴς κάψωμε, εἶπεν ἡσυχὰ καὶ σάν ἄνθρωπος ποὺ προσμένει νὰ ῥεῖ ὠραιότερη τὴ συνέχεια.

Στοῦ πεταλωτή

Πέταξε τὸ καπέλλο του κατὰ γῆς κ' εἶδα τὰ μαλλιά του σύρριζα κομμένα, σὰ χωριατόπαιδο. Μοῦ ἔδειξε τὴς δυὸ ρουκέτες μὲ τὴς μύτες τῶν χάρτινων αὐτηλιῶν ποὺ εἶχε μισοκάψει ἡ φλόγα, — μαυρισμένες, ὕστερα ἀφημένες. Ἐχῶσε τὸ κέντρο τοῦ τροχοῦ μὲς στὸ χῶμα κ' ἀνάσυνε ἀπ' τὴν τσέπη του ἑνα κουτὶ σπρίτα. Ἐγὼ ἀπόρησα: μᾶς ἦταν ἀπολύτως ἀπαγορευμένο παρόμοιο πᾶμα! Ἐσκυψε προσεκτικὰ κ' ἔβαλε φωτιά στὸ φυτίλι. Ὑστερα μὲ τράβηξε, ζωηρά, πίσω, πιάνοντάς με ἀπ' τὸ χέρι.

Ἡ μητέρα μου μόλις ἔβγαине στὸ κατώφλι μὲ τὴν μητέρα τοῦ Μῶν, ἀφοῦ εἶχε συζητήσει κ' εἶχε ὀρίσει μαζί τῆς τὴν τιμὴ γιὰ τὸν οἰκότροφο. κ' ἄξαφνα εἶδε κάτω ἀπ' τὸ ὑπόστεγο, νὰ πηδοῦν, μὲ μιὰ σφυριγματιὰ σαν ἀπὸ μαστίγι, δυὸ δέσμες ἄτρα, — ἄσπρα καὶ κόκκινα· κ' ἐπρόφτασε νὰ μὲ ἰδεῖ, σὲ μιὰ στιγμὴ μέσα

στὴ μαγεμένην αἴγλη, κρατώντας ἀπ' τὸ χέρι τὸ νεόφερτο μεγάλο ἀγόρι, καὶ δίχως φόβο.

Καὶ πάλι δὲν τόλμησε νὰ πῇ κατὶ.

Καί, τὴ νύχτα, στὸ δειλινὸ, σὲ οἰκογενιακὸ ραπίζι, ἕνας σιωπηλὸς σύτροφος ἔτρωγε, μὲ τὸ κεφάλι σκυφτό, ξέννοιαστος γιὰ τὰ μάτια ποὺ ἦταν καρφωμεναπᾶνω του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΩΡΕΣ ΥΣΤΕΡΑ...

Ποτὲ δὲν εἶχα τρέξει ὥς τότε στοὺς δρόμους μὲ τὰ χωριατόπουλα. Ἡ ταχιαλία ποὺ εἶχα πάθει μ' ἔκανε δειλὸν κ' ἀξιολύπητον. Ἀκόμα θαρρῶ πῶς βλέπω τὸν ἑαυτὸ μου ν' ἀκολουθεῖ τὰ ἀνήσυχτα μαθητόπαιδα μέσα στὰ δρομάκια ποὺ τριγυρίζαν στὸ σπίτι, πηδώντας θλιβερά μὲ τῶνα πόδι.

Δὲ μάφηναν σχεδὸν νὰ βγαίνω ἔξω. Θυμοῦμαι πῶς ἡ Μίλλι, ποὺ ἦταν περήφανη γιὰ μένα, συγγὰ μ' εἶχε γυρίσει στὸ σπίτι μὲ δυνατὲς μπάτσες στὰ μάγουλα.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μῶν ἔτυχε τὸν καιρὸ ποὺ εἶχα γιαιρευτεῖ. Ἐγὼ ἀρχὴ γιὰ μιὰ ζωὴ καινούργια.

Πρὶν νάρθῃ ἐκεῖνος, μόλις τελείωνε τὸ μάθημα, στὴς τέσσερις ἡ ὥρα, ἀρχίζε γιὰ μένα ἑνα δειλινὸ μακρότατο, ὅλο μοναξιά. Ὁ πατέρας μου ἔφευγε ἀπ' τὴν τάξη τὰ κάβριανα τῆς σόμπας καὶ τάριχνε στὸ τζάκι τῆς τραπεζαρίας μας. Σιγά-σιγά, τὰ τελευταία παιδιά, τ' ἀργοπορημένα, ἀφηναν τὸ ξεπαγιασμένο σχολεῖο, ποὺ ἐστροβιλιζόταν κύματα, ὁ καπνός. Ἐκαναν ἀκόμη παιγνίδια, κυνηγητὰ στὴν αὐλή· ὕστερα νύχτωνε· τὰ δυὸ παιδιά ποὺ εἶχαν σαρώσει τὴν τάξη ἀναζητοῦσαν

στο ύπостεγο τις κουκκούλες και τις μέρτες τους, κι' έφευγαν βιαστικά, με το πανερί στο χέρι, αφήνοντας την δεξιοπορτα ορθάνοιχτη...

Έγώ, όσο έφεγγε ακόμα, έμενα μες στη Δημαρχία, στο γραφείο των Αρχείων, γεμάτο νεκρές μυγες και άνεμοσάλεινες λουρίδες χαρτί και διάβαζα, καθησμένος σε μια παλιοζυγαριά, κοντά στο παράθυρο που έβλεπε προς τον κήπον.

Υστερα σκοτεινίαζε, τα σκυλιά του διπλανού υποστατικού άρχινούσαν να ουρλιάζουν και το τετράγωνο τζάμι του μαγειρείου μας γινόταν φωτειρό τότε γύριζα στο σπίτι. Η μητέρα μου είχε άρχεισει κιόλας να μαγειρεύει το δείπνο. Αέβαινα τρία σκαλοπάτια της σκάλας που πήγαινε στη σιταποθήκη καθώμουν δίχως μιλιά, και άκουμπώντας το κεφάλι στα κάγκελα, την κυττούσα ν' αναίει φωτιά, μέσα στο στενό μαγειρείο που το φως του κεριού τρεμοσεινόταν.

Μά ήρθε κάποιος και μου συνεπήρε, μονομιᾶς, τις ειρηνικές παιδιαστικές χαρές μου. Κάποιος φύσησε στο κερί που μου φωτίζε το γλυκό μητρικό πρόσωπο σκυμμένο άπάνω στο δείπνο. Κάποιος έσβησε τη λάμπα που δλόγυρά της είμαστε μια οικογένειχ ευτυχισμένη.—Όταν ο πατέρας μου τελείωνε το κρέμασμα των ξύλινων φύλλων άπάνω στο γυάλινο μέρος της θύρας. Ο Αδγουστίνος, που σε λίγο τα παιδιά τον φώναζαν ο μεγάλος Μών.

Αφ' ότου τον πήραμε οικότροφο, τις πρώτες μέρες του Δεκέμβρη, το σχολείο δεν έρήμυνε πιά μετα τις τέσσερις ή ώρα. Μ' όλο το κρύο της θύρας που άνευόσερνε, μ' όλες τις φωιές εκείνων που έσάφωσαν και τους κουβάδες το νερό, έμεναν ως τόσο, ύστερ' απ' το μίθημα, καμμιά είκοσαριά παιδιά μέσα στην τάξη, απ' τα πιό μεγάλα, είτε απ' την πολίχνη είτε απ' το χωριό, γύρω-γύρω από τον Μών. Μακριές συνομιλίες, ατέλειωτες φιλονεικίες, που γλυστρούσα κι' έγώ άνάμεσά τους, με περιέργεια κ' ευχαρίστηση.

Ο Μών δεν έλεγε λέξη: όμως γι' αυτόν γινόταν όλη αυτή ή ιστορία κάθε στιγμή ένας απ' τους πιό φλύαρους προχωρούσε στη μέση, και βάνοντας μάρτυρα καθέναν απ' τους συντόφους του, με τη σειρά τους, που έβεβίωνε κ' αυτός μ' όλη του την καρδιά, διηγόταν ιστορίες για κλεψιές, κ' οι άλλοι άκολουθούσαν, μ' άνοιχτά στόματα, σιωπηλά γελώντας.

Καθησμένος σ' ένα αναλόγιο, κουνώντας τα πόδια του, ο Μών σκεπτόταν. Στις καιάλληλες στιγμές γελούσε κ' εκείνος, μά μια στάλα, σι νά ήθελε να σκάσει στα γέλοια για μιάν άλλη τάχα ιστορία, που την ήξερε μόνος του και τη φύλαγε για τον εαυτό του. Έπειτα κατά το βράδυ-βράδυ, όταν το φέγγος απ' τα παράθυρα της τάξης δεν φωτίζε πιά τίποτ' άλλο, παρά μόνον αυτή την συγχισμένη σύναξη των παιδιών, ο Μών σηκωνότιν άξαφνα και, περπατώντας μέσα απ' τη μάζα που σπρωχνόταν,

— Έμπρός, έλεγε. Δρόμο.

Όλα τον άκολουθούσαν, κι' άκουγες τις φω-

νές τους ως προχωρημένην ώρα στα ύψώματα της πολίχνης...

Μου έρχόταν πολλές φορές να τους συνοδέψω. Με τον Μών πήγαινα ως τις θύρες των σταύλων, την ώρα που άρμέγουν... Μπαίναμε μέσα στα εργαστήρια και μες στο σκίοφως, άνάμεσα στα τριξίματα της τέχνης του, ο ύφαντής έλεγε:

— Οι σπουδαστές!

Σχεδόν πάντα, την ώρα του δείπνου, βρισκόμαστε στο Ν ενόν, του άμαξά που έκανε και τον πεταλωτή. Το εργαστήρι του ήγαν ένα άρχαιο μαγαζί με μεγάλες διφυλλές πόρτες που άφηναν δόθανοιχτες. Από το δρόμο, άκουες να τριζει το φουσερό του χαλκιᾶ, κ' έβλεπες, στο αύγασμα της φωτιάς, σ' εκείνη τη σκοτεινή και πολύβουη γωνιά, ξωμερίτες που σταματούσαν τ' άμαξί τους για να κουβεντιάσουν μια στάλα, ή κάποτε κάποιο μαθητοπαιδο, άκουμπημένο σε μια πόρτα που κυττούσε δίχως να μιλεί.

Τότε άρχίνησαν όλα, οικίω μέρες πριν απ' τα Χριστούγεννα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

«ΠΗΓΑΙΝΑ ΣΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΕΝΟΣ ΚΑΛΑΘΑ...»

Έβρεχε όλη μέρα και μόνο το δειλί έπαψε. Το περασμα της ώρας ήταν θανατερά πληχτικό. Ψυχή δεν έβγαινε στα διαλείμματα. Κι' άκουγες τον πατέρα μου, τον Κύριο Σερέλ, να φωνάζη με: σ ήν τάξη, κάθε τόσο:

— Αϊ, κακόπαιδα! Μη σέρνετε τα παπούτσια σας έτσι!

Υστερα απ' το τελευταίο ήμερήσιο διάλειμμα, ή, καθώς το λέγαμε, «το τελευταίο τέταρτο», ο κύριος Σερέλ, άφου περπάτησε λίγο σκεπτικά στο μάκρος και στο πλάτος της τάξης, σιαμάτησε, έδωσε μια με τη βέργα επάνω στο τραπέζι για να σωπάσει ο θόρυβος. που έκαναν τα τελευταία θρανία—γιατί πλήττον—και μες στη σιωπή και στην προσμονή, ρώτησε:

— Ποιός πάει αύριο με τ' άμαξί στο Σταθμό, μαζί με τον Φραγκίσκο, να παρει τον κύριο και την κυρία Σαρπαντιέ;

Ήταν ο παππούς κ' ή γιαγιά μου: ο παππούς Σαρπαντιέ, με το μεγάλο, σταχτερό μάλλινο μπουρνούζι, ο γέρω συνταξιούχος δασοφύλακας, με το χνουδωτό σκούφο του από κουνέλι που τον έλεγε ηηλικίο...

Τα μικρά τον ήξεραν καλά... Την αύγή, για να πλυθεί, άνάσερνε έναν κουβά νερό κ' έβουτούσε μέσα το πρόσωπό του, καθώς οι στρατιώτες, τριβοντας το γενάκι του. Κάμποσα παιδιά, με τα χέρια σταυρωμένα πίσω, τον έπρόσεχαν μ' εύλαβική περιέργεια... Την ήξεραν άκομη και την γιαγιά-Σαρπαντιέ, την μικρή χωρική, με τον πλεχτό μποξά, γιατί ή Μιλι την έφερνε μια φορά τουλάχιστον, μέσα στη μικρότερη τάξη.

Κάθε χρόνο, πηγαίναμε και τους συναπαντούσαμε στο σταθμό, λίγες μέρες πριν απ' τα Χριστούγεννα, στο τραίνο των 4 μ. μ. Περνούσαν όλον τον νομό για νάρθουν να μάς δούν, φορ-

τωμένοι δέματα γεμάτα κάστανα ή χρυσουγενιάρικα τρόφιμα τυλιγμένα σε πετσέτες. Μολις πατούσαν κ' οι δυο το καϊώφλι μας, κουνκούλωμένοι, γελαστοί και κάπως μ' ένα ύφος σαν άπορητο, σφαλούσαμε πίσω τους τις θύρες κι' άρχιζε μια μεγάλη γιορτάσιμη εβδομάδα...

Για να οδηγήσει την άμαξα που θά τους επαιρνε, χρειαζόταν, εκτος από μένα, κάποιος φρόνιμος, για νά μη μάς ρίξει σε κανένα λάκκο, μά και πολυ άγαθός, γιατί ο παππούς βλαστημούσε εύκολα και ή γιαγιά ήταν πολυλόγη.

Στο ρώτημα του κ. Σερέλ, καμμιά δεκαπενταρία φωνές έδωσαν άπόκριση, κρίζοντας μαζί:

— Ο μεγάλος Μών, ο μεγάλος Μών,

Ο κ. Σερέλ έκανε πώς δεν τ' άκουσε.

Τότε φώναξαν!

— Ο Φρομεντέν!

Άλλοι:

— Ο Ντελούς!

Ο μικρό ερος ο Ρουά, που πήγαινε περίπατο καβάλλα επάνω στο γουρούνι του και το άνάγκαζε να τριποδίζει με καλπασμό, έφώναζε διαπεραστικά: «έγώ, έγώ»!

Ο Νιουτρεμπαί και ο Μουσμπεφ σήκωναν μόνο δειλά το χέρι.

Ήθελα ιδαι ο Μών. Αυτό το μικρό ταξίδι με το γυδουραμάξι θάξιζε πιότερο τον κόπο. Κ' εκείνος ήθελε, μά έκανε σα να σωπαίνει άκατάδεχτα. Όλα τα μεγάλα παιδιά καθόταν, καθώς κ' εκείνος, άνάστροφα, με τα πόδια επάνω στο θρανίο, καθώς κάναμε στα διαλείμματα ή στις μεγάλες μας χαρές. Ο Κοφφέν, με την μπλούζα άνασηκωμένη και διπλωμένη γύρω απ' τη ζώνη του άγκάλιαζε τον σιδερένιο στυλό, που στήριζε το δοκάρι της όροφής, κι' άρχισε να σκαρφαλώνει άπάνω του απ' τη χαρά του. Μα ο κ. Σερέλ έκρύωσε όλονών τη φαιδρότητα, λέγοντας.

— Αϊ, ο Μουσρέφ.

Όλοι ξανακάθισαν σιωπηλά στη θέση τους.

Στις τέσσερις ή ώρα, στη μεγάλη ξεπαγιασμένη αύλή, σκαμμένη απ' τη βροχή, βρέθηκαν μοναχός με τον Μών. Κ' οι δυο, δίχως να μιλούμε, κυττούσαμε την πολίχνη που γυάλιζε, όσο στέγνωνε ή ύγρασία. Σε λίγο, ο Κοφφέν, με κουνκούλα στο κεφάλι, με μια φέτα ψωμί στο χέρι, βγήκε απ' το σπίτι τους, και τοίχο-τοίχο, παρουσιάσθηκε μπρός στην πόρτα του άμαξά σφυρίζοντας. Ο Μών άνοιξε την δεξιοπορτα, τον έφώναξε, κ' ύστερα από λίγο βοιθήκαμε κ' οι τρεις στογγυλοκαθησμένοι στο βάθος του εργαστηρίου, που, ξεστό και κόκκινο, το περνούσαν ώρες ώρες παγερά φουσηματα: έγώ κ' ο Κοφφέν, καθισμένοι έμπρός στο άμμόνι, με τα λασπωμένα πόδια μας βουτηγμένα σ' άσπρα ροκανίδια. Ο Μών, με τα χέρια στις τσέπες, σιωπηλός, άκουμπώντας τη ράχη στο φύλλο της πόρτας. Κάπου-κάπου, στο δρόμο, περνούσε καμμιά γυναικα του χωριού, με το κεφάλι σκυφτό από τον άέρα, γυρίζοντας απ' το χασάπη κ' έστρέφαμε να ιδούμε ποιός είνε.

Κανείς δεν μιλούσε. Ο πεταλωτής κι' ο παρα-

γυιός του, ο ένας φυσώντας το φουσερό, ο άλλος δέροντας το σίδερο, έρριχναν στον τοίχο άπότομους μεγάλους ίκκιους.

Κάπου-κάπου ή ειρηνική και ρυθμισμένη δουλειά του εργαστηρίου σταματούσε για λίγο. Ο πεταλωτής άφηνε, με μικρά πηδήματα, βαρεία και φωτερά να κατωπέσει χορευοντας, το σφυρί του άπάνω στο άμμόνι. Κυττούσε τότε, ζυγώνοντας το κοντά στην πέτισην ποδιά του, το σιδερένιο κομμάτι που είχε δουλεμένο. Κι' άνασηκωνοντας το κεφάλι, μάς έλεγε, όσο για να πάρει άνάσα:

— Αϊ, τί γίνονται τα παλληκάρια;

Ο παραγυιός άπόμενε με το χέρι μετέωρο στην άλυσσιδα του φουσερού, έβριζε την άριστερή του φωνή στη μέση του, και μάς έβλεπε χαμογελώντας.

Έπειτα ή μουγγή και βουερή δουλειά ξανάρχιζε.

Απάνω σε μια τέτοια στάση, είδαμε απ' το φύλλο της πόρτας τη Μίλλι, μέσα σ' εκείνον τον άέρα, σφιγμενην σ' ένα σάλι, που περνούσε φορτωμένη πακέτα.

Ο πεταλωτής ρώτησε.

— Θάρθει ο κύριος Σαρειπαντιέ;

— Αύριο, άποκρίθηκα μαζί με τη γιαγιά μου. Θά πάω να τους πάρω με τ' άμαξί απ' το τραίνο που περιᾶ στις τέσσερις.

— Με το άμαξί του Φρομεντέν;

Άποκρίθηκα εϋθύς:

— Όχι, με του πατερ Μαρτίνου.

— Α, θ' άπι μείνετε στο δρόμο!

Κ' οι δυο, κι' αυτός κι ο παραγυιός του, έμψηξαν τα γέλοια.

Ο παραγυιός έδωσε να καταλάβωμε πως ήθελε να πει κάτι.

— Με τη φοράδα του Φρομεντέν μπορούσε κανείς να πάει να τους πάρει απ' το Βιεζόν. Σταματά μια ώρα το τραίνο. Είναι δεκαπέντε χιλιόμετρα. Θα ξαναγυρίζες πιά, πριν να ζέψουν άκόμα το γυίδαρο του Μαρτίνου.

— Α, είπε ο άλλος, τρέχει αυτή ή φοράδα!

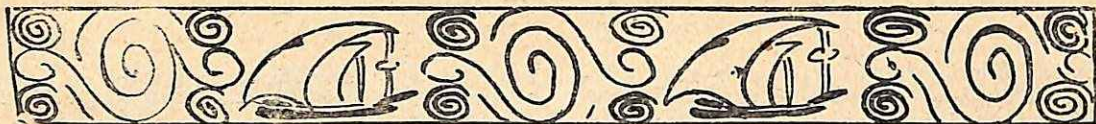
— Και θαρθώ πώς ο Φρομεντέν εύκολα θα την έδάνειζε.

Εκεί έπαψε ή όμιλία. Το εργαστήρι ξανάγινε τόπος όλο σπίνες και πάταγο, και καθένας σκεπτότανε πιά μόνο τον εαυτό του.

Μά σαν ήρθε ή ώρα να πάμε, και να γνέσω του Μών, στην άρχή δε με πρόεξε. Με τη ράχη στην πόρτα, σκυφτός, φαινόταν βυθισμένος σ' εκείνα που είχαν ειπωθεί. Και βλέποντάς τον έτσι, άφαιρεμένον στους στοχασμούς του, να κυττάζει,—ώσαν άνάμεσα από λευγες όμίχλη,—τους ειρηνικούς εκείνους νοματέους που έδούλευαν, ξάφνω θυμήθηκα τον Ροβινσώνα, στην ζωγραφιά που βλέπεις τον άγγλον έφηβο, πριν απ' το μεγάλο του ξεκίνημα, «να συχνοπηγάνει στο εργαστήρι ενός κοφινά...».

Και τον ξαναθυμήθηκα συχνά από τότες.

(Άκολουθεί)

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΩΣ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΡΑΓΑΣ

ΔΙΧΩΣ ΗΘΟΠΟΙΟΥΣ

ΔΙΧΩΣ ΧΡΗΜΑΤΑ

ΔΙΧΩΣ ΚΟΙΝΟ

ΤΟΥ ΚΟΥ Κ. Η. HILAR

Όταν το 1915 μ' εκάλεσαν στη θέση του καλλιτεχνικού διευθυντού στο Δημοτικό Θέατρο της Πράγας, το Έθνικό Θέατρο, —ή πιο ενδιαφέρουσα σκηνή της Πράγας— ήσαν στο απόγειο της λαμπρότητάς της. Ο κ. Κβάπλ, ο διευθυντής της, έδινε τότε τη διδασκαλία Σαϊκσπηρικού κυκλου καθώς και έκτακτες παραστάσεις έργων του Ίψεν και του Τσέχωφ, που διερμήνευαν οι καλύτεροι τσέχοι ήθοποιοι Βογιάν και η κυρία Κβάπλ. Έβλεπε κανείς τότε στο Έθνικό Θέατρο την αποθέωση του νεοακαδημαϊσμού, όπως ήμπορούσε κανείς να τον καλεση. Η πρώτη σκηνή μας άσπραφε σε όλη τη δεξιά της μέσα στο καλλιτεχνικό στερέωμα της Βοημίας.

Ποιά ή'αν, απ' την άλλη μεριά, η κατάσταση του θεάτρου που είχαν την προοπτική να μάς έμπιστευθούν τα πεπρωμένα του; Ίδού: δεν είχαμε ούτε ήθοποιους ούτε χρήματα, ούτε κοινό. Ένωώσαμε καθαρά, εὐθύς αμέσως, ότι αν το θέατρό μας ήθελε να μη δεθῇ σ' ένα δραματολόγιο δευτέρας τάξεως, οριστικά, χρωσιόσσε, τοσο γιά την έκλογή, όσο και γιά την εκτέλεση, να υιοθετήση μία καινούργια μέθοδο, έντελώς διαφορετική από του Έθνικού Θεάτρου και άναποκρινόμενη στις ανάγκες της περιστάσεως, αλλά και στην καλαισθησία κοινού που μάς έμεινε να παιδαγωγήσωμε.

Ποιά έπρεπε να είναι το δραματολόγιό μας;—Η νέα κι' ανεξάρτητη Γαλλία, παρόμοια και η Γαλλία ή κλασσική, πάρα πολύ ξεχασμένη, που με τόσο πάθος αγαπούμε. και που, χάρις στις περιοδικές παραστάσεις, έγινε επί τέλους, σιγά-σιγά γνωστή στο τσεχικό κοινό: ή νεορή έπαναστατική Γερμανία ή Αγγλία ή σατυρική και άντιποικιτα ή' το ολανδικό θεατρο, και πρό πάντων το τσεχικό δράμα, —το άνταρτικό ή το προφητικό— αυτό το πρόγραμμα θέσαμε εὐθύς αμέσως γιά την έκλογή του δραματολογίου μας. Μας είλκυσε, —ούτο φαίνεται— πιότερο ή τέχνη που γενιέται μόλις, που μόλις θεμελιώνεται, παρά εκείνη που ή αισθητική της μοιάζει ήδη ώριμη και βασιλεμένη.

Έτσι άρχισε μία κατεύθυνση γεμάτη έξαρση και ζήλο, που έδιάλεξε, γιά να παρουσιασθῇ σ' ένα κοινό πολύ συνηθισμένο στη βιεννέζικη όπερέτια, τον «Βασίλεα Κάνδανλο» του Ζίντ, και που στά προγράμματα των συνδρομητών του, είχε προαγγίλει Γκρόν, βάν Δερμπέργκ, και Βεράρεν!

Αν ο «Βασίλεας Κάνδανλος» απέτυχε, πήραμε όμως εὐθύς αμέσως την άντεκδίκησή μας με τον «Ζόρζ Νταντέν», το πρώτο έργο του Μολιέρου που παραστήσαμε. Αυτό, καθώς παίχθηκε σ' έναν πολύ έλεύθερον τρόπο, καθώς είναι αντίθετο προς την παράδοση—όπου τα γνωρίσματα της άνθρω-

πίνης αλήθειας και ή ειρηνική πρόθεση του διαλόγου ήσαν ζωηρά τονισμένα—έγινε δεκτό πολύ εύνοικά. Στα διαλείματα, οι μουσικοί της ορχήστρας έπαιζαν επάνω στη σκηνή, με φορεσιές του κορού του Λουδοβίκου XIVου, κομμάτια του Ραμόν και του Λούλλυ. Ήσαν ο πρώτος θρίαμβος της «καινούργιας τακτικής», που έτεινε στο να παραγάγῃ μία σύνθεση της δραματικής σύλληψης, να συμπυκνώσῃ μ' έναν ώρισμένο τρόπο τη συγκίνηση του έργου, και που υποχρέωνε τον ήθοποιό να είναι πολύ έγκρατης στο λόγο, όσο και στη μιμική. Όσο γιά τ' άλλα, δεν μάς έμελλε σχεδόν γιά τίποτε, παρά τ' αποτελέσματα που εθθαίναμε να πειύχωμε, να είναι κάπως σύμφωνα με τις τρέχουσες άντιλήψεις. Στην ίδια άκομη θεατρική περίοδο, εκάμαμε μίαν άνάλογη άπόπειρα με σαϊκσπηριανή κωμωδία: ο αισθητικός φορμαλισμός, άπαραβίαστος ως τότε, της άφαιρούσε πολύ από το σφρίγος και την πρωτοτυπία της. Η έπιτυχία που είχαν οι «Εύθυμοι Κουμπάρες του Ουίνσορ» —άποκαλύψανε μάλιστα στον κ. Ζακοπάλ έναν κωμικό μεγάλης μορφής — δεν ύστερησεν από την έπιτυχία του Ζόρζ Νταντέν.

Ότε από την πρώτη περίοδο, ή πορεία του Δημοτικού Θεάτρου προβάλε χαραγμένη. Η περίοδος 1914)15 άνοιξε με την «Πενθεσίλεια», το άριστο έργο του Κλάιστ. Η σκηνοθεσία και ή γενικός τόνος της έρμηνείας που έγινε σ' αυτό το έργο, ίσοδυναμούσαν με πρόκληση κατά της συντηρητικής κριτικής. Σ' αυτή τη δοκιμή ένός νέου σκηνηκού στυλ στο τραγικό είδος, προσθέσαμε σε λίγο μίαν άνάλογη άπόπειρα στο είδος το σατυρικό, —μέσα στην ίδια περίοδο, — με τον «Πολίτην Σκιπ» του Στερονχάιμ, που πολύ έξελτίμησε το πολύ κοινό. Ός τόσο, δεν ήταν άκόμη ή άποφασιστική νίκη. Την έκερδίσαμε μόνο με τον «Δόν Ζουάν» του Μολιέρου.

Το Δημοτικό Θέατρο παράστησεν αυτό το έργο μέσα σε διάκοσμο μεστόν κωμική φανασία και παρήγαγε ένα είδος φάρσας φιλοσοφικής δείχνοντας ένα Δόν Ζουάν ξαναειωμένον έντελώς άλλοιωτικόν απ' την παράδοση, που τον ήθελε ένα είδος ήθικης ιραγωγδίας, που στάθηκε το υπόδειγμα γιά όλες τις άκόλουθες παραστάσεις του Μολιέρου κ' εκράτησε το κύρος συμβόλου.

**

Οί πρώτες αυτές έπιτυχίες του Δημοτικού Θεάτρου του έδωσαν θάρρος να ακολουθήση άφοβα την πορεία που είχε βάλλῃ εμπρός του και να καταπασιῇ με πράγματα που έβγαιναν απ' τα όρια των κινήσεων του συγχρόνου του τσεχικού

Θεάτρου. Έδωσε τον Πέερ-Γκύντ του Ίψεν με μουσική του Γρήγκ και σκηνοθεσία του Σουηδού Σβέν Γκαδ, και πάλι ή έπιτυχία στεφάνωσε τον άγώνα του. Ο κ. Βύδρα, έρμηνευτής του κύριου ρόλου, καθώς και ή λοιπή ομάδα άλλως τε, έκαμαν θαύματα. Μά πιότερα άκόμα απ' το ταλέντο των έρμηνευτών, πρέπει να τιμήσωμε τη διάνοηση του τσεχικού κοινού, Μόλις ξεσυνειθισμένο απ' τις ταπεινές απολαύσεις της όπερέτίας, που του πρόσφεραν άλλοτε στην ίδιαν αίθουσα, ήμπόρεσε σε λίγο χρόνο να ύψωθῇ εις την κατανόηση έργων έξαιρετης φιλολογικής και φιλοσοφικής αξίας. Τόν ίδιον καιρό που έδινε τον Πέερ Γκύντ, το Δημοτικό Θέατρο καταπιανόταν άκόμα δυό μεγάλα χρέη: να φέρῃ στο δραματολόγιο το έργο του Στριπεργ, παραμελημένο απ' το Έθν.κό Θέατρο, και να ξαναδώσῃ την κλασσική γαλλική τραγωδία, ξαναειώνοντάς την. Ο «Σιδ», που τον παραστήσαμε έξω από κάθε συμβατικόν τύπο

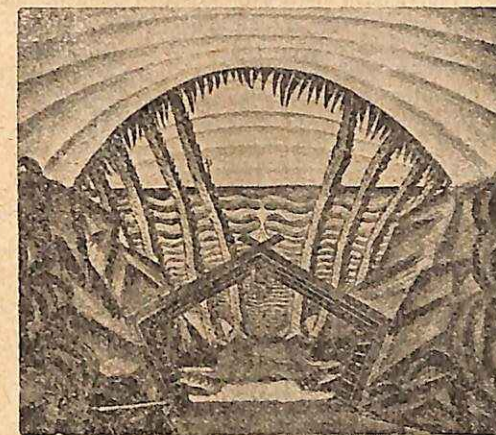
Σκηνηκός Διάκοσμος του J. Wenig για το «Φώς» του Ντυαμέλ.

όσον άφορῇ τη σκηνοθεσία, και αποκλειόντας κάθε έξωτερική έντύπωση, όσον άφορῇ την έρμηνεία, με την πρόθεση μόνο να δώσωμε όλη την αξία στον βίαιο, παθητικό και, εύληπτο διάλογο του μεγάλου ποιητή, αξίζει να μείνῃ μία απ' τις πιο άπόλυτες καλλιτεχνικές έπιτυχίες που το τσεχικό θεατρο έχει στον λογαριασμό του. Ο,τι στάθηκε ο Σιδ γιά την τραγική τσεχική τεχνοτροπία, ο «Αμφιτρυών» του Μολιέρου στάθηκε γιά την κωμική τεχνοτροπία, και ο «Κανδηλαφτης» του Μυσσέ γιά τον ρωμανικό διάλογο.

**

Αυτές οι παραστάσεις είχαν μία κεφαλαϊώδη σπουδαιότητα: έχάραζαν την έπαγγελτή πορεία ή

έπλασαν μία καινούργια παράδοση. Έδειχναν συνάμα τη μεταστάθμευση, που το τσεχικό θεατρο, δίχως τίποτα ν' άρνηθῇ απ' τον έθνικό του χαρακτήρα, και δίχως να πέσῃ στη δουλική άπομίμηση του ξένου, ζύγωσε την δραματική ευρωπαϊκή κίνηση. Στις μακρότατες χρονιές του πολέμου, στερημένοι κάθε έπαφή με το έξωτερικό, διπλωμένοι στον ίδιον έαυτό μας, ζήσαμε κατά μέγα μέρος με τις ίδιες μας δυνάμεις και ή άσκησή μας σε ότι θα ήσαν ήδη το πρόγραμμα και ή παράδοσή μας έγινε τότε στην έντέλεια: ή σκηνή μας, άφοβα άπλουστεμένη, άρνιέται άπόλυτα ότι δεν είναι, παρά στολίδι περιττό τα μέσα της εί-

Σκηνηκός Διάκοσμος του V. Hoffman για την «Ανταλλαγή» του Πόλ Κλωντέλ.

ναι παρμένα μόνο από την εξέλιξη της δράσης και των αισθημάτων ο λόγος, ή χειρονομία, ο φωτισμός, όλα συντρέχουν να τονίσουν τον ρυθμό του δραματικού έργου. Αυτές ήσαν οι καλλιτεχνικές κατευθύνσεις μας, που σ' αυτές άνοίξαμε πλατύτερα τον όρίζοντα του τσεχικού θεάτρου, χωρίς με τούτο ν, άμελήσωμε το χρέος που ή πατριωτική ιδέα μάς επέβαλλε, τον καιρό που το έθνος μας άγωνιζόταν όχι μόνο γιά την άνεξαρτησία του, αλλά γιά την ίδια την ύπαρξή του.

Πραγματικά, τίποτα γερό και δυναμωμένο δεν μπορούσε να βγῇ από μέσα από την εποχή που δε στάθηκεν έντονα έθνική. Έφροντίσαμε ως τόσο πολύ, ώστε το τσεχικό θεατρο να μὴν αποτελματωθῇ μέσα στην προσπάθεια ν' άγγίξῃ το ιδεώδες του, που το ίδιο έταξε. Αντίθετα, θέλαμε ν' ακολουθήσῃ το ρυθμό της αναγεννώμενης Εὐρώπης, να συνεισφέρει, με την ταπεινή σειρά του, στην γενική εξέλιξη και στοχαζώμαστε πως όλ' αυτή δεν ήταν άσυμβίβαστα με την καλλιέργεια της αρχαίας μας λογοτεχνίας. —Θησανοί της τσεχικής παράδοσης— εύλαβικά συναθροισμένοι στις άρχες του XIV αιώνα. Η πείρα έδείξε πιά τα καινούργια σκηνηκά μέσα, αυτά που κατά πολύ ξαναπληραν σήμερα την προτίμησή, είν' εκείνα που άγάπησε το άρχαιο δραματολόγιο του τσεχικού θεάτρου, και που κόντευαν να σβύσουν στη λήθη. Η δίχως την ομοιά της έπιτυχία που έγνώρισε το «Πανηγύρι» του Τόλ, στα 1916, —επακόλουθη του σημαντικού μανιφέστου των τσέχων συγγραφέων

σημαδεύει (*) όπως δήποτε την έναρξη μιας δευτέρας φιλολογικής αναγέννησης της Βοημίας. Το έργο αυτό, που ή τελευταία σκηνή του δείχνει την καταγωγή του έθνικου μας ύμνου είχε απαγορευτεί άλλοτε από την αυστριακή κυβέρνηση. Οι όγδοηντα παραστάσεις που είχε το 1916, στο πέραςμα ενός μόνο θέρους—έδειξαν ακόμη ποιάν επίδραση μπορεί ν' άσκηση επάνω στο κοινό. Κ' έπειδή το παλιό δραματολόγιο ευνόηθηκε πάλι, ώδηγηθήκαμε στην επανάληψη—μέ μίαν ανανεωμένη σκηνοθεσία—μεριών από τις πιο λαϊκές όπερες του Σμετάνα, κυρίως της «Πουλημένης Άρραβωνιστικής» και του «Φιλήματος».

Η έρμηνεία που το Δημοτικό Θέατρο έκαμε στο έργο του Μολιέρου, ειδικά του «Άμφιτρυώνα», έσκόπευε να μεταφέρει το έργο μέσα σε μιá σφαίρα σύγχρονης εδαισιότητας. Ακολούθησε την ίδια προσπάθεια το 1917 και 1918 για το Σαίξπηρικό θέατρο κυρίως για τα σαίξπηρικά έργα εκείνα που ή έρμηνευση του αίσθηματος συνεπάγεται και τη σπουδαιότητα του προβλήματος της σκηνοθεσίας. Ο «Αντώνιος και η Κλεοπάτρα», το 1917 έπειτα ή «Τρικυμία» το 1917, έδωσαν έδαφος σε ενδιαφέροντες απόπειρες.

Τό φθινόπωρο του έτους 1918, που είδα το έσπασμα της τσεχικής επανάστασης, και τη γέννηση της έλευθερίας μας, σημαδεύει, καθώς είναι φυσικό, την άπαρχή μιας περιόδου νέας στην δραματική μας τέχνη. Η πάσχυσα κι άναγνωσμένη Εδωάπη βρήκε ένα προφητικό δράμα της άγωνίας της μέσα στο έργο του Κρασσίνσκυ, το μεγαλοφυές πολωνό ποιητό, του συγχρόνου με τον Βύρωνα. Η όραματική του και φιλοσοφική έποποιία «Η μη θεία κωμωδία», που μόλις πρόσφατα ανέκαλυσεν ο θιατρικός ευρωπαϊκός κόσμος, ήταν για μας ώσαν μιá θανυμαστή προπορεία της Ιστορίας μας των τελευταίων εκατό χρόνων. Αυτός ο πολωνέζος Σαίξπηρ παραστάθηκε τότε για πρώτη φορά σε τσεχική σκηνή.

Με την εύκαιρία της παράστασης της «Μη θείας Κωμωδίας», όλοι έννοιωσαν φανερά ότι για ένα νεαρό έθνος, σάν το δικό μας, που ακόμα είναι κυριολεκτικά στο δρόμο της σύστασής του, το θέατρο δέν θά μπορούσε να είναι μιá λεπτοφυής άσκηση μανδρινών ή αισθητικών, ούτε μιá καλλιτεχνική διασκεδασή φυλαγμένη μόνον για ώριμή κοινωνική τάξη, αλλά χρωστιά να δημιουργήση ένα όργανο εξέλιξης πνευματικής, να προσ-

(*) Τόν άπρίλη του 1916 οί τσέχοι συγγραφείς, συγκεντρωμένοι στην Πράγα, συνέταξαν ένα μανιφέστο, που, αφού διαμαρτύρονταν κατά της άυστρο-ουγγρικής πίεσης, καθώριζαν το πρόγραμμα που έπρεπε να συμπληρωθή για την έθνικη άπελευθέρωση.

φέρη κάτι ως άν ένα δοχείο όπου γίνεται ή καταργασία των πολιτισμότερων αγαθών της άνθρωπότητας, της εδαιμονίας, της ήθικης, της έλευθερίας. Σ' αυτή την ευρύτατη σύλληψη της άποστολής του θεάτρου φαίνεται ότι άνταποκρίνονταν ένας άριθμός άριστουργημάτων της νέας γαλλικής γενεάς: παραστήσαμε τ' άξιολογώτερά τους, όπως εξαφνά όσα έτειναν να δώσουν μιάν άπόκριση στο πρόβλημα της ευτυχίας του άτομου (το «Θαλαμηγό Άλύγιστο» του Βιλδρακ, που για πρώτη φορά παραστάθηκε έξω άπ' τη Γαλλία, το «Φως του Ντυαμέλ, την «Ανταλλαγή» του Κλωντέλ, το «Ψωμί» του Γκρόν), έξ ίσου μ' εκείνο που καταπιανόταν με προβλήματα ευρύτερα (ό «Ορθος» του Β ράρεν ή το σατιρικό κομμάτι «Πάι» του βάν Λεομπέργκ. Αυτό το τελευταίο έργο έγινε δεκτό από το τσεχικό κοινό με μιάν έντελώς εξαίρετική εύνουα).

Η έκταση του προγράμματος μας έκίνησε τόν ζήλο των δραματικών τσέχων συγγραφέων και τα χρόνια που άκολούθησαν το κύρηγμα της άνεξαρτησίας είδαν την άνθηση ζωοής προσπάθειας. Οί «Οδυσσείαι» του Νεβοράκ (1919), ό «Ηρακλή» του Φίσερ (1919) τα «Κοράκια» του Μπαρότς καθώς και ή επανάληψη, με καινούργια σκηνοθεσία, της «Γροθιάς» του Χίλμπερτ, ύψώνουν ισάριθμα σημάδια μέσα στην περίοδο αυτή, τη σύντομη μ' έξεχλη από ένθουσιασμό. Ο «Χάγκενμπεκ» του Σορίμεκ σάτιρα της παλιάς Αύστρίας, ήταν ή τελευταία δοκιμή μας στη σκηνή του Δημοτικού Θεάτρου. Είχε πιά αυτό το Θέατρο σε διά-

Ο κ. Η. Hilár διευθυντής και ρεζισέρ του έθνικου θεάτρου της Πράγας.

στημα λίγων χρόνων δημιουργήση ένα πρόγραμμα και είχε συστήση ένα δραματολόγιο έντελως, και τα δύο, νέα, κάτω από την επαγρύπνηση μιας άστικής κοινωνίας, άνεκτικής άπέναντι της «νέας» τέχνης και μάλιστα διατεθειμένης και να την σεβαστή άν ήθελε κάπως της έπιβληθή.

Τό έτος 1921, που επέρασα από το Δημοτικό Θέατρο στο Έθνικό Θέατρο, σημαδεύει την άπαρχή νέας εποχής στο στάδιό μου. Έκανα έναρξη στο Έθνικό Θέατρο με τόν «Κοριολανό» του Σαίξπηρ, όπου έλυσα το πρόβλημα των μαζών με τρόπον έντελως διαφορετικά από εκείνον που είχα έπιχηρήση στο έργο του Βεραρέν. Έπειτα, μιá άπογενματική κλασσικού θεάτρου.—Εύριπίδης και Σοφοκλής—μου έπρόσφερε την εύκαιρία μιá δοκιμής στο σημείο να λυθή το πρόβλημα του άρχαίου χορού. Για να έγκαινιάση τις έορτές της τριακοσιετηρίδας του Μολιέρου, το Έθνικό Θέατρο έδωκε τόν «Κατά φινεασιάν άοθενή», που παραστήσαμε σε μορφή κωμωδίας—μπαλλέτου. Ακολούθησεν «ή Ζωή των Μελισσών» του Κιόρελ Κάπεκ που στάθηκε μεγάλη έπιτυχία, και που έπέτυχε ίσως να γίνει γνωστή και στην Εδωάπη ή τσεχική σκηνοθεσία. Σημειώστε πως το Έθνικό Θέατρο παράστησε, τόν «Έδουάρδο

ΔΙΗΓΗΜΑ

Η ΘΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΓΕΛ

Η θεία του Μαργέλ' ήτανε μιá γρηά, που όταν την έβλεπες καταλάβαινες πως δέν είχε καμπουριάσει τόσο από τα χρόνια, όσο γιατί πέρασε όλη της τη ζωή σκύβοντας το λιγνολάμωτο κορμί της, στις βαριές χωριανές δουλιές.

Θά ήτανε άληθεια πολύ ώμορφη στά νειάτα της. ή θεία του Μαργέλ. Τα μαλλιά της ήτανε πυκνά και μακριά, ακόμα και κατάμυρα. Και πως γελούσε, σάν παιδί, όταν σε κύταζε με τα μάτια της που λάμπανε τόσο πολύ άδουα.

Είχε πολλά καλά: περιβόλια, έλιές και χωράφια, μιá ήλιαν άεκινη και λιγάκι σφιχτογέρα.

Τό σπίτι της ήτανε στην πιο καλή θέση του χωριού.

Μπαίνοντας την όξόπορτα ήτανε μιá κατηφορική αύλή πλακοστρωμένη. Δεξιά κοτέτσια και ξεροβιά ντάμια για τα ζά και για τούς καρπούς.

Στη μέση της αύλης μιá μεγάλη σκαμνιά έσκιαζε με την πικνή της φιλωσία τριγύρω κ' ύστερα μιá σκαλίτσα, που άέβαινες στο καλό σπίτι.

Δίπλα στη σκαλίτσα ήταν ένα πορτάκι, που ήτανε το πορτάκι του Παραδείσου για τη θεία του Μαργέλ.

Με δυό σκαλάκια κατέβαινες σ' ένα περιβολάκι πυκνοφυτευμένο από λογιά λογιά δέντρα: λεμονιές, πορτοκαλιές, μυγδαλιές, έρικιές και γύρω τρώγυρα σε μιá χαβούζα, τζιράνια, γαρουφαλιές, διόμοροι, ματζουράνες, άπήγανοι, άψιθιές και άσπροκόκκινοι λαλέδες.

Και τούς τοίχους σειά ή μαγιατικές τριανταφυλιές φορτωμένες γοιζεδάκια στόν καιρό.

Στό σπίτι μπαίνανε λίγοι πάντα κι' από τούς λίγους αυτούς πάλι λίγοι πατούσανε στο περιβολάκι μέσα.

Έγώ είχα το προνόμιο αυτό από παιδί.

Η θεία του Μαργέλ' μ' άπάντεχε πάντα το βραδυό και σά μ' έβλεπε να στέχω στην κουρνίζα της πόρτας, άνασκήκωνε λιγάκι το κορμί της και κλείνοντάς μου και τα δυό της μάτια μ' έλεγε: «έλα, λέγον».

Και γώ με μιá τρεχάλα βρισκόμουν στο πορτάκι. Κι' άρχίζαμε το πότισμα σιωπηλές και οί δυό.

Καμιά φορά σάν έβλεπε να μουσκεύουμι μου έλεγε χαμηλόφωνα «άγάλ' άγάλια, κόρη μ'... και γώ πρόσεχα πιά.

Σάν τελειώναμε στεκόμαστε και κοιτάζαμε ώρα

Πο του Μάρλοου και την «Βασίλισσα Χριστίνα» δράμα του συγχρόνου φεμινισμού.

Ποιός θέλει να μάθη το πρόγραμμά μας για το μέλλον; ίδου με λίγα λόγια:

Νά ήψώσωμε το έπίπεδο του τσεχικού δραματολογίου' να βελτιώσωμε την καλαισθησία του τσέχικου κοινού.

Κ. Η. ΧΙΛΑΡ

Διευθυντής και σκηνοθέτης του Έθνικου θεάτρου της Πράγας

πολλή το χώμα, που σκούρανε με το βρέξιμο και τα λουλούδια που ξεκουροζόντανε από το κάμα της ήμέρας, ρουφώντας τη δροσιά του νερού και της βραδυής ώρας.

Έπειτα ή θεία του Μαργέλ' μάζευε τ' άγριο-χόρτα και γώ άκουμπούσα στο χαμηλό σύλό-γυρο κυτάζοντας κάτωθε τούς πράσινους έλιώνες, τα περιβόλια και τη θάλασσα που παράλλαζε όλο-ένα χρώματα.

Και σάν έκλεινε το πορτάκι, ή θεία του Μαργέλ' μπροστά, κι' έγώ ξοπίσω άνεβαίναμε στο «καλό το σπίτι».

Κείνη καθούντανε κοντά στο τζάκι για να βράσει το βραδυό γάλα και γινόντανε ένα κουβαράκι, θαρεις με τα χέρια γύρω στα γόνατά της και γώ καθόμουν κοντά στο παραθύρι κι' όσο θαμποφέγγιζε της διάβαζα την «Κατηραμένη Κόρη».

Μπροστά μου κρεμότανε από το ταβάνι ένα πράσινο γιαλένιο καντυλάκι σε άσημένα κουπά. Τό σκονί, άπ' όπου κρεμόντανε περνώντας από μιá θηλεία, ψηλά, στο ταβάνι, κατέβαινε και δένότανε χαμηλά στόν τοίχο, κι' ή θεία του Μαργέλ' όσο ήθελε το ψήλωνε ή το χαμήλωνε. Είχα καμμό να δοκίμαζα μιá μέρα στόν το μηχανισμό.

Άμα σκοτείνιαζε έθετα την «Κατηραμένη Κόρη» επάνω στους «Βίους των άγίων» που στέκανε κι' αυτοί στη γωνιά του καναπέ και σώ ταινα. Η θεία του Μαργέλ' με κοιτάζε με σπληωμένα μάτια από τη θέση της άκουμπώντας το πηγούνι στα γόνατα.

Τό καντηλάκι τρεμόφεγγε, το γάλα φούσκωνε. Έπειτα σηκώνόταν, έπιανε δυό κοφές με πράσινα και βυσινά κλαδάκια ζωγραφισμένες και τις γέμιζε γάλα. Άνοιγε το ντουλάπι, έπιανε από το σακονί δυό σταρένια παξιμάδια και βουτούσαμε. Καθόμαστε πάλι λιγάκι σιωπηλές κ' έπειτα ή θεία του Μαργέλ' μ' έπιανε από τα δυό χέρια, με φιλούσε κοντά εκεί στα μηλίγγια και φέροντας το χέρι στη μαύρη πλεξούδα μου την τραβούσε γελαστή και μ' έλεγε «Άντι' καληνύχτα τώρα».

Μεγάλωσα κ' έφυγα στη χώρα κι' από τη χώρα στην ξενιτιά κ' έκανα χρόνια να γυρίσω στο χωριό.

Η θεία του Μαργέλ' ρωτούσε πάντα και μ' έστελγε τα χαιρετίσματά της και γώ σά θυμόμουν το δικό μου και τόν τόπο μου, στεκόμουν μ' εύχαρίστηση στην καλή της αναθύμηση.

Έγινε κοπέλα.

Κ' ένα καλοκαίρι γύρισα στο χωριό. Σάββατο πρωί.

Σάν έξεκουράστηκα κ' άνοιξα τη βαλίτσα μου, κοντά σιών έδικώ μου τα ταξιδιωτικά ήτανε κ' ένα κουτί μπομπόνια για τη θεία του Μαργέλ' κ' ένα τσεμπέρι σκούρο βυσινί.

Την άλλη μέρα Κυριακή πρωί σάν άπολειτούρ-

νει ή λάμψη του Νόμπελ—αυτής της καθυστερημένης έκθεσης των Fleurs du Mal νοιώθουν αηδία και θεωρούν χυδαία έκδηλωση την πεποιθήση μερικῶν κυρίων πού δικαιο λόγοι κάθε κακή πράξη του έαυτού τους έχοντας υπ' όψει τους νά την ξομολογήθουν ύστερ' από καιρό δημοσία. Είναι τό χειρότερο είδος τής ειλικρίνειας αυτό και μόνο αηδία μπορεί νά γεννήση σε όσους έχουνε κάποια σχέση με την *αγνότητα και την πάστρα*.

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.—Τό τελευταίο φοιτητικό Νομοσχέδιο—και σ' αυτό είμαστε βέβαιοι πώς θά συμφωνήσουν κι' οί φοιτητές όταν θελήσουν νά σκεφτούν σάν άνθρωποι πού ενδιαφέρονται για την *επιστήμη*—πορεί νά όνομαστή ό νονομευτική προσπάθεια πού στρέφεται εναντίον τής επιστημονικής ζωής στην Ελλάδα. Διπλώματα πού ούδ'όχι νά δώσουν όσα δήποτε. Τό δύσκολο είναι ν' αποκτήση ό τόπος επιστήμονες άξιους του όνόματος, επιστήμονες πού νά όφελήσουν τον τόπο και νά γίνουνε βάρος είτε τής κοινωνίας είτε του δημοσίου ταμείου. Καί ή πληθωρική παραγωγή διπλωματούχων πού δέν έχουν καμιά σχέση μ' αυτό πού λεγεται επιστήμη δημιουργεί μιά τάξη ανθρώπων πού δέν θά σταθί βάρος μόνον τής κοινωνίας μά και έχθρό της, με τη παχλή της αμάθει και με όει θά μηχανεύεται εις βάρος της κοινωνίας με τον τίτλο του επιστήμονα για νά λύση τό βιοποριστικό πρόβλημα πού θά όρθωθή άπειλητικό προστά σ' αυτή τη γενεά των διπλωματούχων. Γι' αυτό τό νομοσχέδιο πού ψηφίστηκε είναι άντικοινωνικό και θά δημιουργήση πρόβλημα πού τις θλιβερές του συνέπειες θά νοιώσουμε άργότερα. Δέν μάς χρειάζεται πολιτική εύκολων και δημιουργίας παρασιτικών τύπων πού θά ζούν εις βάρος τής παραγωγικής κοινωνίας, αλλά πολιτική περιορισμού στο άχαλίνωτο χίμα τής επιστημονικής πού έχει καταλάβει την Ελλάδα από τον Έρρο ός τό Ταίναρο. Τό πρόβλημα είναι σοβαρότατο και σήμερα άλώς τό σημειώνουμε Σε έχόμενα φύλλα μας θά τό εξετάσουμε πλατύεσα συνδυασμένο με τό θλιβερό φαινόμενο πού παρουσιάζουν μερικές καθηγητικές έδρες πάνω τίς όποιες αναπαύονται, μακάρια άνθρωποι πού δέν έχουνε καμιά θέση μέσα στο πανεπιστήμιο.

Η ΖΑΦΕΙΡΙΤΣΑ ΚΑΙ Ο ΦΕΡΕΤΖΕΣ ΤΗΣ.—Μας πληροφορήσαν πώς σε μερικούς πανεπιστημιακούς κύκλους επικρατεί ή σέψη νά φορέσουν οί κ. κ. καθηγητές τήβειο. Χρειάζεται πολύ μακαριότητα και έλλειψη κάθε έσωτερικής άνησυχίας για νά τυρβάσουν οί από «καθέδρας επιστήμονες» σε παρόμοια. Έμεις ένα και μόνο μπορούμε νά προσθεσουμε στη *φαινή* ιδέα των κ. κ. καθηγητών... «Ολα τάχει ή Ζαφειρίτσα και τής έλλειπε μόνον ό φερετζές!

ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ.—Στις μακρόσυρτες κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές, πολιτικές και φιλοσοφικές θεωρίες, πού πλημμύριαν τη σάλα του Εκπαιδευτικού Όμίλου στην τελευταία γενική του συνέλευση, ό κ. Καραβιδας έκαμε μιά χαρακτηριστική παρένθεση: «Συμφωνώ ειπε με τον προλαλήσαντα ότι τά τελευταία χρόνια έγινε στην Ελλάδα μιά μεγάλη κοινωνική και κοινωνιολογική μεταβολή. Διαφωνώ όμως στη διάγνωση πού έκαμε. Κατά τη δική μου γνώμη δυό λόγοι έφεραν την άλλαγή αυτή.

Πρώτα ότι από την Άνατολή μας ήρθαν έναμυρ έκατομύρ ο προσφυγικά στομαχία, πού ως τώρα ζούσαν τρώγοντας από τό δικό τους ξύγκι σάν τον σκαντζόχοιρο. Άλλα τό ξύγκι πάει νά σωθή, και σε λίγο άν δέν τους δώσωμε δουλειά, θά τινάξουν τά πέταλα, πριν ακόμα προφτάσωμε «μεις ν' αναπτύξωμε όλες μας τις θεωρίες. Έπειτα μάς ήρθαν από την Εύρώπη κάμποσοι τόνοι βιβλία και μάς στράβωσαν έτσι, πού δέν μπορούμε πιά νά ιδούμε τι γίνεται μπροστά στα μάτια μας».

ΝΕΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΝΣΤΙΛΗ.—Ο καθηγητής κ. Άμαντος στο τελευταίο του ταξίδι στη Βιέννη είχε την εύτυχία νά δη και νά μελετήσει 62 έγγραφα σχετικά με τό Ρήγα, άγνωστα, πού την ύπαρξή τους είχε ανακοινώσει σε σύντομο σημείωμα στο «Ελεύθερον Βήμα» ό διπλωματικός κ. Γιαννής. Ο κ. καθηγητής ανακοίνωσε στη συνεδρία των 13 π. μ. τής Ακαδημίας τά πορίσματα τής μελέτης του άπάνω στα έγγραφα αυτά, πού διαφωτίζουν τις σχέσεις του Ρήγα με τους Γάλλους, τις λεπτομέρειες τής σύλληψής του, την απόπειρά του ν' αυτοχτονή, καθώς και τά σχετικά με τους συνωμότες του Ρήγα. Μά για την ανακοίνωση αυτή, πού τη χαρακτήριζε συντομία κι' ακριβολογία θά μιλήσουμε πλατιά όταν δημοσιευθή.

ΚΑΤΑΛΟΤΕΣ!—Αυτός είναι ό χαρακτηρισμός πού δίνει ή «Νέα Άγωγή» στα 43 μέλη του Έκπαιδευτικού Όμίλου πού παραιτήθηκαν δημόσια από τό σωματείο αυτό. Έτσι τό εκπαιδευτικό περιωδικό του νεοελληνικού επαναστατικού μαρξισμού παρουσιάζει τον Εκπαιδ. Όμιλο είδος ληστοσυμμορίας πού προδόθηκε! Μή χειρότερα!

ΚΟΣΚΟΡΟΖ=ΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ.—Στις 25 του Φλεβάριου ό καθηγητής της Βυζαντινής Ιστορίας κ. Άμαντος, εισηγητής, διάβασε στη μεγάλη αίθουσα του Πανεπιστημίου την έκθεση τής επιτροπής για τό μοναδικό έργο, πού υποβλήθηκε στο Κοσκοροζείο διαγώνισμα με θέμα: Οί άγώνες των Κρητών κατά των Ένετών. Βραβεύτηκε ό κ. Στ. Ξανθουδίδης, ό έκδότης του Έωτόκριτου και συγγραφέας πολλών μελετών σχετικών με την αρχαιολογία, την ιστορία, τη φιλολογία, τη λαογραφία και τη γλωσσική της Κρήτης. Από τά κυριότερα ψεγάδια του έργου, κατά την Έπιτροπή, είναι πού δέ γράφει άρκετά ό συγγραφέας για τό δημοσιο βίο της εποχής πού ιστορεί και πού δέ μελέτησε τ' άρχαία της Βενετίας.

ΕΔΡΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗ ΓΕΝΕΥΗ.—Από ένα άρθρο του καθηγητή κ. Σ. Κουγεα στο «Ελεύθερον Βήμα» μαθαίνουμε, πώς ό μακαρίτης Χρίστος Λαμπράκης, ένας από τους πιο φωτισμένους φιλόλογους μας, άφησε όλη του την περιουσία από 250 χιλ. φρ. στο Πανεπιστήμιο της Γενεύης για νά ιδρυθή έδρα τής Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας. Έίπε περιττό νά τονίσουμε τη σημασία πού θά έχη ή έδρα αυτή σε μιά πόλη, πού βεβαία δέν είναι κέντρο Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, μά πού είναι κέντρο διεθνικό πολιτικό με την παρουσία τής Κοινωνίας των Έθνών.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΙΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

IL N'EST PAS DONNÉ A TOUT LE MONDE D'ÊTRE
VIOLENT PAR SENSIBILITÉ AUX IDÉES.
J. BENDA

Ι. Κορδάτου. «Άρχαίες θρησκείες και Χριστιανισμός».

Στά σημείωματα αυτά δέν πρόκειται νά άσχολούμαι στο μέλλον με βιβλιοκρισίες, όπως και τότο δέν πρέπει νά θεωρηθεί έξαντλητική βιβλιοκρισία του κ. Ι. Κορδάτου. Ούτε είναι, άλλωστε, τό βιβλίο του κ. Ι. Κορδάτου από κείνα πού μπορούν νά κριθούν. Για νά έχει τη δικαίωμα ένα βιβλίο νά κριθεί, πρέπει ν' ανταποκρίνεται εις μερικές στοιχειώδεις απαιτήσεις τής συγγραφικής. Π. χ. Νά είναι γραμμένο μ' εύσυνειδησία και με κάποια, έστω και στοιχειώδη γνώση των προβλημάτων πού τίθεται.

Ο κ. Ι. Κορδάτος δέν φαίνεται από τό βιβλίο νά παρουσιάζει τέτοια προσόντα. Μά κι' αν είναι τέτοιος, ώστε νά μπορείς νά σταθείς αντίκρου του σάν ίσος προς ίσο και νά τον κρίνεις, θά είταν ή κριτική του, ή έξαντλητική, έργο γιγάντιο, έργο άκατόρθωτο: κατά την παλιά παραβολή, ό κ. Κορδάτος μπορείς νά πεις πώς σε κάθε του άνακριβεία, σε κάθε του λάθος, ρίχνει κι' από μιά πέτρα σ' ένα πηγάδι. Έχει μοναχά ν' άπλώσει τό χέρι του για νά τι ρίξει τέτοιες πέτρες ρίχνει πολλές σε κάθε σελίδα του βιβλίου του. Εύκολο είναι νά τις ρίξει: μά ισάριθμες φορές, μπορεί ό κριτικός νά καταβεί νά τις βγάλει άπ' τό πηγάδι και νά τις φέρει στο φως; Λεω πώς αν καταβεί, νοντας μερικές φορές, άνεβάσει λίγες πέτρες πού ή κάθε μιά τους αξίζει μαγαρίτη, τότο άρκεί.

Τό σημείωμα αυτό τό γράφω, γιατί μαθαίνα από κάποιο περιωδικό, πώς, αυτή την ώρα, τουλάχιστον χίλιοι άναγνώστες στην Άθήνα και ίσως και άλλοι τόσοι στις επαρχίες, παδούν νά λύσουν ένα πρόβλημα σπουδαίο: τι παριστάνει τό βιβλίο του κ. Κορδάτου. (Άλλο σύγχρονο πρόβλημα του Έλληνισμού, είναι και καί τό τι παριστάνουν ό ίδιος ό κ. Κορδάτος και μερικοί άλλοι στην στην Ελλάδα και τό πρόβλημα αυτό θά προσπαθήσω μιά μέρα νά λύσω, φροντίζοντας όσο μπορέσω νά αποφύγω νά τό λύσω με τον ιστορικό ύλισμό ή πολεμική έχει τα όρια της). Για τους άναγνώστες, λοιπόν, των Έλ. Γραμ., προσφέρουμε σε λογική κατάταξη τό περιεχόμενο του

βιβλίου του κ. Κ., έτσι πού νά τους εύκολύνει λίγο στο διάβασμά του, όταν τό αποφασίσουν σ' αυτήν ακολουθεί σύντομη άνάλυση τής μεθόδου του κ. Κορδάτου και των επιστημονικών του έφοδίων.

A

Τό επιστημονικό περιεχόμενο του βιβλίου, μπορεί νά χωριστεί σε δυό κατηγορίες: από τη μιά μεριά μερικά σωστά από την άλλη πολλές άνοησίες και άνακριβείες: τό ίδιο θα είταν νά πούμε: από τη μιά μεριά τά ξένα, κι' από την άλλη τά δικά του! τά πρώτα χαρακτηρίζουν την ήθική κατάσταση του γράφοντος, και τά δεύτερα την πνευματική. Υπάρχουν κι' ενδιαμέσοι τύποι, από τους όποιους μπορούμε ν' άρχίσουμε. Έτσι στη σελ. 22, βρίσκουμε, σχετικά με την άρχαία φιλοσοφία, μέσα σε εισαγωγικά μιά φράση με παραπομπή στο Σέξτο τον Έμπειρικό. Είναι σωστό νά διαβάσει τον Σέξτο ό Κορδάτος γιατί, αληθά, εκείνος είναι ή πιο σπουδαία πηγή πού έχουμε για νά γνωρίσουμε την άρχαία ελληνική φιλοσοφία. Άλλά μάταια θα ζητήσεις κι' εκεί πού παραπέμπει ό κ. Κορδάτος κι' άλλου μέσα στον Σέξτο τη φράση αυτή. Καί θα ζητήσεις μάταια γιατί ή φράση αυτή απλούστατα δέν ύπάρχει. Ο κ. Κορδάτος δέν έδιάβασε Σέξτο, στον όποιο και άλλου παραπέμπει, αλλά τον έγνώρισε από δεύτερο χέρι. Έδιάβασε μιά μικρή μελέτη του κ. Κ. Δημάρα πού κυκλοφόρησε πέρσι στην καθαρεύουσα με τον τίτλο: «δοκιμιον περί τής φυσικής θεολογίας των σοφιστών του πέμπτου π. Χ. αιώνος». Μέσα σ' αυτή τη μελέτη βρήκε μιά φράση πού τελείωνε με μιά παραπομπή στο Σέξτο. Ο δυστυχημένος άνθρωπος γελάστηκε και πήρε τη φράση του κ. Δημάρα για άρχαία και ένόμισε πώς είναι καί του Σέξτου, και τη μετέφρασε στη δημοτική κολλώντας της την παραπομπή πού βρήκε στο βιβλίο του κ. Δημάρα: Διάβασε καθαρεύουσα και βλίο του κ. Δημάρα: Διάβασε καθαρεύουσα ό κ. Κορδάτος πώς είταν άρχαία! Δυστυχισμένος ό κ. Κορδάτος δέν ήξερε πώς άλλο είναι καθαρεύουσα κι' άλλο άρχαία μά θά μου πει ό κ. Κορδάτος: «τι νά σου κάνω δέ διάβασα ποτέ άρχαία για νά ξερω τη διαφορά». Αυτός ό άνθρωπος έχει σε όλα μίαν άπάντηση έτοιμη. Άλλά σε παραθέσουμε τά κείμενα:

1) Γράφει ό Κ. Βάρναλης σάν τους καθαρευουσιάνους: «μερικοί άπ' αυτούς πού φωνίζουν τόσο πολύ στην Ελλάδα για την πατριωτική ιδέα... ξέρουμε με τι μυστικά κονδύλια άκονίζουν τη γλώσσα τους» (Αναγέννηση σ. 397).

Γράφει δ. κ. Δημαρᾶς [κατά τον Πρόδικον] οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὰς φίλας ἐαυτοῖς, θεότητος ἐνόμισαν. Οὕτω τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς κρήνας, καὶ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, θεοὺς ἐνόμισαν οἱ ἄνθρωποι. Ποσειδῶνα, Διὶ καὶ Ἄφροδίτῃν, καθάπερ Αἰγύπτιοι τὸν Νεῖλον.

Καὶ δ. Σέξτος γράφει: Πρόδικος δὲ ὁ Κεῖος ἥλιον, φῆσι, καὶ σελήνην καὶ ποταμούς καὶ κρήνας καὶ καθόλου πάντα τὰ ὀφελούνητα τὸν βίον ἡμῶν οἱ παλαιοὶ θεοὺς ἐνόμισαν διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν ὀφέλειαν, καθάπερ Αἰγύπτιοι τὸν Νεῖλον, (πρὸς Φυσικούς Α. 18).

Στὸ τέλος εἶχε ὁ κ. Δημαρᾶς μιὰ παραπομπή πού ἀναφερόταν στὴν τελευταία φράση, *με κυρτά ἐδῶ καὶ στὸ κείμενο*, καὶ πού νόμιζε ὁ κ. Κορδάτος πὺς ἦταν γιὰ ὅλη τὴν περίοδο. Θὰ εἶταν ἀδίκον νὰ συμπέραναι ὁ ἀναγνώστης πὺς ὁ κ. Κορδάτος πού παρνεῖ καθαρεύουσα γιὰ ἀρχαία εἶναι ἀγνώστου, πὺς ὁ κ. Κ. πού δὲ μελετᾷ, οὐτὲ κὰν ἐξελέγγει τις πηγές, δὲν ἔχει ἐπιστημονικὴ συνείδηση, πὺς ὁ κ. Κ. πού δὲν παρπέμπει σὰ βιβλία πού τόσο πλούσια μεταχειρίζεται¹⁾, δὲν ἔχει ἐπαγγελματικὴ συνείδηση. Ὁ ἱστορικὸς ὁλιάρης καὶ ἡ ταξικὴ πάλη, θὰ τὰ ἐξηγοῦσαν ὅλα πολὺ πιὸ εὐκόλα. Αὐτὸ εἶταν δειγμὰ ἀπὸ τοὺς ἐνδιάμεσους τύπους. (Κοίταξε καὶ στοὺς I. K. σ. 229 πὺς μεταφράζονται τὰ γαλλικά). Ἀπὸ τὰ ἐντελῶς ξένα, εἶναι διάφορες θεωρίες παρμένες ἀχώνευτα ἀπὸ ἐκλαϊκευτικὲς φυλλάδες. Π. χ. παίρνοντας τὸ ἀπὸ ἄλλου, φυσικά, ἀπὸ πρόκειται γιὰ ζήτημα πού μέρα μετὴν ἡμέρα πληθαίνει ἡ βιβλιογραφία του, λέει: *τώρα τελευταία ὅμως* (1906). ἡ φυλλάδα του θὰ εἶταν τοῦ 1907· μὰ αὐτὰ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Ἐκεῖνα πού ἀγαποῦμε—Μαγεία! θὰ πῶ, σὰν τὸν κ. Κ. Βάρναλη—εἶναι τὰ δικὰ του, τὰ καταδικὰ του, αὐτὰ πὺν ἀνήκουν στὸν κ. Κορδάτο καὶ πού κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ πάρει· π. χ. πουθενὰ στὸν κόσμον ὅλο δὲν εἶπε κανεὶς καὶ δὲ θὰ πει πὺς ὁ Περσῆς καὶ ὁ Ξενοφώντας εἶταν σύγχρονοι (σ. 21), πὺς ὁ Καρτέσιος τὴ γένεση τῆς φιλοσοφίας τὴν ἀποδίδει στὴν ἀμφιβολία [ὅπως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης στὸ θαυμασμό] (σ. 66) καὶ τέτοια, πληθος. Βέβαια, ἀπορεῖ κανεὶς ἂν μὰ τὰ πρωτοδιαβάσει αὐτὰ, καὶ ξαφνίζεται, βλέποντας πόσο διαφορετικὰ εἶναι τὰ πράγματα ἀπ' ὅτι τὰ ἤξερε· μὰ κατόπι θυμάται καὶ ξαναδιαβάζει τὸν πρόλογο τοῦ κ. Κορδάτου (σ. 3): «Ἀκόμα ὁ ἀναγνώστης μου πρέπει νὰ ξέρει πὺς σὲ πολλὰ σημεία διαφωνῶ μετὰ τὰς παραδεγμένες γνώμες κοινωνιολόγων καὶ ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικών... Οἱ τέτοιες μου διαφω-

¹⁾ Ὁ κ. Δημαρᾶς μᾶς ἔδωσε ἄλλα 6 παρόμοια μεταχειρίσματα τοῦ βιβλίου του ἀπὸ τὸν κ. Κορδάτο ὁ ὁποῖος πουθενὰ δὲν τὸν ἀναφέρει.

Θεματογραφεῖ δ. κ. Κορδάτος

οἱ παλαιοὶ—δίδαξε [ὁ Πρόδικος]—τὶς φυσικὰς δυνάμεις πού εἶσαν γι' αὐτοὺς εὐεργετικὲς (φιλικάς) τις εἶπαν θεοὺς. Ἔτσι τὸ φεγγάρι, τὸν ἥλιο, τὰ ποτάμια, τις πηγές, τὸ ψωμί, τὸ κρασί, τὴ φωτιά, τὸ νερό—τὰ νομίσανε γιὰ θεοὺς (καὶ τοὺς εἶπαν) Ποσειδῶνα, Διὶ καὶ Ἄφροδίτῃν, ὅπως τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι πού ἐθεοποίησαν τὸν Νεῖλο.

νίες εἶναι παραπολλές. Κι' αὐτὸ ὄχι ἀπὸ τὴν νέα σοφία πού κρύβει τὸ βιβλίο μου ἀλλὰ ἀπ' ἀφορμὴ τὴ μέθοδο πού ἀκολουθῶ. Ἡ οικονομικὴ ἀντίληψη τῆς ἱστορίας, ἡ ἀρστέγη ἐπιστήμη πού μετὴν τὴν θέρημ ὑποστηρίζει ὁ Κύρ. Χαράλαμπος Θεοδορίδης, σὰν τὸν ψευδογιατρό τοῦ Μολιέρου, «τὰ ἄλλαξε ὅλα αὐτὰ». Κάποτε τὰ πρωτότυπα μέρη τοῦ κ. Κορδάτου γεννᾷ τὴ θυμικὴ διάθεση πού γεννᾷ ἡ φάρασα. Ἔτσι π. χ. ὁ Ἰησοῦς εἶναι μυθικὸ πρόσωπο κατὰ τὸν κ. Κορδάτο, ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔζησε ποτέ, εἶναι σύμβολο ἀπὸ τὸν ξέκανε ἡ ἐπιστήμη τοῦ Orews, τοῦ καθηγητῆ τοῦ Πολυτεχνείου, τοῦ Couchoud τοῦ γιατροῦ, καὶ τοῦ Massé, τοῦ ἐιρηνοδίκου. Μὰ ἀπὸ τὰ ἀποδίδει ὅλα αὐτὰ ὁ I. K. (τὰ ἀποδίδει... ἄς διαβάσει τοῦ Γ. Παπαμιχαήλ τὸ βιβλίο: «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον», ἐκτὸς ἀντὶ διαβάσεως, καὶ δὲν τὸ ἀναφέρει γιατί τὸ βρῆκε περισσότερο ἀπ' ὅτι πρέπει πειστικό), ἀπὸ τέλος πάντων, τὰ ἀποδίδει ὅλα αὐτὰ, ἔξωφρα ξαναπαρουσιάζεται—μὲ τὸ ἀντὶ τοῦ Καραγκιόζη—ὁ Ἰησοῦς ἐπάνω στὴ σκηνὴ τοῦ κ. Κορδάτου: «Ὑστερα μάλιστα ἀπὸ λίγες μέρες πῆρε μερικὸς ἐμπιστοὺς μαθητὲς» καὶ τοὺς ἀνέβασε κρυφὰ σ' ἓνα ψηλὸ βουνό (τῶν Ἑλαίων ἴσως) γιὰ νὰ σημαδεύει τις κατάλληλες ὁχυρές θέσεις γιὰ τὸ κίνημά του» (σ. 299—300).

Ἐντελῶς ἀτομικὰ τοῦ εἶναι καὶ τὰ πορίσματα πού βγάνει ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐπιστήμη: «Οἱ ἀνθρωπολόγοι, ἀπὸ τις ἐρευνες πού ἔχουν γίνη ἐπάνω στὰ ἔθιμα καὶ στὸν κοινωνικὸ βίον τῶν ἀγρίων, παρὰδεχονται ὅτι... κάποτε ὁ ἄνθρωπος εἶταν ἀθηρσχος (σ. 61, βλ. καὶ σ. 3 κεξ). Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τις νεώτερες ἐρευνες (A. Lauß, Le Roy, W. Schmith κ.τ.λ.), ὅτι ἀκριβῶς στὰ ἀντίθετα κατέληξαν οἱ ἀνθρωπολόγοι, πὺς δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει λαὸς ὁσοδήποτε ἄγριος πού νὰ μὴν ἔχει μιὰ κάποια θρησκεία²⁾. Διό του ἀκόμα εἶναι καὶ τὸ: «Δὲν εἶταν δυνατό γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οὐτε στὸν Πρωτοπόρο οὐτε σὲ κανέναν ἄλλον μὲ ἀντικειμενικὰ ἐπιχειρήματα (βασισμένα δηλαδὴ στοὺς φυσικοὺς νόμους) ν' ἀποδείξει τὸ ἀνύπαρξον τῶν θεῶν» (σ. 19, βλ. καὶ σ. 32). [Ποῦ τώρα εἶ τις!] Μὰ γράφει ὁ μεγάλος Γεωλόγος Barrois (1926): «ἡ γεωλογία ὡς τὰ σήμερα κατόρθωσε μονάχα νὰ ἀνανεώσει τις κλασσικὲς ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ³⁾». Ὅμως σὰν νὰ θυμοῦμαι τὸ γέρο πατέρα μου νὰ μὲν λέει πὺς στὰ νεῖντα του οἱ ἐπιστήμονες ἔλεγαν κάτι τέτοια. Βέβαια, τὴν ἐποχὴ πού ἀντιθετὸς ὁ κοινωνικὸς Δαρβινισμός καὶ ὁ ὀλιάρης τοῦ Μύχνη. Ὁ κακὰ διατεθειμένος ἀναγνώστης θὰ πει: μὰ αὐτὴ εἶναι ἡ νέα ἐπιστήμη πού

¹⁾ Τὸν Massé δὲ τὸν ἀναφέρει πουθενὰ ὁ κ. Κ. καὶ τὸν Kalthoff μονάχα μιὰ φορὰ, εἶσι περνώντας· μὰ εἶναι φανερό πὺς τοὺς ἔχει μεταχειρίσει.

²⁾ Ἐξ ἴσου ψεύτικα καὶ ὅσα λέει γιὰ τοὺς «νεώτερους ψυχολόγους» (χωρὶς ὀνόματα σ. 7) σχετικὰ μετὰ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ παιδιοῦ· πὺς πιστοποιήσαν ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἄθρησκο· βλ. Clavier, l'idée de Dieu chez l'enfant, (1926) καὶ τοῦ Piager, la représentation du monde chez l'enfant (1926). Σχετικὰ μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μελετῶν ἐπάνω στὸ βίον τῶν ἀγρίων, βλ. B, καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρωπολόγους καὶ τοὺς νεώτερους ψυχολόγους, βλ. Γ.

³⁾ Figaro 16/5/26. Βλ. τὴν ἐρευνα τοῦ Figaro σχετικὰ μετὰ τὸ ζήτημα τοῦτο 2/5/26 καὶ 5/5/26.

μᾶς φέρνει ὁ κ. Κορδάτος, οἱ ξεπεσμένες θεωρίες τῶν παπούληδων; Μὴ θυμῶνεις, δὲν φταίει ὁ κ. Κορδάτος, — φουκαρᾶς ὅπως λέει ὁ ἴδιος γιὰ τὸν Ἰωσήφ, (σ. 262)—σὲ ἐπρόλαβε καὶ τὴν ἔγραψε τὴ δικαιολογία του: «εἶναι κάμποσα χρόνια πού ἔπαψαν νὰ ἐκλαϊκεύονται οἱ νέες προόδες τῆς Βιολογίας» (σ. 55). Ἀπὸ πού λοιπὸν νὰ τὰ μάθει τὰ καινούργια ὁ κ. Κορδάτος ἀπὸ δὲν εἶναι γραμμένα στὶς ἐκλαϊκευτικὲς φυλλάδες πού διαβάζει; (Ἔτσι π. χ., σὲ ἄλλο κύκλο, τὸν μεσαίωνα τὸν γνωρίζει ἀπὸ τὰ ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας πού γραφτήκανε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση τῶν μεσαιωνικῶν σπουδῶν, καὶ ἐκεῖ μέσα μελετώντας, μᾶς λέει: «Παρακλὴ καὶ ὁπισθοδρομὴ εἶταν ὁ Μεσαίωνας» (σ. 41), καὶ τὸν ξεμπερδεύει σὲ μιὰ σελίδα. Ἀφῆσε πᾶ πού ἀγνοεῖ ὀλίγε τὸν Ἀβερροῖσμό καὶ τὴν κίνησιν τῆς αὐλῆς τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β'. Μὰ σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ διασκεδάσω τοὺς ἀναγνώστες μου, καὶ σταματῶ.

B

Σχετικὰ μετὰ τὴν μέθοδο τοῦ κ. Κορδάτου θέλω λίγα καὶ γενικά νὰ πῶ, γιὰ νὰ ἐντοπίσω τὸν ἀναγνώστη. Ὁ κ. Κορδάτος σ' ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου του παραδέχεται νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς γενέσεως τῶν θρησκευμάτων, πρόβλημα πού ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ καιρὸ ἔχει κηρυχθεῖ ἀναρμόδια γιὰ νὰ λύσει· ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς δὲν προσπαθεῖ ὁ κ. Κ. νὰ τὸ λύσει ἐπιστημονικά, ἀλλὰ ἀνοίγοντας ἐλεύθερο τὸ πανί του στὸν ἀνεμο τῆς φαντασίας. Ἔτσι εἶναι ἐν τάξει Μέθοδος τοῦ μεταχειρίσθηκε τὴν κοινωνιολογική, ἐκείνων δηλαδὴ πού μεταχειρίσθηκε ὁ Durkheim (1858—1917) καὶ ὁ γέροντας μαθητῆς του Lévy-Bruhle (1857).

Ἡ μέθοδος αὐτὴ θεωρεῖται σήμερα «ὑπὸ διάλυσιν» la liquidation du sociologisme, λένε—γιατὶ ἐργαζότανε μετὰ τόσες καὶ τόσο αὐθαίρετες καὶ ἀναποδείχτες προϋποθέσεις, πού καταντοῦσε ὅλο ἀχρηστὸ στὰ χέρια τοῦ εὐσυνείδητου ἐπιστήμονα. Μὰ αὐτὰ δὲν ἔχουν ἐκλαϊκευθεῖ ἀκόμα καὶ δὲν τὰ ξέρει ὁ κ. Κ.

Καὶ στὸ μέρος τοῦτο καὶ στὸ ὑπόλοιπο ὅπου πραγματεύεται τὴ γέννησιν καὶ τις ἀρχὲς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, πὺς εἰδικὴ μέθοδος μεταχειρίζεται ὁ κ. Κ. τὴ μέθοδο τοῦ ἱστορικοῦ ὀλισμοῦ, δηλαδὴ τὴ μέθοδο πού δέχεται γιὰ προϋπόθεσιν πὺς «ἡ μορφή τῆς παραγωγῆς τοῦ ὕλικου βίου, ὁρίζει τὸ σύνολο τῆς πορείας τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου¹⁾. Δὲν εἶναι ἡ θέση γιὰ νὰ κανεὶ κανεὶς λεπτομερειακὴ κριτικὴ τοῦ ἱστορικοῦ ὀλισμοῦ, μὰ πρέπει νὰ σημειώσω πὺς ἡ μονομέρεια τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, ἀνάγκασε τὴν ἐπιστήμη νὰ μὴν τὴ δεχθεῖ καὶ γιατί ἀφῆνε ἔξω πλείστα κοινωνικά φαινόμενα (ὅπως π. χ. τις χριστιανικὲς αἰρέσεις ὅπου μῆτε ὁ κ. Κ. μῆτε κανεὶς ἄλλος μπόρεσε νὰ δώσει μιὰ συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ ἱστορικοῦ ὀλισμοῦ²⁾) πού δὲν μπορεῖ νὰ λύσει, καὶ γιατί εἶναι μεταφυσικὴ, κοσμοθεωρητικὴ καὶ παύει νὰ ἔχει κάθε κῶρος ὡς ἐπιστημονικὴ ὑπόθεση ὅταν στὴ μελέτῃ τῆς ἴδιας θεωρίας τῆς ἐφαρμοδύσου μετὰ τὴ δική της μέθοδο.

Γ

Καὶ λίγα σχετικὰ μετὰ τὸ βιβλίο. Εἶπα παραπάνω

¹⁾ Karl Marx.

²⁾ Βλ. Σχετικὰ ἀκριβῶς μετὰ τὸν κ. Κ. Ἀρχ. Κοιν. καὶ Πόλ. Ἐπιστ. IV 380 καὶ V 9.

πὺς ὁ I. K. ἐργάζεται μετὰ φυλλάδες. Ἀρκετὲς ἀποδείξεις ἔδωκα, μὰ εἶναι σ' αὐτὸ χαρακτηριστικὲς οἱ βιβλιογραφίες πού βάζει στὸ τέλος κάθε κεφαλαίου του. Ἀγνοεῖ ὅλα ἡ σχεδὸν ὅλα τὰ σπουδαία καὶ τὰ νεώτερα βιβλία γιὰ κάθε θέμα πού πραγματεύεται¹⁾. Ἔνας πρωτοετής φοιτητῆς ἢ ὁ τελευταῖος κλητῆρας μιᾶς δημόσιας βιβλιοθήκης, θὰ τὰ καταφέρναν καλύτερα.

Ἐπίσης χαρακτηριστικὲς καὶ οἱ παρατομπές του σὲ νεώτερους συγγραφείς (στοὺς ἀρχαίους, εἶδαμε πὺς τὰ καταφέρνει: ὅλες σχεδὸν ἀπὸ τὸν Zeller καὶ μιὰ δυὸ ἀπὸ ἄλλους): ποτὲ μιὰ παρατομπὴ σὲ ὀρισμένο βιβλίο ἢ σελίδα, μὰ κάθε τόσο 5-6 ὀνόματα μαζί, ὁ Σπένσερ, ὁ E. Tylor, ὁ Durkheim, ὁ Lubbock, ὁ Mauss, ὁ Max Muller «καὶ τόσοι ἄλλοι» (σ. 60), στή σ. 81, ἄλλα ὀκτὼ ὀνόματα εἶσι σὰ βροχὴ σοφίας· μὰ ὕστερα ἐκεῖ πού θὰ περιμένες ὀρισμένα στοιχεῖα, εἶναι οἱ εἰδικοί οἱ ἀρχαιολόγοι (μὲ μαῦρα), οἱ ψυχολόγοι καὶ ἄλλες διάφορες τάξεις ἐπιστημόνων πού περνοῦν σὰ μυστικὲς σκιὲς μέσα ἀπὸ τις σελίδες τοῦ βιβλίου· μὰ πρέπει νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση ὁ ἀναγνώστης, ὅπως τὸ πῆρε ἀπόφαση ὁ συγγραφεὺς γιὰ τὸν ἑαυτοῦ: ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποτὲ δὲ θὰ τὸ μάθουμε.

Ἀπὸ σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ κρίνω τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κορδάτου, νομίζω ἄσκοπο νὰ κάνω λόγο γιὰ τὴ γλώσσα καὶ γιὰ τὸ ὕφος του. Πάντως ἄς ἔχει ὅψη τοῦ ὁ συγγραφεὺς διὰ ἔχουμε κρατήσῃ σμειώσῃ ἀπὸ πολλὰ—ὄχι ὅλα τὰ—ὀρθογραφικὰ καὶ συντακτικὰ λάθη τοῦ βιβλίου του, τὰ ὁποῖα μὲ μεγάλη εὐχαρίστησιν θὰ τοῦ διαβιάσουμε ἅμα θὰ πρόκειται νὰ κανεὶ δευτέρου ἔκδοσιν.

ΚΩΝΣΤ. (ἀντινιδής).

Υ. Γ. Εἶπα γράφει τὸ παραπάνω σημείωμα ὅταν ἔπεσε στὰ χέρια μου ἡ ἀκόλουθη ἐπιστολὴ πού δημοσιεύω μετὰ εὐχαρίστησιν. Τὸ γράφημα παλαιὸ καὶ τρεμάμενο—γεροντικό:

Ἀξιότιμε Κύριε Κορδάτε

Μόλις περνώσας τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ περὶ Χριστιανισμοῦ βιβλίου Ὑμῶν, σπεύδω παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις μου ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα ὀλίγους ποιεῖσθαι χρῆσιν, νὰ συγκαταστήσῃς ἵνα ψυχρῶς διὰ τὸ θάρρος μετὰ οἱ ἀγωνισθεὶς ἵνα ἐπιβάλῃς τὰς θεωρίας τὰς ὁποίας ἐγὼ πρῶτος καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῆς γενεᾶς μου—πρὸ πενήτη καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῆς γενεᾶς μου—ἀπεκρίσθημεν νὰ εισαγάγωμεν ἐν Ἑλλάδι, ὅτε ἐκαστοὶ ἀνέουν ἤδη ἐν Γερμανίᾳ—τὰς λαμπρὰς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου καὶ καὶ τοῦ Βυχσπέρου. Εἶναι παρήγορον εἰς τὴν ἡλικίαν μας νὰ βλέπωμεν τοὺς νέους ἀκολουθοῦντας τὰ διδάγματα τῶν πατέρων καὶ τῶν παλαιῶν αὐτῶν χωρὶς νὰ τωφλῶνται ὑπὸ τῶν ἐκαστοῦ ἐμφανιζομένων νέων θεωριῶν.

Ἐν τούτοις, συγγαίρων Ὑμᾶς καὶ πάλιν, εὐχομαι ὅπως μετὰ τοῦ αὐτοῦ σθένους ἐξακολουθῇς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὑποστηρίζοντες τὰ θρησκευτικὰ διδάγματα. Μετὰ πλείστης τιμῆς ἡμῶν διδάγματα. Ἐπειδὴ ἴσως νὰ ἦ ὑπογραφή δυσανάγνωστὴ μοιάζει ἴσως νὰ εἶναι καὶ σὰν Ρήγας Νικολαΐδης, ἡ ἴσως Ἀνδρέας Φαρμακόπουλος, ἡ καὶ τέτοιου.

ΚΩΝΣΤ.

¹⁾ Εἰσαγωγή: Paquier, le Roy, Gebhart de Wulb, Decharme (la critique des traditions religieuses) κτλ. κεφ. 1-2-3, Dufourek, Huby, Grousset, Kern, Guénou, κτλ. κεφ. 4-5-6, Πα-Γrousset, Massé (βλ. ἀντ.), Rougier (ἀγνοεῖ τὸν παπαμιχαήλ, Massé βλ. ἀντ.), Rougier (ἀγνοεῖ τὸν Κέλσο), κτλ. Καὶ αὐτὰ εἶναι μόνο μερικὰ ὀνόματα.

Δεινάκι, Γλωσσικά, σελ. 67—71. 'Ο σ. σημειώνει μερικά παρατηρήματα του σ' αρχαία κείμενα, προσπαθώντας με τη νέα ελληνική να συμπληρώσει την παράδοση της αρχαίας σε κάποια σημεία. — **Μιχ. Δένδια**, 'Απουλία και Χιμάρα. Γλωσσικά και ιστορικά σχέσεις των ελληνικών αυτών χωρών, σελ. 72—109. Με πολλή μου λύπη παρατηρώ, πώς η μελέτη δεν έχει καμιά πρωτοτυπία (κύριο στοιχείο κάθε μελέτης, που δημοσιεύεται σ' επιστημονικό περιοδικό), είναι πολύ άμεθοδος και μās παρουσιάζει γνώσεις πολλές *pêle-mêle* — γ.α. να μεταχειριστώ τη φράση του κ. Η. Grégoire, που έγραψε για μιάν άλλη εργασία του ίδιου συγγραφέα (Byzantion II). — **Δ. Η. Οικονομίδου**, Ποντικά τινες λέξεις και καππαδοκικά, σελ. 110—118. 'Ο σ. έτυμολογεί τις λέξεις: α) *qácha*, β) *λαίω*, γ) *αυήλαος*, δ) *σουχρά* και *σουχράς*, ε) *κόρε*. Παρατηρώ πώς η λέξη *νυγιάγγιχος* (σελ. 114) είναι σε χρήση όχι μόνο εκεί που σημειώνει δυσγραφείας, μ' και στη Θεσσαλία, στη Λευκάδα κι' άλλου. — **Στεφάνου Ξανθουδίδου**, Γλωσσικά έκλογαί, σελ. 118—136. Πολύ *καλή* γλωσσική εργασία, έτυμολογική και σημασιολογική. — **Γ. Π. Αναγνωστοπούλου**, Περί της έν Κρήτη διμλουμένης και ιδίως περί του ιδιώματος 'Αγ. Βαρβάρας και περιχώρων, σελ. 139—193. 'Ο σεβαστός μου φίλος και καθηγητής κ. 'Αναγνωστόπουλος δημοσιεύει την έκθεση της γλωσσικής αποστολής του που υπόβαλε στην 'Επιτροπή του Λεξικού. 'Η μελέτη είναι γραμμένη με προσοχή και μέθοδο και με γνώση της σχετικής βιβλιογραφίας· τ' όλικό της είναι πλούσιο κι' ανάλογα τ' συμπεράσματα. Στη σελ. 142 δ. σ. προτείνει τόν όρον *άπουράνωσις* (λ.χ. *έκκλησία*—*έκκλησά*), άντις τόν περιφραστικόν όρο του Χατζιδάκι *άπόλεια οδρανώσεως*· σημειώνοντας πώς ό Μπούπουρας είχε προτείνει τόν όρο *άπουρανίκευσις*, νομίζω πώς σκόπιμο και σωστό είναι να μεταχειριζόμαστε τόν όρο του 'Αναγνωστόπουλου. — **Ιωάν. Ο. Κανρίδη**, Περί τών εις γος στερεοικών επιθέτων της νέας ελληνικής, σελ. 194—212. 'Η μελέτη είναι αξιόλογη, φροντισμένη και τ' συμπεράσματά της, κατά την κρίση μου σωστά. — **Πρακτικά κλπ. της έν 'Αθήναις 'Επιστημονικής 'Εταιρείας**, σελ. 213—224. — **Βιβλιοκρισίαι**, σελ. 225—228. — **Βιβλιογραφία**, σελ. 229—240. **Λεπτομερειακή Βιβλιογραφία** για τ' φιλολογικά, ιστορικά, γλωσσικά, λαογραφικά και αρχαιολογικά μελετήματα του 1926. — **Πίναξ λέξεων**, σελ. 211—247. — **Πίναξ πραγμάτων**, σελ. 248—249. — **Πίναξ περιεχομένων**. — Γενικά ή έντύπωση είναι πολύ καλή και με χαρά σημειώνουμε πώς κάθε τόμος παρουσιάζεται π' όλο συγχρονισμός και ταιριασμός στα φιλολογικά προβλήματα του καιρού μας.

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Η ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΑ ΑΤΕΛΙΕ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

'Η ζωγραφική παραγωγή μας, άν λάβη κανείς όπ' όψει του τ'ό πληθος τών εκθέσεων, είνε τόση ώστε ν' άπορεί κανείς πώς δέν έχει άκόμη διοργανωθεί με την προστασία του κράτους μιá επίσημη ετήσια έκθεση της ελληνικής ζωγραφικής.

Θελήσαμε να πληροφορηθούμε σχετικά από τόν πρόεδρο του Συνδέσμου 'Ελλήνων Καλλιτε-

χνών. 'Ο Σύνδεσμος αυτός καθώς είνε γνωστό έχει διοργανώσει τ'ά τελευταία χρόνια, κατά διαστήματα άνισα όμως, 5 ή 6 ομαδικές εκθέσεις.

Ευρήκαμε τόν κ. 'Οδυσσεά Φωκά τόν εκλεκτό μας τοπιογράφο, σ'ό άτελιέ του της Καλλιθέας και με τ'ό φιλοσοφικό χαμόγελο που τόν χαρακτηρίζει άρχισε να μās εξιστορεί όλη την οδύσσεια της έκθεσης του Συνέσμου που πάντα πρόκειται να γίνει, που άναγγέλλεται επανειλημμένως μαζεύονται τ'ά έργα, και την παραμονή του άνοιγματος κάτ'όιο έγγραφο κάποιας δημοσίας υπηρεσίας που δέν την χωρεί ό τόπος προστάζει ν' άδειάσουν οι σάλλες «έντός είκοσιτεσσάρων ώρων».

Σημειώστε ότι δέ λείπουν οι φιλότεχνοι που θά διέθεταν και χρήματα για να βροβευούνται τ'ά καλύτερα έργα. 'Από τ'ό κράτος δέ ζητούν οι καλλιτέχνες παρά την στέγη και την ήθική του υποστήριξη. 'Όμως πούντες;

ΑΤΕΛΙΕ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ

Τί ίκανοποιητικό θέαμα, ένας νέος καλλιτέχνης που δουλεύει και προχωρεί,

'Ο κ. 'Αστεριάδης εργάζεται σ'όν Πειραιά. 'Έχει φέρει από και μιá σειρά από άκουαρέλλες όπου μās δείχνεται πολύ ώριμώτερος πολύ πιο άκόχος τών μέσων του άπ' όσο τόν ξέραμε. Και μ' όλα τούτα οι άκουαρέλλες αυτές δέν είνε για κείνον παρά προσχέδια-γυμνάσματα για μερικές μεγάλες συνθέσεις που σκοπεύει να κάμη με θέματα άπ' τη ζωή του εργατή μέσα σ'ό λιμάνι.

Δέν είνε γνωστό πότε θά εμφανιστή σ'ό κοινό αυτή ή σειρά. 'Ο κ. Α. είνε πολύ επιφυλακτικός. 'Ισως δώση κάτι άν γίνει καμιά ομαδική έκθεση. Προσωπική έκθεση θ' άργήσει να κάμη άκόμη καθώς μās εδήλωσε. **Α. Π.**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

'Από τόν έκδοτικό οίκο Α. Κτσιγόνη στην 'Αλεξάνδρεια εξέδόθη και πουλείται σ' όλα τ'ά έδω βιβλιοπωλεία τ'ό κριτικό φυλλάδιο του κ. 'Υυχάρη «Κωστής Παλαμής».

'Από τόν οίκο Σκριβιζεβίνη (ίδος Φειδίου 3 έξεδίθη και κυκλοφόρησε ή «Δεκάτη τρίτη ώρα» του 'Αλχη Θρύλλου.

Τ'ό 'Ακαδημαϊκόν βιβλιοπωλείον εξέδωκε τελευταία για μελέτη του 'Αλέξη 'Ισκρα για τη Ζωή και τ'ό έργο του Μάρξ.

'Ο έκδοτικός οίκος Μ. Ζηγάκη κυκλοφόρησε σ'ε κομψή έκδοση τη «Φαρμακεμένη» τ'ό γνωστό δρ'μα του κ. Φώτου Γιοφύλλη. 'Επίσης λάβαμε άγγελία του ίδιου έκδοτικού οίκου για τήν έκδοση στη δημοτική του «Νέου 'Ημερολογίου του Κυνηγού» και για «Τ'ς Χάριτες» του Ούγου Φώσκολου.

Επίσης λάβαμε τ'ό νέο Ρωμάντσο του κ. Γ. Τσουκαλά «Κουρασμένος, από τόν έρωτα» και τ'ό νέο έπιλος ρωμάντσο της κ. Πριονιστή «Μιá κοινή γυναίκα».

'Ο κ. Χ. Βασιλακάκης κυκλοφόρησε ό ίδιος σ'ε δεύτερη έκδοση «τ'όν Χαρτοπαίκτη» που έκμυστηρεύεται και ό κ. Δ. Ροδοκανάκης τη μετάφραση της «τριλογίας» του Ragionamenti του Divinus Aretinus.

'Ο έκδοτικός οίκος Χρ. Γαννιάρη (Σφοκλέους 3) κυκλοφόρησε με τόν τίτλο «Γιατί Σκότωσε» τ'ά άπομνημονεύματα ενός 'Ελληνα ύπολοχαγού τ'ό Τουρκικού Στρατού που μη μπορώντας να βλέπη τ'ά μαρτύρια τών όμυφύλων του σκότωσε τόν Τουρκο συνάδερφό του κι' ύστερα τ'ουρεκίστηκε κι' αυτός.

LAIT INNOXA

*nettoie
repose
nourrit
l'épiderme*

Madame,

Le soir, débarrassez votre visage de tout ce qui l'embellissait le jour (crème, poudre, rouge) ainsi que des sécrétions et des poussières qui obstruent ses pores.

Mieux que le savon, le Lait INNOXA opere instantanément ce nettoyage et permettra à votre peau de respirer. De plus, il reposera et nourrira votre épiderme pendant la nuit sans le graisser, supprimera les dartres, préviendra les rides et vous assurera, par un usage régulier, une étonnante fraîcheur.

La Mousse INNOXA donne au teint un éclat et une matité incomparables.

La Poudre INNOXA, extrêmement adhérente et absolument inoffensive, satine merveilleusement l'épiderme.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΑΡΙΟΙ

I. & A. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 5 ΑΘΗΝΑΙ

„SANITAS”

ΑΝΩΝ. ΒΙΟΜΗΧΑΝ. & ΕΜΠΟΡ. ΕΤΑΙΡΙΑ
ΧΗΜΙΚΩΝ & ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡ. 17.000.000
» ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΠΕΡΙΠΟΥ » 5.500.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ♦ ♦ | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ♦ ♦
» ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ | 24, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ♦ ♦ ♦ ♦ | ΕΝ ΜΥΛΟΙΣ ΑΘΗΝΩΝ
» | ΕΝ ΝΕΩΙ ΦΑΛΗΡΩΙ

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. ♦ ♦ ♦ ♦ | ΓΡΑΦΕΙΩΝ 1—16
» | ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ 7—60

Vitangon “Sanitas,”—Όρεκτικόν, τονωτικόν, θρεπτικόν.

Sirop Iodotannique “Sanitas,”—Μοναδικόν διὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ὁργανισμοῦ ἰδίᾳ τῶν ἀσθενικῶν καὶ ἐν γένει ἀναρρωνόντων ἐκ λοιμωδῶν νόσων παιδιῶν.

Sirop d’ Hémoglobine “Sanitas,”—Ἀνανεωτικόν καὶ ἐξυγνιατικόν τοῦ αἵματος.

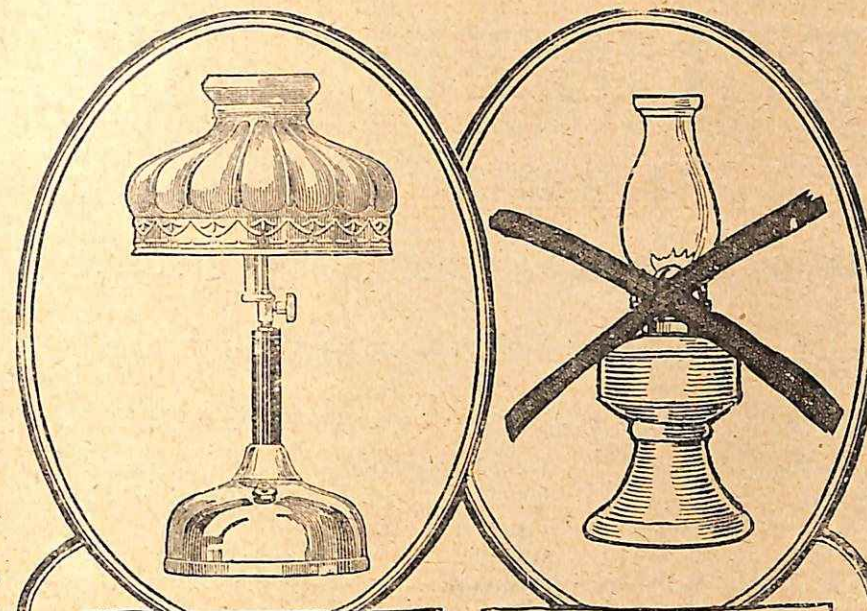
Emulsion “Sanitas,” (Γαλάκτωμα Μουρουνελαίου).—Ἰδεώδης συσκευασία διαιτητικὴ καὶ ζωογόνος εὐληπτος καὶ ἄσμος.

Deutoline “Sanitas,” (Ὁδοντόπαστα).—Ἐγγύησις διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ στόματος—δὲν καταστρέφει τὴν ἀδαμαντίνην οὐσίαν τῶν ὀδόντων.

Ὁξυλοῦτελικόν ὀξύ “Sanitas,”—Ἀμεσος κατάπαυσις τῶν πόνων, ἰδίως τῆς κεφαλαλγίας καὶ ὀδονταλγίας.

Antigon “Sanitas,”—Ἡ τελευταία καὶ ἀβλαβεστέρα ἀποστηρωτικὴ συσκευασία κατὰ τῆς νυκτείας.

Formosoap “Sanitas,”—Ἀντισηπτικόν, ἀφαιροῦν κάθε κακὴν ὁσμὴν τοῦ σώματος.

ΤΩΡΑ!!

Φῶς λαμπρὸν
μὲ 16 δράμια
κατανάλωσι
καθ’ ὥραν
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ!!

ΑΛΛΟΤΕ!!

φυτῆλια
καπνιὲς
σπασίματα
ΣΠΑΤΑΛΗ!!

Εἶνε κατάλληλος διὰ τὸν φωτισμὸν οἰκιῶν, καταστημάτων, ἐξοχικῶν ἐπαύλεων, ἐργοστασίων κλπ. εἶνε σύστημα προνομιούχον ποῦ λειτουργεῖ μὲ πετρέλαιο καὶ βενζίνη.

Coleman Quick-Lite

“The Sunshine of the Night”

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΔΟΥΖΙΝΑΣ

ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 17 ΑΡΣΑΚΕΙΟΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΙΟΝΙΚΗΣ & ΛΑΪΚΗΣ

ΛΑΜΠΑΙ ΕΞΑΕΡΟΥΜΕΝΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

& ΚΟΥΖΙΝΑΙ ΒΕΝΖΙΝΗΣ ΜΑΡΚΑΣ COLEMAN

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἅγιος Νικόλαος (Κρήτης)	Ἄρτα	Θεσσαλονίκη	Κοζάνη	Ναύπακτος	Σέρραι
Ἀργείνιον	Ἀταλάντη	Θήβαι	Κομοτηνή	Ναύπλιον	Σητεία
Ἀθήναι	Βάμος	Θήρα	Κόρινθος	Νιγρίτα	(Κρήτης)
Ὑπ)στημα Μητρο- πόλεως II	Βέρροια	Ἰθάκη	Κύθηρα	Ξάνθη	Σόροβις
Πορρεῖον Καλλιθέας	Βόλος	Ἰωάννινα	Κύμη	Παζοί	Σούφλιον
Πορρεῖον Παγκρατίου	Γρεβενά	Καβάλλα	Κυπαρισσία	Πάτραι	Σπάρτη
Αἴγιον	Γύθειον	Καλάβρυτα	Λαμία	Πειραιεύς	Σύρος
Ἀλεξανδρούπολις	Διδυμότειχον	Καλάμαι	Λάρισα	Πόρος	Τρίκαλα
Ἀλμυρὸς	Δημητσάνα	Καρδίτσα	Λεβάδεια	Πράβιον	Φλώρινα
Ἀμαλιάς	Δρόμα	Καρπενήσιον	Λευκάς	Πρέβεζα	Τρίπολις
Ἀμφισα	Ἐδεσσα	Καστοριά	Μεγαλόπολις	Πύλος	Χαλκίς
Ἀργοστόλιον	Ἐλασσών	Κατερίνη	Μεσολόγγιον	Πύργος	Χανία
	Ζάκυνθος	Κέρκυρα	Μεσσήνη	Ρέθυμνος	Χίος
	Ἡράκλειον	Κιλκίς	Μυτιλήνη	Σάμος	

Πρακτορεῖον ἐν Νέῃ Ὑόρκῃ 7 Wall Street

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

Ἀποκλειστικὸν προνόμιον ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. — Ἐκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν. — Καταθέσεις ἐν ὄψει ἀπλᾷ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν — Καταθέσεις διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ. — Καταθέσεις Ταμιευτηρίου. — Προεξοφλήσεις. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ ἑλληνικῶν τίτλων. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλλων. — Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων, καὶ ἐνεχυρογράφων. — Πιστώσεις ἐναντι φοροτωτικῶν. — Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα. — Συμμετοχὴ εἰς Ἀνωνύμους Ἑλληνικὰς Ἐταιρείας. Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας καὶ συνεταιρισμούς. — Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον. — Ὑπηρεσία Ἑθνικῶν δανείων. — Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἑθνικῆς Ἀμύνης. — Προμήθειαι διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Εἰσπραξὶς δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμὴ δημοσίων δαπανῶν. — Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἐταιρειῶν. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζικῶν γραμματίων. — Ἐκδοσις καὶ πληρωμὴ πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς. — Ἐκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου. — Εἰσπραξὶς ἀξιών. — Φύλαξις τίτλων, αὐτοῦσίου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων. — Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου. — Ἐνοικίσις Χρηματοκιβωτίων.

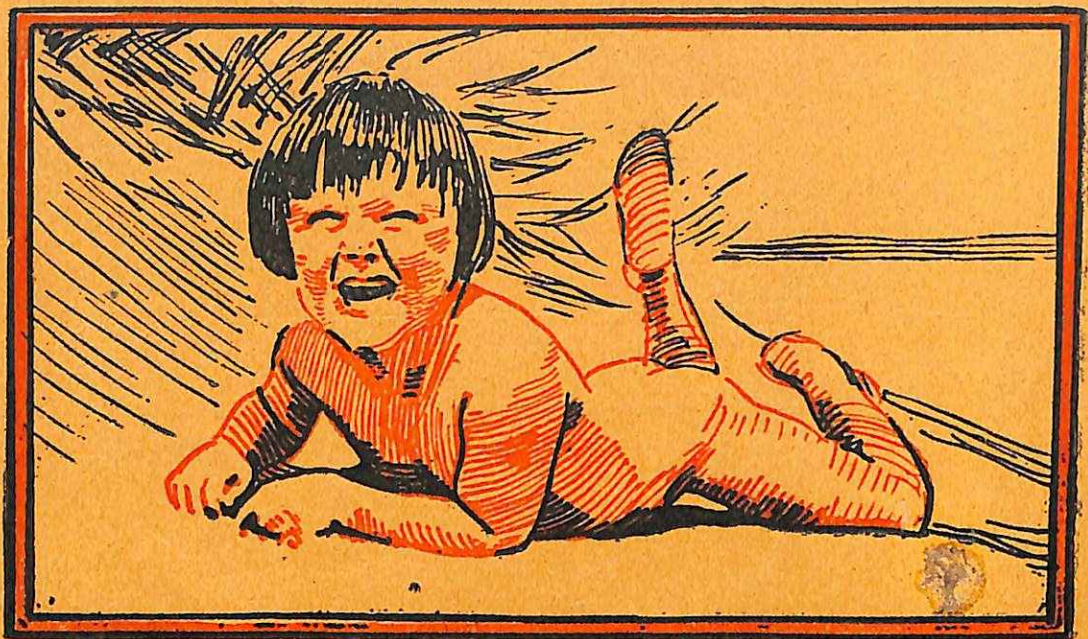
ΖΗΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΝΤΑΙΑΣ

BENZINΗΣ SHELL

μελ' ἴσης ἐμωιστοσύνης, ὥς καὶ τὰ καλῶς ἐσφραγισμένα δοχεῖα Βενζίνης «Λέλλ». ♦ ♦

EINAI H ΑΝΩΤΕΡΑ ΟΛΩΝ

Τὸ δέλτητρον ἐνὸς ΚΟΝΤΑΚ

Τὸ ὑπέροχο μικρὸ μηχανήμα ποῦ ἀποδίδει καὶ ἀποτυπώνει πιστὰ τὶς πιδ εὐχάριστες στιγμὲς τῆς ζωῆς μας, τὸ ὁποῖο μᾶς χαρίζει τὴ μοναδικὴ ἀπόλαυσι νὰ ξαναζοῦμε τὶς στιγμὲς αὐτὲς ξεφυλλίζοντας τὶς σελίδες τοῦ λευκώματος μας.

Μοντέλλα τῶν 235 δραχμῶν

Σκεφθῆτε πὼς ἡ χαρὰ στὴ ζωὴ, ποῦ ἀδιάκοπα φεύγει, εἶναι πρόσκαιρη ἐνῶ οἱ φωτογραφίες μένουν σὰν γλυκεῖα ἀνάμνησις.

Ζητεῖτε ἀπὸ τὸν dealer σας νὰ σᾶς ὑποδείξῃ τὰ τελευταῖα μοντέλλα μας. Ὑπάρχουν κατάλληλα γιὰ ὅλα τὰ βαλάντια καὶ γιὰ ὅλα τὰ γούστα.